

P 400
(2)

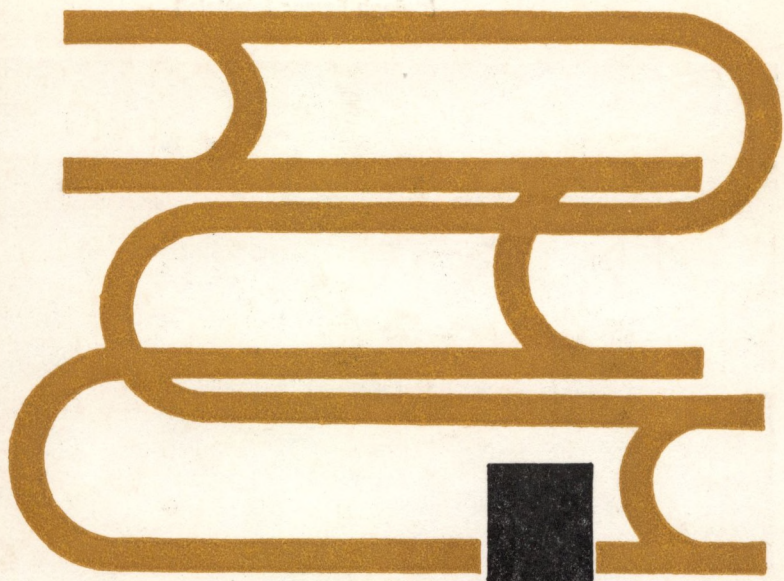

kovács László

KÖNYVTÁROS

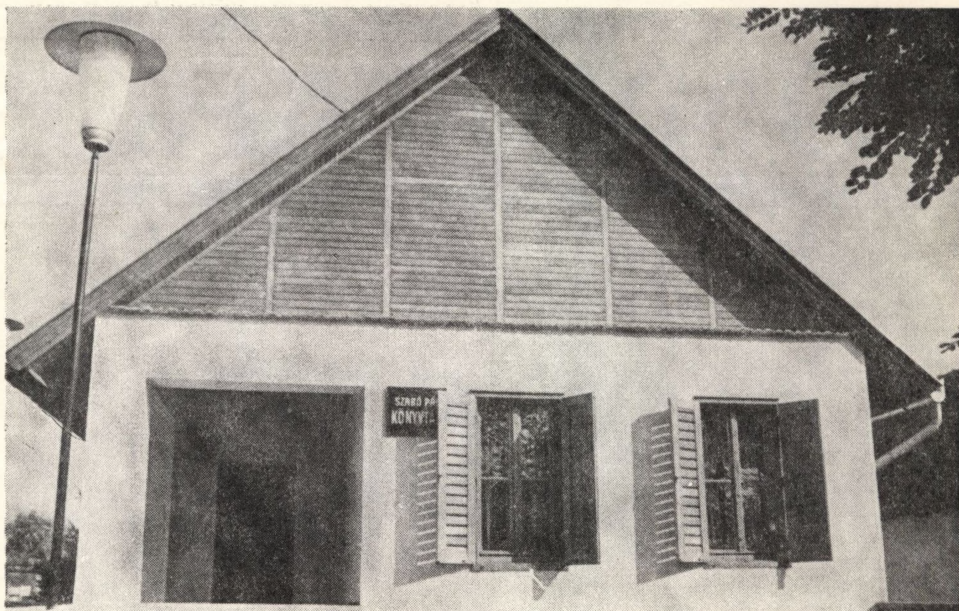

V. Péter Zoltán

12
1981

153/202/81

Képek a közelmúltban felavatott biharugrai Szabó Pál-emlékkönyvtárról
Alsó képünkön: könyvtárbelső a zenei részleggel. Híradásunkat lásd a 733. oldalon
(Balogh Ferenc felvételei)

31. évfolyam, 12. szám
1981. december

TARTALOM

Iskola és könyvtár	699
HANGA MÁRIA: Az iskolai könyvtárak feladatai a tanulóifjúság nevelésének, oktatásának szolgálatában	700
JUHÁSZ JENŐ: Az iskolai könyvtárak helye a magyar könyvtári rendszerben	705

BESZÉLGETÉSEK A KÖNYVTÁRRÓL

SÓTÉR ISTVÁN: Én a könyvtárat alkotóműhelynek képzelem (<i>Makai Tóth Mária</i>)	717
HALÁSZ BÉLA: Hogy könyvtáros legyen belőlük! Egy gyakorlatvezető töprengései	720
Kitüntetések	725, 729

KÖNYVTÁRI ÉLET

Egy szakreferens feljegyzései (<i>Dr. Ojtozi Eszter</i>)	726
---	-----

VISSZHANG

Sárvár protestál (<i>Urbán László</i>)	728
A lapokban olvastuk (<i>Délmagyarország</i>)	732
Hírek	733

LÁTÓKÖR

CHOLNOKY GYÓZÓ: Jegyzetek az NSZK nagykönyvtáiról	735
Lapozgató	741
SIMAY NORBERT: Bemutatjuk a VIZDOK szakkönyvtárát	742
<i>Könyvtárosok és bibliográfusok: NAGY MIKLÓS 1881—1962 (Jónás Károly)</i>	747

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

KASS JÁNOS: A könyv, a könyvtár — képzőművész szemmel	749
A Könyvtáros galériája: KASS JÁNOS (<i>Kéki Béla</i>)	751

BIBLIOGRÁFIÁK

Könyvtári kis tükkör. Ajánló könyvjegyzék (<i>Könczöl Imre</i>)	752
REKASY ILDIKÓ: A Szolnok megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1973—1979 (<i>Páldy Róbert</i>)	753

A lapunk e számában közölt grafikák Kass János alkotásai

Из содержания

- Hanga Mária:* Задачи школьных библиотек в службе воспитания и образования учащихся (700);
Juhász Ené: Место школьных библиотек в системе венгерских библиотек (705);
Разговоры о библиотеке. Интервью с писателем, литературоведом, академиком *Иштваном Шттером* (717);
Халас Бела: Мысли руководителя о каникулярной специальной практике студентов библиотечного отделения (720);
Ойтози Естер: Проблемы специального референта на основе опыта референта славистики (726);
Чолмоки Дзё: Записки о крупных библиотеках ФРГ (735);
Шимаи Норберт: Представляем центральную специальную библиотеку по венгерскому водному делу (742).

From the contents

- Mária Hanga:* Tasks of school libraries in the service of education (700);
Jenő Juhász: Place of school libraries in the Hungarian system of libraries (705);
Talks about the library. Interview with *István Sötér*, writer and literary historian, academician (717);
Béla Halász: Holidays apprentice work of university students in the library. Thoughts of a practical tutor (720);
Eszter Ojtozi: Problems of departmental reference work. Experiences of a reference worker on slavistics (726);
Gyözö Cholnoky: Notes on some leading libraries of the German Federal Republic (735);
Norbert Símay: The central library of the Hungarian Library for Water Management, Institute for Hydraulic Documentation and Education (742).

Aus dem Inhalt

- Mária Hanga:* Die Aufgaben der Schulbibliotheken im Dienste der Erziehung und des Unterrichts der Schuljugend (700);
Jenő Juhász: Die Stelle der Schulbibliotheken im ungarischen Bibliothekssystem (705);
Gespräche über die Bibliothek. Interview mit *István Sötér*, Schriftsteller, Literaturhistoriker, Akademiker (717);
Béla Halász: Gedanken eines Praktikumsleiters über das fachliche Praktikum der Studenten der Bibliothekskunde geleistet in ihren Ferien (720);
Eszter Ojtozi: Die Probleme der Fachreferentenarbeit in der Bibliothek auf Grund der Erfahrungen eines Fachreferenten der Slavistik (726);
Gyözö Cholnoky: Notizen über die Grossbibliotheken der Bundesrepublik Deutschland (BRD) (735);
Norbert Símay: Wir präsentieren die zentrale Fachbibliothek des ungarischen Wasserwesens (742).

Cikkeink szerzői

Cholnoky Gyözö, a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának főelődője; *Halász Béla*, a Veszprémi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Hanga Mária* művelődési miniszterhelyettes; *Jónás Károly*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezető-helyettese; *Juhász Jenő*, a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának vezetője; *Kéki Béla* művelődéstörténeti szakíró; *Könczöl Imre*, a Várpalota Városi Könyvtár ny. igazgatója; *Makai Tóth Mária*, a Könyvtáros munkatársa; *Pályi Róbert*, a Könyvtáros ny. felelős szerkesztője; *Símay Norbert*, a Könyvtáros olvasószervezője.

**KÖNYVTÁROS
A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA**

INDEX: 25 449

Főszerkesztő: Gerő Gyula
A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 664-805
Kiadja a Lapkiadó Vállalat
1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.
Levél cím: 1906 Budapest, P.É. 223.
Felelős kiadó: Siklósi Norbert

Egyetemi Nyomda — 81.7488 Budapest, 1981.
Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hírlapkezesítő postahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül vagy postautólevélben, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámmal. Előfizetési díj 1/4 évre 60 forint. Egy szám ára 10 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Külkereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest, Postafiók 149.

Iskola és könyvtár

Új szelek fújdogálnak az iskolai könyvtárügyben — ezt állapították meg annak a tanácskozásnak a résztvevői, amelyet október 28. és 30. között rendezett Tatán a Művelődési Minisztérium és az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. A megbeszélésen mintegy százharminc szakember vett részt: iskolai könyvtári szakfelügyelők, iskolai könyvtárosok, a megyei könyvtárak képviselői, a tanácsi és a minisztériumi irányításban dolgozók, a társintézmények, továbbá az OPKM munkatársai, illetve képviselői. A résztvevők kedvező ítéletét nemcsak az váltotta ki, hogy hasonló tanácskozásra 15—20 éve nem került sor — tehát az összejövetel pusztá ténye is új jelenséget: a művelődésügyi kormányzat figyelmének az iskolai könyvtárak felé fordulását bizonyítja —, hanem a jó értekezleti légkör abból az összhangból is táplálkozott, amit a résztvevők a két terület, az iskolaügy és a könyvtárügy irányítóinak valamennyi megnyilatkozásából kihallottak, és amit ezek a vezetők nyíltan ki is mondtak. Például *dr. Hanga Mária* miniszterhelyettes előadásának bevezetőjében külön is hangsúlyozta a minisztériumi álláspontok egyeztetett voltát, amely a múltat nem mindig jellemezte. A miniszterhelyettes az iskolai könyvtárügy e korszakát egyszersmindenkorra lezárandónak ítélte, s nyomatékosan figyelmeztetett arra, hogy immár nem szabad a múlt gondjain rágódnunk, hanem a mostani helyzet alapján a jövőről kell beszélnünk. Tulajdonképpen tehát egy szemléletváltásnak lehettek tanúi a tanácskozás résztvevői, akik már ebből a tényből is bizakodást meríthettek: régi könyvtárügyi tapasztalat ugyanis az, hogy az irányítás és a végrehajtás szemléleti egysége, az összefogás a legínségesebb időkben is rejtett tartalékokat tár fel, mégpedig a munkateljesítményekben éppen úgy, mint az anyagiakban. A jó előkészületeknek, a IV. országos könyvtárügyi konferencia szellemének megfelelő nyugodt, jó hangulatot árasztott a tanácskozáson elhangzott két előadás is: *dr. Hanga Mária* művelődési miniszterhelyettes előbb időszerű oktatáspolitikai és művelődéspolitikai kérdésekről, a Művelődési Minisztériumban folyó munkálatokról, a közép- és hosszútávú tervekészítés kérdéseiről tájékoztatta a résztvevőket, majd a pedagógia, a nevelés oldaláról fejtette ki az iskolai könyvtárak feladatainak elvi és gyakorlati kérdéseit; *Juhász Jenő*, a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának vezetője pedig az iskolai könyvtáraknak a magyar könyvtári rendszerben elfoglalt helyét elemezte — elsősorban szervezeti, szakmai és irányítási szempontból. A következőkben *dr. Hanga Mária* előadásának második részét és *Juhász Jenő* előadását közöljük — némileg rövidítve —, a vitáról pedig jövő számunkban adunk összefoglalást.

(Képünkön balról jobbra: *dr. Hanga Mária* művelődési miniszterhelyettes, *dr. Harsányi Lászlóné*, a Komárom megyei Tanács V. B. művelődésügyi osztályának vezetője, *Lengyel Sándor*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főigazgató-helyettese, *Juhász Jenő*, a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának vezetője és *Balázs Mihály*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főigazgatója)

Az iskolai könyvtárak feladatai a tanulóifjúság nevelésének, oktatásának szolgálatában

A NEVELÉSBEN A KÖNYV MA, VÁLTOZÓ VILÁGUNKBAN IS magatartást, jellemet formáló esztétikai élményforrás, de semmivel sem pótolható, nélkülözhetetlen információforrás is. A rádió, a televízió, a magnószalagok, lemezek és más információhordozók kiiktathatatlanul beépültek életünkbe, a könyvet azonban sohasem tudják pótolni, főleg az iskolai nevelésben nem. Sokszor elmondjuk, hogy olyan embereket kell nevelnünk, akik permanens művelődésre, szakmai továbbfejlesztésre — ha kell, megújulásra —, munkájuknak, szabad idejüknek értelmes megszervezésére is képesek. A társadalmi átalakulás során ugyanis egyre gyakrabban kerül sor pályamódosításra, és erre minden oktatási rendszer csak egyféleképpen reagálhat: *erősíti a nevelésben az önálló ismeretszerző készség kialakítását*. A készséget pedig csak a konkrét tanulmányi anyag elsajátítása során lehet fejleszteni. Ehhez a célhoz igazodik oktatáspolitikánk is, ennek érdekében formáljuk, alakítjuk a szocialista pedagógia eszköztrendszerét. Ebben az eszköztrendszerben — éppen a nevelés érdekében — mind nagyobb szerepet kell, hogy kapjon az iskolai könyvtár, amely pedagógiai tevékenységével és szolgáltatásaival megteremtí a képességek kifejlesztésének, a készségek kialakításának feltételeit.

Az elmúlt években, sőt évtizedekben az újdonság varázsával ható technikai és más taneszközök felhasználásának lehetőségei mintha elterelték volna a figyelmet a könyvek pedagógiai funkciójáról, s mintha a helyes arányok is felborultak volna. Időnként elfeledkeztünk arról, hogy az iskola ismeretközvetítő funkciójában, a szélesebben értelmezett tevékenységi rendszerben a többi taneszköz sorában *jelentőségének* megfelelő helyet kell kapnia a könyvnek, a könyvtárnak. Ennek következményeként nem csupán a gyakorlatnak, de a pedagógiai elméletnek is sokáig elhanyagolt területe maradt — és helyenként még ma is az — a nevelés és a könyv, a nevelés és a könyvtár kapcsolata, megfelelőképpen Comenius szállóigévé lett mondasáráról: „A könyv az iskola lelke.”

Amikor a könyvnek, a könyv- és könyvtárhasználatnak ezt az elsődleges jelentőségét hangsúlyozzuk, egy kizárólag technikai, csupán eszközökben gondolkodó korszerűsítési törekvéssel, pontosabban az ilyenfajta egyoldalúsággal szemben azt is aláhúzzuk: a könyvtár, az iskolai könyvtár fogalmába ma már sok olyan dolgot is beleértünk, amelyet nemcsak Comenius nem érthetett bele, de amelyet még 50 vagy 25 évvel ezelőtt sem tartottak fontosnak. Azt ugyanis, hogy magának a *könyvtárnak a fogalma* változott meg az utóbbi évtizedekben. Ma már a könyvtárban nem csupán hagyományos ismerethordozók vannak, pontosabban szólva: kellene, hogy legyenek, hanem hangszalagok, hanglemezek, képek, diák, hangosfilmek, netán videoszalagok is. Igaz, a legtöbb könyvtárunknak ma — és talán még esztendőnkig — nem az a legfőbb gondja, hogy nem rendelkezik megfelelő számban és választékban ezekkel a nem hagyományos információhordozókkal, hanem az nyomasztja, hogy nincs elég könyve, vagy ha van, nincs helye a szakszerű tárolásra, illetve arra, hogy az olvasásukhoz helyet teremtsen. Az iskolai könyvtárak fejlesztésében nem szabad merev sorrendet alkalmazni, tehát hibás és korszerűtlen az olyan gyakorlat, amelynek értelmében először a könyvállományt kell tökéletessé és teljessé tenni, aztán jöhetnek majd a másfajta ismerethordozók. Könyvtárainkat *minden* területen *egyszerre* kell korszerűsíteni, s legalább információs tevékenységükben, a feltárási apparátusukban és a pedagógiai felhasználásukban kell megteremteni a különféle dokumentumok egységét.

Az új tantervek e konkvenciák levonása alapján készültek, ezért az egész tantervet áthatja az a gondolat, szemlélet, hogy a nevelő-oktató tevékenység egyik alapfeladata az önálló ismeretszerzési készség kifejlesztése. Külön is ki kell emelni azt az előremutató, *tantervtörténeti tény*t, hogy az általános iskola új nevelési és oktatási tervében *elsajátítandó ismeretanyag, pedagógiai követelmény lett a könyv- és könyvtárhasználat*.

A könyv- és könyvtárhasználat tantervileg sem járulékos eleme többé a nevelő-oktató munkának, hanem szerves része. Természetesen az iskolai könyvtár része

az egységes magyar könyvtári rendszernek is. Az olvasás ügye az iskolában azonban nem általában könyvtárügy, hanem konkrétan a nevelés ügye. A Művelődési Közlöny ez évi 16. számában végre megjelent az iskolai könyvtárak működési szabályzata, amely megteremti az egységes könyvtári rendet, meghatározza a gyűjtőkört, az igazgató, a testület és a könyvtáros feladatait. Kicsit túlzó fogalmazással azt is mondhatnám: Az a jó iskola, ahol a nevelőtestület valamennyi tagja „könyvtáros” is, az iskola első számú „könyvtárosa” pedig maga az igazgató. A tantárgyi olvas-tatás, a nevelési célok megvalósítása ugyanis nem lehet egyedül az iskolai könyv-táros feladata. De az olvasási készség és képesség fejlesztése sem lehet csak a ma-gyartanár kötelessége; a fizikai, kémiai, földrajzi szövegek értő olvasására, a szak-könyvek használatára a fizika, kémia, földrajz tanárának kell megtanítania a tanul-ókat. Ehhez a munkához nyújt nélkülözhetetlen segítséget az iskolai könyvtár a maga állományával, szolgáltatásaival, segítve egymás munkáját a könyvtáros-pedagógus és a többi szaktanár. Ahogyan a könyv munkaeszközzé válik a tanulók kezében, úgy válik a könyvtár *szellemi műhellyé*, ahol megtanulnak bánni ezekkel a munka-eszközökkel. Sajnos, e feladat ellátására a pedagógusképzés még ma sem készít fel. Jellemző például, hogy a gyakorló iskolák könyvtárainak a jelöltek felkészítésében nincs is ilyen szerepük. Ki kell dolgozni tehát a könyvtárhasználatra nevelés kér-déseit, és be kell építeni a pedagógusképzésbe.

Oktatáspolitikai céljaink elérésére a legjobb iskolai könyvtár is csupán feltétel; legalább ilyen fontos az az egész pedagógiai közgondolkodást átható *szemlélet*, amelynek lényege, hogy a legfontosabb taneszköz a könyv, az ismeretszerzés, a jellemformálás nélkülözhetetlen eszköze. Az önállóan megjelent taneszközjegyzékek *mégsem tartalmazzak* könyvjegyzékeket, pedig az előkészületek során ez hatá-rozott és fontos igényként merült fel. A hiányt pótolni kell, mert ez az egyik leg-főbb biztosítéka annak, hogy legalább a legfontosabb kézikönyveket kötelezően be-szerezzék. Ehhez valóban központi intézkedésre van szükség.

Az IRÁNYÍTÁS KÉRDÉSKÖRÉBŐL a következőket érdemes kiemelni. 1976-ig, a könyvtárügyi törvényerejű rendelet megjelenéséig az iskolai könyvtárak mód-szertani munkáját egyetlen országos hálózati központ, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum irányította. Erejéből csupán arra futotta, hogy megszervezze és folyamatosan segítse az iskolai könyvtári felügyeletet, a pedagógusok munkáját pedig módszertani folyóiratával támogassa. A tanácsok, a szakfelügyelők ahogy tudták, segítették, gondozták az iskolai könyvtárakat, a korszerű oktatás egységes könyvtári bázisának megteremtéséhez azonban ez kevésnek bizonyult. Az 5/1978. KM. sz. rendelet úgy intézkedik, hogy az iskolai könyvtárak megyei hálózatban mű-ködjenek. E szervezeti keretekben a felügyelők változatlanul fontos szerepet ját-szanak. Munkájukról csak annyit, hogy továbbra is az általános és a szakfelügyelet részeként, az egységes magyar könyvtári felügyeleti rendszerrel azonban szinkron-ban kell végezniük tevékenységüket.

A miniszteri rendelet szerint a megyei hálózati központokat a megyei pedagógus továbbképzési intézetek könyvtáraiban kell kialakítani. Feladatukat ugyanez a ren-delet a hálózatban működő könyvtárak egységes működésének, fejlesztésének biz-tosításában, módszertani segítségében jelöli meg. Az iskolai könyvtárak sajátos funk-cióját figyelembe véve a módszertani segítség a szaktárgyak felügyelőivel szoros együttműködésben végzett könyvtári és pedagógiai módszertani segítséget is jelent. A tantervek által kitűzött célok megvalósítása, a könyv- és könyvtárhasználatra nevelés olyan módszertani megújulást kíván a pedagógusoktól, amelyhez hathatós segítséget kell nyújtanunk, mégpedig az iskolai könyvtárak útján, a pedagógus továbbképzés segítségével. Sok és sokféle vita után ilyen megfontolásból jutottunk a rendeletben foglalt döntésre. Budapest és a megyék egy része ezt végre is haj-totta — például Hajdú-Bihar, Vas és Veszprém megye —, s hol jobb, hol rosszabb körülmények között, de mindenhol egyszerűen végzik, vagy kezdik végezni mun-kájukat. A tapasztalatok alapján azonban úgy látjuk: *más megoldást is lehetővé kell tenni*. A hálózati központ tehát a kabinetekben, a megyei könyvtárban, sőt a gazdag állománnyal rendelkező közoktatási, esetleg felnőttoktatási (elsősorban: pedagógusképző) intézményekben is megszervezhető. Pest megyében például egy

jól felszerelt iskolai báziskönyvtárban fejlesztették ki a hálózati központot oly módon, hogy a továbbképzési intézet pedagógiai könyvtárával összevonták. Ennek a megoldásnak kétségtelen előnye, hogy a pedagógiai feltételeket garantálja, s nem utolsósorban a mintául szolgáló könyvtár a pedagógus továbbképzés bázisa is lehet. Bármely megoldás mellett döntenek is, a lényeg az legyen: *Ha a rendeletről eltérő megoldást kell választaniuk, a hálózati központot ott alakítsák ki, ahol a legjobbak a feltételek a feladatok megvalósításához. Az érvényes miniszteri rendeletről való eltérés esetén a megyei tanácsoknak kérésükkel a minisztériumhoz kell fordulniuk.* Még valamit ehhez: ha pedagógiai intézményben van a hálózati központ, különös figyelmet kell fordítani a könyvtári-szakmai követelmények érvényesítésére, hisz az iskolai könyvtár annál hatékonyabban teljesíti pedagógiai funkcióját, minél *szakoszóbban* látja el azt könyvtári-szakmai szempontból. És fordítva: ha a hálózati központot más közművelődési intézményben szervezik meg — például a megyei könyvtárban —, az intézmény fordítson ugyanilyen nagy figyelmet a *pedagógiai* feladatok ellátására. De bárhol van is a hálózati központ, *az iskolai könyvtári és a tanácsi közművelődési könyvtári hálózatnak együtt kell működnie.* A megyei könyvtárak általában nagy tapasztalattal rendelkeznek a hálózatépítésben is. Az alakuló, szerveződő iskolai könyvtári hálózatoknak ezeket a tapasztalatokat érdemes igénybe venniük. Mivel kevés a képzett könyvtáros-pedagógus, a munkaközösségi gyakorlati továbbképzések során is támaszkodhatnak a megyei könyvtárak szakembereinek segítségére. A tanácsi közművelődési hálózat munkatársainak pedig *lépést kell tartaniuk a művelődési iskolai anyagával, tehát például ismerniük kell a tantervek követelményrendszerét.* Ezért is célszerű némely továbbképzési formát a pedagógus továbbképzési intézettel közösen szervezniük.

A hálózati központok létrehozásában a megyék helyzetét nehezíti az a bizonytalanság is, amely az utóbbi időben a *szakfelügyelet* hovatartozása, irányítása körül kialakult. A közeljövőben remélhetőleg ez a kérdés is véglegesen rendeződik. Addig az iskolai könyvtári szakfelügyeleti és hálózati tevékenységre vonatkozóan az érvényes iskolai szakfelügyeleti rendelkezés és az 5/1978-as könyvtári rendelet előírásai együttesen mérvadók. A szakfelügyelettel kapcsolatban az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum sürgős feladata, hogy a hálózati központok munkáját részletesen meghatározó *útmutatót* készítsen és adjon ki.

AZ ISKOLAI KÖNYVTÁRI HÁLÓZATOK ORSZÁGOS KOORDINÁCIÓS KÖZPONTJA az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, amelynek munkáját a Művelődési Minisztérium irányítja, felügyeli. Feladatai közül hármat érdemes külön is kiemelni: *Elsőként* azt, hogy feladatkörébe tartozik a „tapasztalatcserek, tanácskozások szervezésével a kísérleti eredmények, másutt is alkalmazható jó módszerek országos terjesztése.” Ezen a téren vannak restanciák, hiszen a szakfelügyelők továbbképzése — az Országos Pedagógiai Intézzel együttműködve — eddig is teendője lett volna, de az évi egy alkalommal rendezett tanév-előkészítő értekezlettel kimerült ilyen irányú tevékenysége. Személyes kapcsolattartással ugyan segítette a megyei munkatársakat, ez azonban nem pótolja azokat a lehetőségeket, amelyeket egy-egy tanácskozás, tapasztalatcsere nyújthat. Különösen fontosak ezek most és a következő időben, amikor a pedagógusoknak meg kell ismerkedniük az új tantervekkel, tankönyvekkel, segédanyagokkal, járatlan utakon járniuk, s az ötnapos tanítási hét bevezetése további terheket ró rájuk.

A *második* fontos feladatkör: „az iskolai könyvtári bázisiskolák munkájának segítése.” A megyei hálózatok kiépítésének egyik legfontosabb eleme — bárhol legyen is a központ! — a bázisiskolai rendszer, s ezzel együtt az iskolai könyvtárosi munkaközösségek, könyvtári szaknyelven: az alközpontok létrehozása.

Milyen bázisiskoláról van itt szó? Négy évvel ezelőtt a minisztérium rendeletet adott ki a bázisiskolák létesítéséről. Elképzelési szerint ezek olyan, a nevelő-oktató munka minden területén mintául szolgáló intézmények, melyek a továbbképzés színterei is lehetnek. Néhány ilyen iskola létre is jött, de azt tapasztaltuk, hogy számuk nehezebben növelhető, mint gondoltuk. Ám az is világos: ha minden iskolában van könyvtár, a megyei hálózati központ még a szakfelügyelők közreműködésével sem képes rendszeres, folyamatos módszertani irányításukra, már azért

sem, mivel a pedagógiai funkció iskolatípusonként különböző. Ezért szükséges — a meglevő adottságokat alapul véve — iskolatípusonként (és az általános iskolák esetében lehetőleg járásonként) olyan iskolai könyvtári bázisiskolák létrehozása, melyek állományukkal és tartalmi munkájukkal egyaránt mintául szolgálhatnak. A bázisiskolák létrehozása akkor is fontos, sőt, pedagógiai megfontolásból még fontosabb, ha a hálózati központ a megyei közművelődési könyvtárban van. A megyei művelődésügyi osztályok a helyzet áttekintése után — az iskolák egyetértésével — mielőbb jelöljék ki az iskolai báziskönyvtárakat. A bázisiskola könyvtárosa munkaközösségvezetői minőségben segítheti a hálózati központ munkáját, és közvetítheti a hálózati és az országos központból áramló pedagógiai információkat.

Az OPKM *harmadik*, kiemelt feladata a *pedagógiai információ*. Az OPKM más tennivalói mellett a pedagógiai információ és dokumentáció országos központja is. Feladatának ellátásában az OPKM eddig is sokat tett, információs szolgáltató tevékenységét azonban tovább kell fejleszteni. Ezt részben a társintézményekkel, illetve a felsőfokú, elsősorban a pedagógusképző intézmények könyvtáraival összehangolva és együttműködve, részben pedig központilag, a feltételek megteremtésével kell megvalósítani. Fontos, hogy a szolgáltatások bővítése, gazdagítása a hálózati központokon keresztül legalább a bázisiskolákra terjedjen ki. Ebben a megyei hálózati központoknak segíteniük kell az OPKM-et. A szolgáltatásokon természetesen nem csupán a pedagógiai információt kell értenünk, hanem az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központtal összehangolt könyvtári-szakmai segítséget is. Ilyen tekintetben az OPKM módszertani osztályának a munkáját föltétlenül javítani szükséges. E tevékenység szolgálatába kell állítani a *Könyv és Nevelés* című folyóiratot is.

AZ ISKOLAI — ELSŐSORBAN AZ ÁLTALÁNOS ISKOLAI — KÖNYVTÁRAK HELYZETE AGGASZTÓ az országos adatok bizonyossága szerint. Az elmúlt évtizedekben létrejött ugyan jó néhány korszerűen felszerelt könyvtár, s ma jóval több a könyv az iskolában mint tíz évvel ezelőtt, a legtöbb helyen azonban a folyosón, zárt szekrényben, esetleg a tanteremben található néhány tucat könyv jelenti a „könyvtárt”. A beszerzésre fordítandó összeg minimális vagy semmi. A pedagógusok többnyire társadalmi munkában végzik a könyvtárosi teendőket. A IV. országos könyvtárügyi konferencián és a Könyvtárosegyesület kaposvári vándorgyűlésén nem véletlenül volt az egyik központi téma az iskolai könyvtárak helyzete. A közművelődési program keretében sokat (igaz nem eleget) áldoztunk a közművelődési hálózat fejlesztésére, de mintha elfelejtettük volna azt az alapvető ténytet, hogy — Pozsgay Imre miniszter szavaival élve — a „takarót, ameddig a közművelődés nyújthat, az iskolában varrják”. A mindig is meglevő jószándék ma már nem elegendő. Kétségtelenül voltak az iskolai könyvtárak ügyében a minisztériumnak is mulasztásai, de szóvá kell tennem a megyei vezetők és az iskolaigazgatók felelősségét is. Hiszen már 1971-ben megjelentek az *Irányelvek a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátására*, és a rendtartások is rögzítik az iskolai könyvtárak létrehozásának szükségességét. Az érdekeltek azonban az intézkedés helyett jogszabályokat vártak, s ezek híján az OPKM-nek és a szakfelügyelőknek egyetlen lehetőségük maradt: a személyes meggyőzés. Ez pedig nem mindenhol volt elegendő. Kormányzatunk a hatodik ötéves tervben kiemelt feladatként fejleszti az általános iskolát, ezért az ismert gondok — tanteremhiány, túlzásfolttság, szélsőségesen egyenlőtlen feltételek — ellenére is kérjük a megyei vezetőket, hogy az *iskolai könyvtárak fejlesztését tekintsék az általános iskolai komplex fejlesztés szerves részének*, hisz talán azt sem túlzás kimondanunk: *a tanterem után a második legfontosabb maga a könyvtár, illetve a könyv!*

A középiskolákban lényegesen jobb a helyzet, aminek oka részben a tradíciókban, részben a nagyobb anyagi lehetőségekben rejlik. Az 1980/81-es tanévben például az általános iskolákban országos átlagban tanulónként évi 19 forintot fordítottak könyvvásárlásra, a középiskolákban 44 forintot. A szakmunkásképző iskolákban más a gond: a könyvtárak felszereltsége általában kielégítő, a *tartalmi munka*, az olvasóvá nevelés eredményes módszereinek kimunkálása azonban még várat magára.

Némi lelkiismeretfurdalással kell szólnunk az iskolai *könyvtárosok* helyzetéről, munkájuk elismeréséről. Sajnálatos módon ennek a kérdésnek megoldásához a minisztérium eddig nem kapott kellő támogatást, a könyvtáros-tanárs státusának helyzete, a könyvtári munkára fordítható idő mértéke máig rendezetlen. Ennek a következménye a megyékben kialakult teljesen eltérő gyakorlat, melynek egységesítéséhez sürgős munkajogi szabályozásra van szükség. Leginkább azért, mert az iskolai könyvtárak fejlesztése aligha képzelhető el a könyvtári munkára fordítható idő szabályozása nélkül. Az semmiképpen sem várható el, hogy a könyvtári munkát vállaló pedagógus feladatát hosszú időn át társadalmi munkában végezze, hiszen ennek sem időszükséglete, sem minősége nem mérhető más, társadalmi munkában végezhető tevékenységhez. A most megjelent iskolai könyvtári működési szabályzat 23. pontja kimond egy határozott ígéretet: „A könyvtárosi munkát végző pedagógus foglalkoztatásának módját és feltételeit külön jogszabály állapítja meg.” Ezt az ígéretet megerősíthetem: az ötnapos munkahétre való átállás miatt a pedagógusok munkaidejét szabályozó 110/1966-os rendelet módosítása folyamatban van, s ez érinti az iskolai könyvtárosok munkaidejét és reményeink szerint dotációját is.

VÉGÜL IS MIK LEHETNEK AZ ISKOLAI, ELSŐSORBAN AZ ÁLTALÁNOS ISKOLAI KÖNYVTÁRAK FEJLESZTÉSÉNEK LEGFŐBB SZEMPONTJAI ÉS LÉPÉSEI?

1. Mivel a közművelődési könyvtárak munkájának hatékonysága hosszú távon az iskolai könyvtárak tevékenységének is függvénye, a fejlesztést közösen, az anyagi és a szellemi erők lehető legnagyobb mérvű felhasználásával kell végrehajtani.

2. Az iskolai könyvtárnak kettős funkció betöltése esetén is az iskola bázisán, a pedagógiai irányítás bázisán kell működnie. Az iskola épületéből csak abban a kivételes esetben kerülhet ki a könyv, ha ahhoz nagyon közel marad, és nincs más megoldás.

3. Az iskolákban folyó nevelő-oktató tevékenységhez igazodva kell gondoskodni a szükséges könyvekről, ezek megfelelő példányszámú beszerzéséről.

4. A könyvtáros-pedagógus személyét úgy kell kiválasztani, hogy a könyvtár egész tevékenységével valóban szerves része lehessen az iskolai pedagógiai munkának.

A fejlesztést célzó lépések közül különös figyelmet érdemel az úgynevezett integráció. Azok a párt- és állami állásfoglalások, rendelkezések ugyanis, amelyeknek értelmében meg kell szüntetni a fölösleges átfedéseket, következésképpen bizonyos oktatási és közművelődési intézmények összzvonhatók, integrálhatók, nem kizárólag gazdasági megfontolásokból születtek. Az országszerte megindult összevonások tapasztalatai alapján egységes, központi elvi állásfoglalásra volt szükség, amely a Művelődési Közlöny július 1-i számában meg is jelent. Ez a következő alapelveket mondja ki:

Minden esetben a szükségletek, a körülmények határozzák meg az összevonást, és nem fordítva. Mindenféle integráció esetén az ésszerűség, a gazdaságosság kívánalmá mellett az *iskolai érdekeket is messzemenően figyelembe kell venni, s az összevonás csak akkor hajtható végre, ha eredményeként minden funkció az eddiginél magasabb színvonalon valósul meg.* Összevonható az iskolai könyvtár a közművelődési könyvtárral; az iskolai könyvtár a kollégiumi, diákotthoni könyvtárral; továbbá — úgynevezett komplex intézmény keretében — iskola (könyvtárával együtt) más közművelődési intézménnyel. A lehetőségeket a rendelet részletesen felsorolja, de arra már nem adhat receptet — tekintettel az eltérő körülményekre —, hogy pontosan hol és mit lehet vagy kell integrálni. Ezt az adott helyzet alapos áttekintése után megynként kell eldönteni, mégpedig oly módon — s ezt a rendelet is megjelöli —, hogy az *ügyben illetékesek bevonásával* készített, átgondolt, részletes javaslatokat a megyei tanácsok szakigazgatási szervei hagyják jóvá. A *végrehajtás csak ezután következhet és nem fordítva!* Mindenesetre — tekintettel a helyi körülményekre — a többféle megoldás hívei vagyunk. A kaotikus állapotok kialakulását azonban meg kell akadályozni. A komplex intézmények kialakításával kapcsolatosan hangsúlyozom: Óvjuk magunkat a kizárólag szervezeti keretekben való gondolkodástól. A jó koncepció nélkül minden szervezeti átalakítás káros lehet.

Épületeket, intézményeket „átkeresztelni” a tartalmi munka végiggondolása nélkül vakrepülés. Az igazi komplex intézmények kialakítása hosszabb folyamat lesz. S elsősorban ott válnak be ezek, ahol évekre előre, már az új épület megtervezésekor tartalmilag is végiggondolták a közös intézmény funkciórendszerét.

Az iskolai és a közművelődési könyvtárak összevonása esetén *a két hálózat vezető munkatársainak együtt* kell kidolgozniuk az elképzeléseket. A legfontosabb alapelv: *minden összevonás esetén az iskola legyen az alapintézmény*, a nevelő-oktató munka feltételeinek javítása az elsődleges cél. Megengedhetetlen az olyan összevonás, amelynek következményeként az iskolai könyvtár kikerül a pedagógiai irányítás alól. A tanácsok felelősségét ebben a kérdésben sem lehet eléggé hangsúlyozni, hiszen *eredményes közművelődési munka hosszú távon csakis az iskolára építve képzelhető el!* Ezért is alkalmatlan a vezetésre az az iskolaigazgató, aki nemcsak eltűri, hanem még örül is annak, és segítkezik abban, hogy megfosszák iskoláját a könyvektől, mondván: eggyel kevesebb gondja lesz.

Az iskolai könyvtárak fejlesztésének másik, gyors és viszonylag kis erőfeszítéssel megvalósítható lehetősége *a központi ellátás*, amit a tanácsi közművelődési hálózatban már évek óta eredményesen végeznek. Részben emiatt, részben pedig azért, mert a központi ellátás megszervezéséhez a most alakuló iskolai könyvtári hálózatok nem rendelkeznek megfelelő apparátussal, a megyék többségében e feladattal a megyei könyvtár szakmai irányításával a járási, városi könyvtárakat kell megbízni, bennük kell a feltételeket megteremteni. A központi ellátásnak természetesen figyelembe kell vennie az iskolák sajátos érdekeit.

BEFEJEZÉSÜL A TANÁCSOK SZEREPÉRE TÉREK VISSZA. A feladatok szakszerű és művelődéspolitikai szempontból elfogadható, helyes megoldásáért a megye, a tanács felelős. *Mert a területen ő a gazda. Ő a gazdája a megyei közművelődési könyvtárnak és az iskolának, az iskolai könyvtárnak is.* Minden, ami területén történik, csakis az ő tudtával, sőt irányításával történhet. Ahol tehát az iskolából kiviszik a könyvet, megfosztják az iskolát a legfontosabb nevelési-oktatási segédeszköztől, ott vagy nem érvényesül az irányítás, vagy a szemlélettel van baj. A tanácsok művelődés- és oktatáspolitikai felelőssége nem engedheti meg a részterületi — vagy éppen szubjektív — érdekek érvényesülését. Tudjuk, hogy a tanácsok lehetőségei nem érnek a csillagos égig, sem a könyvtárfejlesztési, sem más területeken. Mégis — a jó példák alapján s a jó szemlélet tapasztaltán — meg vagyunk győződve arról, hogy a tanácsok segítségével — mint annyi más területen, a könyvtár és ezen belül az iskolai könyvtár fejlesztésének területén is — előre nem látható gondjaink ellenére is a jelenleginél több és szebb eredményről számolhatunk majd be egymásnak legközelebbi tanácskozásunkon. Hiszen — végül is — bármilyen szempontból közelítjük meg az iskolai könyvtárak témáját, tudjuk, hogy mindenképpen ifjúságunk nevelésének előremozdításáról van szó.

H a n g a M á r i a

Az iskolai könyvtárak helye a magyar könyvtári rendszerben

A IV. ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÜGYI KONFERENCIA TÉZISEI nem foglalkozhattak ugyan részletesen az iskolai könyvtárak problémáival, de jól foglalták össze a lényegét, nevezetesen azt, hogy: „Az iskolai könyvtárak, különösen az általános iskolákban — fejlődésük ellenére — még ma sem felelnek meg a korszerű oktatás követelményeinek.” Ez a megállapítás kétségtől sommás, s a kép országosan semmiképp sem egyforma. Valamivel élesebben, de még mindig a valósághoz hűen fogalmazva: az iskolai könyvtárak helyzetét, működési feltételeit, lehetőségeit tekintve igen nagy és korántsem mindig indokolható eltérések vannak a megyék között és azokon belül. Szinte minden megyében kifejlődött azonban néhány jó iskolai könyvtár is, s ennek következtében ma már mindenütt van megmutatható minta, mások számára követendő példa.

A legfőbb gondokat a következőkben foglalhatjuk össze: Hazánk általános iskoláinak csak mintegy 30 százaléka rendelkezik önálló helyiségben elhelyezett könyvtárral. Az önálló elhelyezés legnagyobb gátja kétségtelenül a mindenütt meglévő tanteremhiány. Ha a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásáról 1971-ben kiadott irányelvek maximalistának aligha nevezhető kívánalmait is figyelembe vesszük, például azt, hogy legalább 50 négyzetméteres alapterületet, szabadpolcos elhelyezést stb. kell teremteni a könyvtár számára, az általános iskolai könyvtárak 15, legföljebb 20 százalékát minősíthetjük a követelményeknek megfelelőeknek. Mivel az iskolai könyvtár elhelyezése valóban meghatározó fontosságú kérdésnek tekintendő, öröndetes, hogy az új iskolaépületek többségének tervezésekor már néhány éve figyelembe veszik az Irányelvek javaslatait; kevésbé öröndetes azonban, hogy néhol már ezekben az új épületekben is tanteremmé alakították át a könyvtár helyiségét.

Az elhelyezésnél nem rózsásabb az általános iskolai könyvtárak *személyi helyzete* sem. Az országosan egységes gyakorlatot lehetővé tevő előírások — sajnos — még hiányoznak, bár remélhetőleg már nem sokáig. Addig azonban javarészt a tanácsi vezetők, az iskolaigazgatók helyes szemléletén, rugalmasságán múlik e kérdés kedvező megoldása. Hasonlóan nagy gondot okoz az iskolai könyvtárosok nagy hányadának szakképzetlensége. Az 1971 óta folyó alapfokú tanfolyamokon ugyan igen sok pedagógus végzett, ilyen formában azonban a legszükségesebb ismereteknek is csak szerény töredékét lehet elsajátítani. Ráadásul a tanfolyamot végzett mintegy 3500 hallgató többsége azóta már nem dolgozik a könyvtárakban, helyükre nagy számban kerültek olyanok, akik még alapfokú szakképzettséggel sem rendelkeznek. Nagyon hiányzik az iskolai könyvtárosok számára megfelelő kézikönyv; ezt az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumnak mihamarabb el kell készítenie.

Az általános iskolai könyvtárak *állománya* a 70-es évek első felében egyáltalán nem felelt meg sem az Irányelvekben rögzített gyűjtőköri elveknek, sem a könyvtárak feladatainak. Rendkívül magas volt a szépirodalom aránya, nagyszámú elavult ismeretterjesztő munka terhelt az állományt. Állományrendezésre, selejtezésre csak esetlegesen került sor, s a folyamatos és szakszerű állománygyarapítás is csak kevés könyvtárra volt jellemző. Bár tíz év alatt az állománygyarapításra fordított összeg majdnem háromszorosára növekedett (1970/71-ben 7,5 millió, 1979/80-ban 21,7 millió forint volt), elégedettségre még várhatóan hosszú ideig nem lesz okunk e téren sem.

Az állománygyarapítás anyagi feltételei meglehetősen bizonytalanok, különösen az általános iskolák költségvetésére jellemző a véletlenszerűség. Sajnálatosan alacsony azoknak az iskoláknak a száma, ahol a helyzet ilyen vonatkozásban megnyugtató, és sajnálatosan magas azoké, ahol a gyarapítási kötelezettséget az évvégi pénzmaradvány juttatásával vélik letudni. Tervszerű állománygyarapításra ily módon valóban nincs lehetőség.

A *működési feltételek* meglehetősen alacsony színvonala akadályozza a könyvtárban folyó munka szakmai színvonalának fejlődését is. Az állomány feldolgozása, feltárása, a könyvtár használata és a könyvtárhasználatra nevelés számára szükséges eszközök, mindenekelőtt a katalógusok csak kevés könyvtárban léteznek, és ott sem mindenütt érik el a szükséges színvonalat.

A *középiszkolai könyvtárak* helyzete, elsősorban hagyományaik következtében, sokkal kedvezőbb, mint az általános iskoláké. Csak kevés középiszkolánkban hiányzik az önálló könyvtárhelyiség, s az anyagi ellátás — legalábbis az átlagos színvonalat tekintve — szintén jobb. Ma már több középiszkolában függetlenített könyvtáros dolgozik, ám nem tekinthető ritkaságnak a tiszteletdíjas vagy a mindössze néhány óra kedvezményrel dolgozó könyvtáros sem. A könyvtári szakképzettség általános helyzete itt sem megnyugtató. Az állomány gyarapítása, feltárása terén jócskán akad még tennivaló a középiszkolai könyvtárakban is. Nem egy helyen súlyos restanciák terhelik a könyvtárost, aki csak más feladatainak rovására foglalkozhat a lemaradások felszámolásával.

A *szakmunkásképző intézetek könyvtárainak* működési feltételei — ha nem is kivétel nélkül — elfogadhatók. Különösen a 70-es évek első felében történt e téren jelentékeny előrelépés. Napjainkban azonban az a veszély fenyeget, hogy az akkor elért, viszonylag kedvező helyzet fenntartása, különösen pedig továbbfejlesztése, ja-

vítása bizonytalanná válik, mivel a fejlesztéshez szükséges anyagi és személyi feltételek, eszközök ma már nem elegendők, illetve hiányoznak.

A *diákotthonok*, *nevelőotthonok* könyvtári ellátottsága rendkívül egyenetlen. A néhány dicséretes kivétel ellenére is az átlagos színvonal sajnálatosan alacsony, s ennek — mint az iskolai könyvtárügy oly sok jelenlegi gondjának — nem csupán pénzügyi, de szemléleti okai is vannak. Különösen sok gondot okozott az iskolai könyvtár és a kollégiumi könyvtár feladatrendszerének szétválasztásában tapasztalt bizonytalanság, sok tévedés.

Nagyon röviden összegezve tehát: Az a helyzet, az a szint, amelyről a magyar iskolai könyvtárügynek számottevő mértékben tovább kell lépnie ahhoz, hogy a társadalom által támasztott követelményeknek legalább részben megfelelhessen, egyértelműen kedvezőtlennek ítéltető. Ezt annak ellenére állíthatjuk, hogy az elmúlt időszakban határozott fejlődés tapasztalható. Ezzel a fejlődéssel azonban még mindig nem tudtuk az iskolai könyvtárügyet olyan színvonalra hozni, amelyre megnyugtatóan alapozhatna a gyorsan korszerűsödő, fejlődő oktatási rendszer. És ebben — különösen a hetvenes évek első felében — nemcsak a pénzhány játszott a főszerepet. Kissé talán sarkítva: *a mai magyar könyvtári rendszer leggyengébb láncszeme ma is az iskolai könyvtárügy*. E ténynek két kedvezőtlen hatása érzékelhető: egyfelől igen hátrányosan befolyásolja az iskolai nevelő-oktató munkát, másfelől lassítja az egész magyar könyvtárügy, könyvtári szolgáltatások fejlődését is.

MIT VÁR A MAGYAR TÁRSADALOM AZ ISKOLAI KÖNYVTÁRAKTÓL? A társadalom természetesen nem az iskolától mint intézménytől vár el meghatározott teljesítményt, eredményt, ezek között azonban igen sok olyan van, amit az iskola könyvtár nélkül nagyon nehezen vagy egyáltalán nem érhet el. Így azután igen sok, az iskolával szemben támasztott követelmény egyúttal az iskolai könyvtárral szemben támasztott követelmény is.

Közismert tény, hogy korunkban az életünk bármely szakaszában megszerzett ismeretek nagy része sokkalta gyorsabban változik meg, avul el, mint a történelem bármely korábbi szakaszában. Ma jobban, mint bármikor eddig, a folyamatos és rendszeres, az egész életen át folyó művelődés, ismeretszerzés válik meghatározó fontosságúvá a társadalom és az egyén számára egyaránt. Mindehhez az iskola „csak” alapokat adhat; ez a megállapítás azonban fordítva is igaz: mindehhez az alapokat csak az iskola adhatja meg.

Mindenki, aki a társadalomban, annak hasznos tagjaként kíván dolgozni, és ehhez hajlandó — s hadd tegyük hozzá: kénytelen — korábban megszerzett tudását folyamatosan felfrissíteni és kiegészíteni, csak úgy juthat el az új ismeretekhez, ha megnyugtató biztonsággal tudja: mit, hol, hogyan kell keresnie. És bár a „korszerűbb” elektronikus információhordozók száma és aránya egyaránt nő, még nagyon sokáig a könyv, a folyóirat, általában az írott forrás nyújtja — a legbiztosabban és a legkönnyebben hozzáférhető módon — a szükséges információkat. A könyv, a folyóirat pedig egyre inkább csak könyvtárakban lesz a szükséges teljességgel hozzáférhető, következésképp a folyamatos önképzés leglényegesebb helye és eszköze még nagyon-nagyon sokáig a könyvtár marad.

A társadalom ebben a vonatkozásban — a permanens művelődés és az ennek eszközei között továbbra is vezető szerepet játszó könyvtárhasználat vonatkozásában — elsősorban azt várja el az iskolától és benne az iskolai könyvtártól, hogy olyan fokon tanítsa meg az ifjúságot olvasni, hogy ne okozzon senkinek szellemi és fizikai fáradtságot ez a tevékenység. (Mert ne áltassuk magunkat: még ma sem tekinthető kivételnek az a sajnálatos eset, hogy valaki az általános iskola elvégzésével sem tanult meg tisztességesen olvasni.) A társadalom továbbá azt is elvárja az iskolától — és benne az iskolai könyvtártól —, hogy tanítsa meg a tanulókat célszerűen és ésszerűen használni a könyvtárat, a könyveket és más könyvtári dokumentumokat, a legkülönbözőbb könyvtári szolgáltatásokat. Mindezeket a társadalmi igényeket figyelembe vette az új tanterv is, amely előírja a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek oktatását a magyar nyelvvel és irodalommal foglalkozó tantárgy keretében; és utal arra is, hogy az ilyen ismeretek gyakorlására és kiegészítésére más tantárgyakban is sort kell keríteni.

AZ ISKOLAI KÖNYVTÁRAK LEGFONTOSABB FELADATAIT a Művelődési Minisztérium már a IV. könyvtárügyi konferenciát megelőzően több dokumentumában megfogalmazta, rendszerint az adott dokumentum jellegéből következően igen tömören. A könyvtárakról szóló 1976. évi törvényerejű rendelet szerint: „Az iskolai könyvtár feladata, hogy segítse az alsó- és középfokú oktatási és nevelési intézményekben folyó oktató-nevelő munkát”. Az a javaslat pedig, amely a közgyűjtemények, a művelődési otthonok és a művelődési mozgalmak tevékenységi irányait határozza meg a VI. ötéves terv időszakára vonatkozóan, egyik fő célként azt tűzte ki, hogy „az iskolai könyvtárak az oktatói testület és a tanulói közösség szellemi forrásai, műhelyei legyenek”. Ezekből és más dokumentumokból jól érzékelhető az iskolai könyvtárak két alapvető, egymással szorosan összefüggő feladata: egyrészt a tanulók könyvtárhasználatra nevelése, az iskolákban folyó oktató-nevelő munka könyvtári eszközökkel történő segítése, másrészt a pedagógusok szakirodalmi információs igényeinek kielégítése.

Bizonyára nem véletlen, hogy a IV. országos könyvtárügyi konferencián főként a most elsőnek említett, közvetlenül mindenekelőtt a tanulókat érintő szolgáltatások, feladatok kaptak hangsúlyt. Súlyos hiba volna azonban e célkitűzés kiemlésekor megfedkezni arról a tevékenységről, amely a pedagógusok szakmai, tudományos és metodikai ismereteinek naprakészen tartására irányul.

A könyvtárügyi konferencia előadói beszédében *Pozsgay Imre* művelődési miniszter világosan összefoglalta az iskolai könyvtárak elsődleges, éppen ezekben az időkben meglehetősen gyorsan változó feladatát. Ő is utalt arra, hogy az egész életen át tartó, permanens önművelésnek és a közművelődésnek legnagyobb mértékben arra kell támaszkodnia, amit az emberek az iskolában elsajátítottak, s bennük a könyv- és könyvtárhasználat igényét is az iskolás korban, az iskolai szervezet keretei között kell felkelteni. Majd így folytatta: „Az új közoktatási tantervek alapvetően biztosítják a könyvtárhasználat, a többkönyvűség beillesztését az oktató-nevelő munkába. Ez azonban önmagában még csak lehetőség, amelynek valósággá válása legalább további két tényezőn múlik: a pedagóguson és a könyvtáron.”

A korszerű iskolai könyvtár legfontosabb feladatait a következőkben jelölhetjük meg tehát:

Először is: az iskolai könyvtár legyen a tanulók ismeretszerzésének egyik, önálló ismeretszerzésének pedig legfontosabb helyszíne. Már az iskolás korban ki kell alakítani azt a szemléletet, amely a könyvtárat az információszerzés, a tájékozódás és az elmélyült munka *műhelyének* tekinti.

Másodszor: az iskolai könyvtár legyen a könyvtárhasználatra nevelés színtere. Az iskola nevelő-oktató munkájában manapság oly sokszor hangoztatott és egyre gyakrabban alkalmazott többkönyvűség nem valósítható meg megfelelő hatékonysággal, színvonalon a jól felszerelt könyvtár nélkül. Jól ismert tény, hogy a könyvtárhasználat intenzitása is jelentősen megnő, ha könyvtárban történik. A könyvtárhasználatához szükséges alapismeretek nem szerezhetők meg a könyvtáron kívül.

Harmadikként egy sajnálatos módon viszonylag ritkán említett, de igen fontos feladatról szeretnék szólni: *a pedagógusok könyvtári, szakirodalmi információs ellátásáról.* Bár erről a könyvtárügyi konferencián aránylag kevés szó esett, az iskolai könyvtárak egyáltalán nem kezelhetik mellékes feladatként e kiemelkedően fontos szolgáltatási területet. Az e téren alkalmazandó könyvtári, tájékoztatási módszerek azonban természetesen eltérnek azoktól, amelyeket a nevelő-oktató munkához közvetlenebbül kapcsolódó szolgáltatások esetében szükséges alkalmazni. Még inkább érvényes ez a megállapítás az általános iskolai könyvtárügyben, ahol kétségkívül súlyos túlzás volna pedagógiai szakkönyvtári jellegű gyűjteményrész kialakítását követelni: erre általában sem az anyagi, sem az elhelyezési, sem a személyi feltételek nincsenek meg, s ha megvolnának is, olyan mértékű párhuzamos gyűjtemények alakulnának ki az országban, sőt a viszonylag kisebb városokban is, amelyek létrehozása feltétlenül kimerítené a pazarlás fogalmát.

Az általános iskolai könyvtárakban is meg kell lenniük azoknak az alapvető könyvjellegű eszközöknek, amelyekre a pedagógusoknak munkájuk során állandóan szükségük van. Az ezen túlmenő szakirodalmi és információs igények kielégítésében azonban e könyvtárak feladata elsősorban a közvetítés, éspedig két irányban is:

az illetékes nagy szakkönyvtárak, mindenekelött az OPKM, a tudományegyetemi és a pedagógusképző főiskolai könyvtárak kellően válogatott szolgáltatásait rendszeresen el kell juttatniuk a pedagógusokhoz, s megfordítva, a pedagógusok igényeit közvetíteniük kell azokhoz a könyvtárakhoz, amelyek alkalmasak ezek kielégítésére.

A középiskolákban már könnyebben elképzelhető a pedagógusok számára szükséges szakirodalom nagyobb arányú beszerzése, azonban a tájékoztató tevékenységnek itt is elsősorban transzmisszió, a közvetítésen kell alapulnia.

Nem bizonyos azonban, hogy *minden* igénynek közvetlenül az OPKM-be kell befutnia. Sokkal valószínűbb, hogy a hálózati központok, a megyei és a városi könyvtárak, a tudományegyetemi, a tanárképző és tanítóképző főiskolai könyvtárak bocsáthatják a pedagógusok rendelkezésére a szükséges szakirodalom nagyobb részét. Magától értetődik, hogy a választék lehetséges bővítése érdekében e könyvtárak között is szükség van az együttműködésre, a felesleges párhuzamosságok elkerülésére. A legfontosabb azonban az, hogy minden, amire a pedagógusok szakirodalmi ellátása érdekében szükség van, hozzáférhető, megszerezhető legyen, méghozzá gyorsan, ésszerűen és gazdaságosan — beleértve a könyvkereskedelmi forgalomba nem került kiadványokat is.

AZ ISKOLAI KÖNYVTÁRAK FELADATAINAK ELLÁTÁSÁHOZ SZÜKSÉGES FELTÉTELEK között a *személyi* feltételek kétségtelenül a legfontosabbak közé tartoznak. Ami az iskolai könyvtáros személyét illeti, neki pedagógusnak kell lennie, mégpedig szakképzettségét és szemléletét tekintve egyaránt. Éppen ezért még akkor is célszerű, hogy az iskolai könyvtáros egyúttal tanítson is az iskolában — legalább néhány órában —, ha függetlenített, főfoglalkozású könyvtárosként dolgozik. Ugyanilyen fontos viszont az is, hogy az iskolai könyvtáros rendelkezze a szükséges könyvtárosi szakismeretekkel, mégpedig olyan szinten, hogy az irodalmi tájékoztatás mellett a könyvtárhasználat technikájának legfontosabb alapjait is képes legyen elsajátíttatni. Az iskolai könyvtárosok könyvtárosi képzettségének legalább a könyvtárkezelői tanfolyamon megszerezhető ismeretek színvonalán kell lennie. Ez nem jelenti szükségképpen azt, hogy az iskolai könyvtárosok számára önálló, külön tanfolyamot kell szervezni, hisz általában bőségesen jut számukra részvételi lehetőség az egyes megyékben vagy régiókban tartott tanfolyamokon is. Ez a kettős szakmai beágyazottság természetesen nemcsak az iskolai könyvtárossal szemben támasztott követelmény, hanem ugyanilyen kettős kötődést várunk el a gyermekkönyvtárosoktól és más jellegű, de szintén két irányút számos szakkönyvtárostól, egyetemi könyvtárostól is. Az iskolai könyvtáros esetében azonban mindez sajátosan, sőt talán fokozottan is jelentkezik; az iskolai könyvtárosnak rendszeresen követnie kell az adott iskolában oktatott valamennyi tantárgy könyv- és könyvtár-igényét, ennek megfelelően ismernie kell a tanterveket, a tananyagot, de ismernie kell kollégáinak oktatási stílusát, igényrendszerét is. Mindezt olyan mértékig, amennyire ez kihat a könyvtár szolgáltatásaira. Ma még igen sok problémát vetnek fel az ilyen kérdések: hol legyen (és hány) függetlenített könyvtáros, milyen típusú és mekkora iskolában, mekkora könyvtár léte mellett mennyi munkaidő kell a könyvtárosnak ahhoz, hogy a munkáját tisztességesen elvégezze. Ne feledkezzünk meg arról, hogy az iskolai könyvtárban sem csak akkor végez a könyvtáros könyvtári munkát, amikor a könyvtár nyitva van, olvasókat fogad, hanem mások is.

Jelenleg nem állnak rendelkezésünkre olyan irányszámok, amelyek legalább támpontként felhasználhatók volnának a szükséges könyvtárosi munkaidő meghatározásához. Ilyenfajta normatívákat összeállítani rendkívül nehéz feladat. A közeli jövőben mégis megkíséreljük összeállítani ezt a normatíva-rendszert, s ha nem is kötelező, de ajánló irányszámokként eljuttatjuk az iskolák fenntartóihoz és az iskolákhoz is. A különféle normatívák és jogszabályok kiadásától függetlenül is meg vagyunk azonban győződve arról, hogy a *középfokú oktatási intézményekben*: gimnáziumokban, szakközépiskolákban, szakmunkásképző intézetekben *feltétlenül szükséges a főfoglalkozású, függetlenített könyvtáros alkalmazása*. Ahhoz, hogy az iskolai könyvtár eleget tegyen a vele szemben támasztott követelményeknek, az *iskola minden tanárának közreműködése is szükséges*: nélkülük a mégoly jó feltételek között működő, mégoly lelkes és szakértő könyvtáros által vezetett könyvtár is csak bi-

zonytalanul, légüres térben vegetál az iskolában, nem tud beépülni az iskola teljes nevelő-oktató tevékenységébe. A pedagógusnak ismernie kell mindazt az irodalmat, amit szaktárgya oktatása során munkaeszközként felhasználhat, továbbá mindazt az irodalmat, aminek használata a kitűzött nevelési célok elérését könnyebbé és biztosabbá teszi. Emellett ismernie kell a könyvtárhasználat eszközeit és módszereit is, hiszen alkalmazásukra — az iskolai könyvtárossal együttműködve — neki kell megtanítania, ránevelnie a tanulókat, neki kell erősítenie, elmélyítenie a már kialakított könyvtárhasználati jártasságot és készségeket. Ismernie kell a könyvtárat, annak szolgáltatásait, sőt a hazai könyvtári rendszer számára szükséges és hozzáférhető szolgáltatásait is, azért, hogy tevékenységének javítása, továbbfejlesztése során biztonsággal támaszkodhasson a szakirodalmi információkra.

Sajnálatos az a közismert tény, hogy a pedagógusok körében ezek az ismeretek jelenleg nem általánosak. Javarészt nem is ők tehetnek róla, mert csupán egy ördögi kör foglyai. Amikor ugyanis általános iskolába, középiskolába jártak, a tanításban még az *egykönyvű* oktatás uralkodott, és csak kevesüknek jutott olyan szaktanár, aki készítette, buzdította őket a könyvek, a könyvtárak használatára. Nagy többségük úgy került főiskolára, egyetemre, hogy ott kellett kínosan-keservesen megtanulnia azokat a módszereket, amelyeket már szinte rutin tevékenységként kellett volna alkalmaznia a könyvtári dokumentumok és szolgáltatások igénybevételében. Így azután igen sok olyan, szakmai szemőntből és szándékában egyébként vitathatatlanul jó pedagógus dolgozik az országban, aki már csak azért sem vesz igénybe könyvtárat, mert máig sem ismeri ki magát benne.

Nyilvánvaló, hogy e pedagógusok körében különösen nehéz és fáradtságos lesz az új tanterv szellemének érvényesítése, de az is bizonyos, hogy ha az iskolában jó könyvtár, jó könyvtáros van, lényegesen könnyebbé válik számukra az átállás. Szerencsésebb volna persze, ha ezeket az átállási nehézségeket már korábban sikerült volna enyhíteni, netán megszüntetni. Minimumként arra kell törekednünk — amit a IV. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásai alapján már készülő intézkedési terv is határozottan megfogalmaz —, hogy a jövőben a pedagógusképzéssel foglalkozó valamennyi felsőoktatási intézményben — az óvónőképző főiskolától a tudományegyetemekig — minden leendő pedagógus kellő időben és mélységben megismerje a könyvtárhasználat egvébként nem túlzottan bonyolult „fortélyait”. másrészt elsajátítsa a könyv- és könyvtárhasználat beillesztésének módszerét is szaktárgyának oktatásába.

Az iskola tantestületén belül fokozott felelősség hárul az *iskola igazgatójára*, az iskolai könyvtár „gazdájára”. Ma különösen erősen érvényesül, de teljes egészében sohasem fog megszűnni az igazgató csaknem meghatározóan fontos befolyásoló szerepe az iskolai könyvtár adottságaira és munkájára. Az az igazgató, aki az egész iskola oktató-nevelő — és számos más — tevékenységét felelősséggel irányítja, nyilván a legalkalmasabb arra is, hogy az iskolai könyvtárat ezen az egészen belül nézze, s ennek megfelelően intézkedjék, hozza meg döntéseit.

AZ ANYAGI JELLEGŰ MŰKÖDÉSI FELTÉTELEK sorában elsőként említett *elhelyezésről* mondtakatt hadd egészítsem ki annyival, hogy az iskolai könyvtárnak a nevelő-oktató tevékenységben való, megfelelő részvétele nem képzhető el olyan önálló könyvtárhelyiség nélkül, amely legalább egy tanteremnyi szabad térrel rendelkezik, más szóval, amelyben egy osztály egyidejűleg leültethető. Tudjuk, hogy a régebbi, amúgy is szűkös iskolaépületekben nagyon nehéz vagy éppenséggel lehetetlen ilyen könyvtárhelyiséget kialakítani. Nagyon fontos azonban, hogy legalább az új iskolaépítések, bővítések, rekonstrukciók alkalmával megfelelő méretű és elhelyezési könyvtárhelyiséget hozzanak létre; ha pedig erre lehetőség és szükség van, olyat, amely kettős funkciójú könyvtárként is működtethető.

A könyvtár elhelyezéséhez szorosan kapcsolódik a *szakterekben* történő könyvelhelyezés kérdése. Minden esetben, amikor lehetőség van rá, hasznosnak, célszerűnek tekintjük, ha a szakterekben megtalálhatók az adott tárgy oktatásához leginkább szükséges kézikönyvek, munkaeszközökkel használható könyvtári dokumentumok. És nagyon sajnálatos, ha a szakteremmel rendelkező iskolában a könyvek megóvásával kapcsolatos felelősség bizonytalanságai, elhárítási szándékai

megakadályozhatják ezt a megoldást. A „könyvtár”, pontosabban szólva az iskola tulajdonában levő könyvek teljes szétosztását a szaktantermek között azonban rossz megoldásnak tartjuk: az ilyen iskolában egyszerűen nincs könyvtár, s a könyvtárhasználatra való nevelés tökéletesen lehetetlen.

Az anyagi feltételek sorában másodikként említjük a *gyűjteményt, az iskolai könyvtár állományát*. Bár e téren indokolt lehetne különbséget tenni az általános iskolák, a középiskolák, a szakmunkásképző intézetek és a diákotthonok könyvtárai között, ezt mégsem tesszük, mert sok olyan követelményt is megfogalmazhatunk, amely minden iskolai könyvtárra egyaránt érvényes. Szeretnénk mindenekelőtt igen határozottan leszögezni, hogy *az iskolai könyvtár és a közművelődési könyvtár állománya nagyon markánsan elkülöníthető egymástól*, s bár kétségkívül vannak és kell is, hogy legyenek közöttük átfedések, a két gyűjtemény nagymértékben különbözik egymástól, mint ahogy a két könyvtártípus funkciói, tevékenységei is eltérőek. Csak néhány példa erre a gyűjtőkörü elhatárolásra: Az iskolai könyvtárban aligha szükséges a szépirodalom olyan választékú beszerzése, mint a közművelődési könyvtárban; a könyvnek elsődlegesen munkaeszközként kell funkcionálnia az iskolában, és szükségképpen csak igen kis mértékben feladata a színvonalas szórakoztatás. Az iskolai könyvtárban sokkal indokoltabb bizonyos művek viszonylag magas példányszámban történő beszerzése, mint a közművelődési könyvtárban, különösen a fontosabb referensz-művekből. Álláspontunk szerint a folyóiratoknak és más időszaki kiadványoknak is alapjában más szerepük van az iskolai könyvtárban, mint a közművelődésiben; a magazin jellegű képes folyóiratok vagy az iskolai oktató-nevelő munkához alig kapcsolódó folyóiratok beszerzése az iskolai könyvtárban csak nagyon ritka esetben indokolt.

Sajátos az úgynevezett *nem-hagyományos információhordozók* megtétele. A hanglemezek, kivételes esetben a mősoros magnókazetták beszerzése mindkét könyvtártípusban indokolt, ám korántsem ugyanazzal a céllal, s ennek megfelelően nem ugyanazokon a területeken. Az oktatás korszerű technikai fejlődése révén egyre szélesebb körben elterjedő audiovizuális anyagok ma már nagyon sok iskolában megtalálhatók, ám egyáltalán nem bizonyos, hogy ezek a könyvtárban vannak. Ilyen téren elég nagy bizonytalanság uralkodik. Igen sok iskolai könyvtáros — voltaképpen érthető módon, hiszen a „hagyományos” dokumentumok is éppen elég munkát adnak neki — elzárkózik ezek könyvtári elhelyezésétől. Sok esetben még a szaktanárok is úgy vélik, hogy számukra egyszerűbb és biztonságosabb, ha e dokumentumok állandóan kéznél vannak.

Nehéz olyan javaslatot tenni, amely általánosan alkalmazható volna. Nem könnyű ugyanis megvonni a határt, hogy mi kerüljön a könyvtárba, mi az, ami könyvtárba kerülhet, és mi ne kerüljön oda semmi esetre sem. Egy dolog mindenesetre bizonyos: a könyvtár és a szertárak között továbbra is határozottan különbséget kell tenni. Az látszik leginkább elfogadhatónak, hogy az AV-anyagok hovatartozását illetően a helyi döntések alapján szülessen meg az elhatárolás, figyelembe véve az olyan körülményeket is, hogy például egy tantárgy írásvetítő transzparencseihez milyen elhelyezés esetén lehet a legjobban, legegyszerűbben, legbiztosabban hozzáférni.

Visszatérve a „hagyományosabb” könyvekhez, folyóiratokhoz, hangsúlyozni kívánjuk, hogy az iskolában egyetlen, egységes és *élő* gyűjteményre van szükség. Egyetlen, egységes gyűjteményen azt értjük, hogy az iskolai könyvgyűjteménynek még akkor is egységet kell alkotnia, ha elhelyezését tekintve bizonyos mértékben széttagolt, azaz, ha a szaktantermekben, az úttörőszobában, a tanárban s másutt is találhatóik részlet. Amikor pedig élő gyűjteményről beszélünk, arra gondolunk, hogy rendszeresen, szakszerűen kell elvégezni az állomány selejtezését, nem hagyva teret a „mindent megőrzés” rögeszméjének, amely különösen káros az iskolai könyvtárakban; másfelől még rendszeresebben és méginkább szakszerűen kell gondoskodni az állomány folyamatos fejlesztéséről, gyarapításáról, mégpedig tudatos, tervszerű gyarapításáról.

Egy olyan követelményt is meg kell említenem, ami „ingyen” is megvalósítható, s ami a jövőben alighanem elkerülhetetlen lesz ahhoz, hogy a könyvtár betöltsen az iskola életében rá osztott fontos szerepet. Ez pedig a *szaktanárok beleszólása* a könyvtár állományának gyarapításába. Ennek hiányában a még oly tájékozott

és nagy szaktudású könyvtáros is óhatatlanul bizonytalanságban mozog, és hibás gyarapítási döntések sorozatának van kitéve. A gyarapítás lehetőségeiről rendszerint a könyvtárosnak kell tájékoztatnia kollégáit; viszont azt, hogy napi munkájukhoz mire van leginkább szükségük, a szaktanároknak kell meghatározniuk. A gyarapításnak e kétirányú informálás és természetesen az anyagi lehetőségek figyelembevételével kell történnie.

Az iskolai könyvtárak *állománygyarapítási kereteivel* összefüggő egyik fő gond az, hogy a beszerzésre fordított pénzügyi keretek nagysága még meglehetősen messze van attól, hogy a szükséges vagy akár a nélkülözhetetlen minimális szintet is elérje. S bár a legnagyobb gondunk kétségtelenül az e célra felhasználható összegek nagyságrendjével van, mégsem kizárólag ez okozza a fő nehézséget. Az iskolai könyvtár számára szükséges, a nevelő-oktató munkához, a könyvtárhasználatra neveléshez és a pedagógusok szakirodalmi ellátásához valóban nélkülözhetetlen könyvek és folyóiratok beszerzésének összegét az iskola költségvetésében kell előirányozni, mert kizárólag ez teszi lehetővé a tervszerű, a funkciókkal összhangba hozható gyarapítást. Az évvégi pénzmaradványok, az évközi rendkívüli juttatások adott esetben igen hasznosak lehetnek a különféle állomány-lyukak betömésére, de a gyűjtemény érdemi fejlesztésére nem alkalmasak. A különféle könyvajándékok pedig, amelyekkel intézmények, brigádok, kollektívák önzetlenül és jószándékúan időnként „meglepnek” egy-egy iskolát, csak nagyon nehezen illeszthetők be a könyvtár állományába.

A beszerzési keretekkel kapcsolatban még egy alapkövetelményt kell említenünk. Minden könyvtáros, sőt, minden könyvvásárló pontosan érzékeli, hogy a könyvek, folyóiratok ára Magyarországon is nő, ha nem is beszélhetünk olyan mértékű inflációs áremelkedésről, mint a tőkés országokban. Mivel ez az emelkedés is eléggé nagymértékű, nem lehet lemondani arról, hogy a gyarapítási keretek évről évre legalább olyan mértékben emelkedjenek, ami ellensúlyozza a könyvárak emelkedését.

AZ ISKOLAI KÖNYVTÁRAK MŰKÖDÉSÉNEK SZERVEZETI FELTÉTELEI-VEL kapcsolatban gyakran emlegetik ezek sajátos „kettős kötődését”: azt tudniillik, hogy egyfelől az oktatási intézmény (és az oktató-nevelő tevékenység) szerves részeként, másfelől a magyar könyvtári rendszer szerves részeként kell funkcionálniuk ezeknek a könyvtáraknak. Ez a kettős kötődés nem csak az iskolai könyvtárakra jellemző: ugyanez mondható el a felsőoktatási intézmények könyvtárainról, a vállalati, intézeti szakkönyvtárakról s bizonyos mértékig a szakszervezeti közművelődési könyvtárakról stb. is. Azt, hogy a két kötődés közül az elsőt mit értünk, aligha kell magyarázni. A második, a könyvtári rendszerhez való kötődés fontossága talán nem ennyire egyszerűen belátható, ezért róla kicsit részletesebben kell szólni. Mind a könyvtári terület alapjogszabályai, mind a könyvtárügyi konferencia már többször hivatkozott dokumentumai alapelveként szögezik le, és elérendő célként tűzik ki az egységes magyar könyvtári rendszer megvalósítását. Ez a rendszer az iskolai könyvtárak szempontjából olyan, különösen fontos dolgokat is magában rejt, mint az egységes könyvtártechnikai eszközök és módszerek alkalmazásának kötelezettsége (természetesen a feladatokhoz és célokhoz megfelelően igazítva), a különféle könyvtárak és könyvtártípusok közötti együttműködés kívánalma, az országosan egységes könyvtárpolitikai elvek és célok figyelembevétele minden könyvtárban, a könyvtárügy irányításában, felügyeletében és szakfelügyeletében megnyilvánuló vagy elérendő egységesség, továbbá a könyvtári demokratizmus érvényrejuttatása, és a sort még hosszan folytathatnánk. A lényeg tulajdonképpen az, hogy az egyes könyvtártípusok, sőt, voltaképp az egyes könyvtárak sajátos körülményei és feladatai mellett is vannak olyan általános körülmények és feladatok, amelyek egységesen (és egységben) minden könyvtárra érvényesek, következésképpen az iskolai könyvtárakra is vonatkoznak.

Az iskolai könyvtárak működésének szervezeti feltételei közül a *hálózatokról, hálózati központokról, a módszertani segítségről* nemcsak azért kell elsőként szólni, mert itt van a legtöbb és leghosszabb ideje megoldatlan probléma, hanem mivel az iskolai könyvtárak fejlesztésének sorsa nem kis mértékben a könyvtárak meg-

felelő hálózati-módszertani irányításán múlik; azon, hogy ezek a hálózati központok milyen kúszgárhoz erővel bírnak, mennyire alkalmasak arra, hogy szolgáltatásaikkal, segítségükkel húzóerőt gyakoroljanak a hálózathoz tartozó könyvtárakra. Az 5/1978-as KM rendelet az iskolai könyvtárakat megyénként szervezte hálózatba, és hálózati központként a pedagógus továbbképző intézetek, a kabinetek könyvtárait jelölte ki. A rendelet megjelenésekor e hálózati megoldásnak csaknem mindenhol elméleti jelentősége volt csupán, és most, majd három évvel kiadása után még mindig sokkal több helyen hiányoznak a hálózati központként való működés feltételei, mint ahány helyen megtalálhatók. Több megyében viszont — a létre sem hozott vagy a szegényes körülmények közt tengődő kabinet-könyvtárak mellett — jól szervezett pedagógiai és szaktárgyi gyűjtemények találhatók a megyei könyvtárban vagy épenséggel a városban működő pedagógusképző felsőoktatási intézmény könyvtárában. Mindez ahhoz vezetett, hogy néhány megye — a körülményekre és a valós fejlesztési lehetőségekre tekintettel — a rendelet idevágó előírásától eltérő megoldás alkalmazására kért engedélyt: az iskolai könyvtárak hálózati-módszertani segítésének feladatát a megyei könyvtárra kívánta ruházni. E kérések elbírálásakor a Művelődési Minisztérium mindig azt tartotta szem előtt, hogy a módszertani gondozást olyan intézményre célszerű bízni, amelyben a szükséges szakértelem megvan, s amely ésszerű ráfordítással a szükséges színvonalon el is tudja látni ezeket a feladatokat. Ilyen megfontolások alapján lett néhány megyében a megyei könyvtár az iskolai könyvtári hálózat hálózati központja is. Nem állítható természetesen, hogy mindenhol és mindenütt ezt a megoldást kell választani. Két dolgot azonban minden körülmények között világosan kell látnunk: Az iskolai könyvtári hálózatok gondozását ténylegesen ellátó központok kijelölése tovább már el nem odázható feladat, és e tennivalókat csak olyan intézményre szabad bízni, amely rendelkezik az ezekhez szükséges eszközökkel, feltételekkel, vagy ahol ezek rövid időn belül megteremthetők.

Az egyazon hálózatba tartozó könyvtárak nagy száma miatt előbb-utóbb elkerülhetetlen lesz a *hálózati alközpontok kijelölése* is. Úgy véljük, hogy a *könyvtári szakmai-módszertani támogatás* területén erre csak a városi, járási könyvtárak lehetnek alkalmasak, de az iskolai könyvtárakban érvényesülő kétségtelen sajátosságokra tekintettel akkor ideális a megoldás, ha ugyanott, ahol a városi, járási könyvtár működik, van olyan bázisiskola is, amelynek könyvtára mintegy műhelyként, bemutató, sőt gyakorló térként funkcionálhat. E két intézmény így együtt töltheti be valóban megfelelően a hálózati alközpont feladatait. Napról napra tapasztalható, hogy az iskolás korú, különösen pedig az általános iskolás korú tanulóifjúság könyvtári ellátása legjobban ott valósul meg, ahol az iskolai könyvtár és a gyermekkönyvtár között ésszerű munkamegosztás és szoros együttműködés alakult ki. Ez az együttműködés igen sok formát ölthet, s a két (vagy több) könyvtár közötti, javarészt spontán kialakult, írásban sem rögzített (de ettől függetlenül igen sok esetben kitűnő) kapcsolattól egészen a szervezeti integrációig, az együttműködés minőségileg teljesen más formájáig terjedhet.

AZ INTEGRÁCIÓRÓL VAGY A MÁS MÓDON KELETKEZETT TÖBBFUNKCIÓJÚ KÖNYVTÁRAKRÓL azért kell szólni, mert e vonatkozásban az iskolai könyvtárosok, közművelődési könyvtárosok, de a tanácsi szakemberek között is elég sok a bizonytalanság és a félreértés. Mindenekelőtt nagyon határozottan szét kell választani az integráció két alapformáját: azt, amikor két (ritkán több) könyvtárból alakul ki szervezeti összevonással egy újabb, immár több funkciót egyidejűleg ellátó könyvtár, és azt az esetet, amikor egy adott település nevelési-oktatási, közművelődési és sportlétesítményeit (vagy ezek egy részét) egyesítik. Az integráció e két formája között nem csupán elvi különbség van, különválasztásuk több mint egyfajta elméleti értékű játék. Az alkalmazhatósági körülmények, az ellátandó feladatrendszer és az ennek megfelelően kialakítandó működési mód ilyen esetekben nagymértékben eltérő lehet.

A könyvtárat, ezen belül is az iskolai és a tanácsi közművelődési könyvtár összevonásával, tervszerűen létrehozott, *többfunkciójú könyvtárat* a különböző típusú könyvtárak egyesítését megfelelő feltételek fennállása esetén mint a könyvtári

ellátás javításának, fejlesztésének igen lényeges eszközét tartjuk számon. Számos jó, imponáló eredményeket felmutató integráció példájával rendelkezünk már e téren, bár kétségkívül vannak példák lényegesen dőcögőbb megoldásokra is. Az iskolai és a lakóhelyi közművelődési könyvtár — leggyakrabban a gyermekkönyvtár — összevonása; a diákotthoni, a kollégiumi és iskolai könyvtár, jobb esetben a kollégiumi és a közművelődési könyvtár integrációja több helyen bevált. Ez a folyamat ésszerűen folytatható és folytatandó is, mindössze azt kell szem előtt tartani, hogy az összevonás *semmiképpen sem csorbíthatja egyik könyvtári funkció teljesítését sem*. Álláspontunk, amelyet a IV. országos könyvtárügyi konferencia is megerősített, a következő: E könyvtárak integrációjának mindig az iskolára kell épülnie, ha lehetséges, szervezeti és elhelyezési szempontból egyaránt, de funkcionálisan feltétlenül és minden esetben. Integrációra, többfunkciójú könyvtár kialakítására csak ott szabad vállalkozni, ahol az ehhez szükséges feltételek rendelkezésre állnak, s ahol ennek megfelelően az integráció eredményeként valamennyi könyvtári funkció ellátása magasabb színvonalra emelkedik. Hibás minden mechanikus, körlevéllel egységesen elrendelt, nem differenciáló integrálási előírás, vagy akár javaslat, mint ahogy súlyos hiba ennek fordítottja is: az integráció „egyetemleges” tiltása, akadályozása ott is, ahol ez a forma minden bizonnyal a munka színvonalának és gazdaságosságának javítását eredményezné.

Kétségtelen és a problémákat növelő tény, hogy a többfunkciójú könyvtárak feltétel- és szolgáltatásrendszere még nincs kellően kidolgozva. Pedig e könyvtárak működését nagyon határozott formában kell szabályozni. A gyakorlati tapasztalatok ugyanis rendkívül tarka képet mutatnak, s az összevonások között, sajnos, igen sok olyan is akad, amely nélkülözötte a szakmai körütekintést, s ennek megfelelően alapjaiban hibás eredményre vezetett. Néhány alapkövetelményt azonban arra az esetre is megfogalmazhatunk, amikor nem beszélhetünk a teljes feltétel- és szolgáltatásrendszer hiánytalan meglétéről. Ezek a követelmények gyakorlatilag egyetlen alapra épülnek fel: arra, hogy a többfunkciójú könyvtárnak valamennyi feladatát legalább azonos, de lehetőség szerint magasabb színvonalon kell betöltenie, mint azt korábban az egymástól függetlenül működő könyvtárak megvalósították. Ennek megfelelően, hogy csak két szélsőséges példát említsünk, elfogadhatatlan az olyan többfunkciójú könyvtár, amelybe a nyári iskolai szünet ideje alatt egyetlen olvasó sem juthat be, amely az iskolával együtt zárva tart, de éppígy elfogadhatatlan az a többfunkciójú könyvtár is, amelyben a pedagógus nem találja meg, nem kapja kézhez mindazt, amire munkájához szüksége van, s amit korábban az „egyfunkciójú” iskolai könyvtárban megkapott.

A könyvtárak integrálása a fenntartó tanács hatáskörébe tartozik. Nyomatékosan javasoljuk azonban, hogy — éppen a nélkülözhetetlen szakszerűség érdekében — intézkedéseik kiadása előtt kérdezzék meg az érintett könyvtárak hálózati központjait, vagy ha még mindig bizonytalanságot éreznek, a koordinációs központokat: az Országos Pedagógiai Könyvtárt, illetve az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központot. Ez a tanácskérés nem csökkenti a fenntartó tanácsnak sem hatáskörét, sem presztízsét, éppen ellenkezőleg: számos más terület jelenlegi gyakorlatához hasonlóan a normális államigazgatási munka szerves részét képezi.

Néhány megyében, például Baranyában, Nógrádban és Szabolcs-Szatmárban ma már meglehetősen nagy számban alakultak ki jól működő integrált könyvtárak, és léteznek igen kiváló integrálási tervek is, amelyek a legteljesebb mértékig figyelembe veszik a kialakítandó könyvtár egész munkáját alapjaiban meghatározó körülményeket, adottságokat és lehetőségeket. Tapasztalataik felhasználására ez úton is felhívjuk a figyelmet. Nagyon fontos integrációs alapelveként szeretnénk még egyszer leszögezni: Semmiféle szervezeti átalakítás nem képzelhető el úgy, hogy a könyvtár kikerüljön az iskola tevékenységi rendszeréből, nevelő-oktató folyamatból; a könyvtár jelenléte nélkülözhetetlen az iskolában. Még akkor is így van ez, ha sajnálatosan sok olyan iskolaigazgatóról tudunk, aki legszívesebben egyszer s mindenkorra megszabadulna az iskolai könyvtárral kapcsolatos minden gondtól, munkától.

Az integráció második formájaként említettük az intézmények összevonásának

azt a formáját, amellyel az idén kiadott 119/1981. MM számú utasítás is foglalkozik, s amely meghatározott körülmények között lehetővé teszi a *művelődési alapellátást nyújtó alsó fokú nevelési-oktatási és közművelődési intézmények, továbbá az alapfokú ellátást végző, nem a versenysport céljait szolgáló sportintézmények összevonását*. Tekintettel arra, hogy az így létrejövő nevelési-művelődési központoknak az iskola — és ezen belül az iskolai könyvtár —, továbbá a „D”-, illetve a „C”-típusú közművelődési könyvtár feladatait is el kell látniuk, itt is érvényes csaknem mindez, amit a többfunkciójú könyvtárakról mondtunk.

A hivatkozott utasítással kapcsolatban fel kell hívni a figyelmet néhány olyan tényezőre, ami nem, vagy talán nem a kellő részletességgel szerepel az utasításban. Ilyen például az, hogy az összevont intézményben különösen fontos a könyvtár megfelelő elhelyezése. Tehát az, hogy legyen megfelelő alapterülete és megközelíthetősége, végül kapjon alkalmas raktárat és munkaszobát is. Figyelembe kell ugyanis venni, hogy az ilyen többfunkciójú könyvtárnak az esetek nagy többségében már sokkal nagyobb és szélesebb területre kiterjedő feladatokat kell ellátnia, mint annak az intézménynek, amely az iskolai könyvtár és a gyermekkönyvtár összevonásával keletkezik.

A másik hangsúlyozandó tény, hogy az összevont intézményben működő könyvtár az iskola szervezete része; *módszertani gondozása* viszont lehetőleg a tanácsi közművelődési könyvtári hálózat központjának vagy alközpontjának feladata legyen. Ami az ilyen típusú könyvtár szakfelügyeletét illeti, feltétlenül el kell kerülni a párhuzamos, többszörös szakfelügyeletet: közösen lefolytatott vizsgálatokkal kell megvalósítani a felügyeleti munkát, a legnagyobb mértékben támaszkodva a tantárgyi szakfelügyelők segítségére, közreműködésére is.

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS EGY TOVÁBBI FORMÁJA A KÖZPONTOSÍTÁS. Az iskolai könyvtárak, még inkább a diákoththoni, nevelőththoni könyvtárak szempontjából különösen fontosak lehetnek a szerveződő, sok helyen máris eredményesen működő *központosított könyvtári ellátórendszerek*.

Ez az együttműködési forma a benne résztvevő könyvtárak önállóságát a legkevésbé sem korlátozza, különösen a szolgáltatási rendszer tekintetében. Lényege az, hogy azokat a tevékenységeket, munkafolyamatokat, amelyek központosítva gazdaságosabban és ugyanakkor magasabb szakmai színvonalon oldhatók meg, e rendszerek centralizáltan végzik el, nem egy esetben tetemes munkaidőt szabadítván fel a részt vevő könyvtárakban más, főleg szolgáltatási jellegű feladatokra. A centralizált ellátórendszerekhez való csatlakozással az iskolai könyvtárak az állomány központi gyarapításán, ennek adminisztratív lebonyolításán felül sokat nyerhetnek a feldolgozási folyamatok központi elvégzésével, bizonyos szolgáltatások és propagandaeszközök központi előállításával stb. is. Elképzelhetők azonban olyan ellátórendszerek is, amelyek kizárólag az iskolai könyvtárak körében alakulnak ki. Ilyen ellátórendszer viszont csak olyan iskolai könyvtárra érdemes építeni, amely kiemelkedően jó működési feltételekkel rendelkezik.

Némileg más a helyzet a *diákoththoni könyvtárak* esetében, amelyek beillesztését a közművelődési könyvtári ellátórendszerekbe igen hasznosnak és eredményesnek tartanánk, hiszen e könyvtáraknak elsődlegesen nem oktatási, hanem közművelődési és természetesen nevelési feladatokat kell segíteniük, illetve ellátniuk.

A SZAKFELÜGYELET ÉS AZ IRÁNYÍTÁS MŰKÖDÉSÉNEK TAPASZTALATAIRÓL szólva a szakfelügyelők fontos szerepét kell kiemelni. Az iskolai könyvtári szakfelügyelőket a jövőben is a szakmai szempontból leginkább felkészült iskolai könyvtárosok közül kell kiválasztani. Rendkívül fontos, hogy a szakfelügyelők ne szakadjanak el a könyvtári élettől, maguk is folyamatosan végezzenek iskolai könyvtári munkát. Kapcsolatokat kell azonban teremteniük más típusú könyvtárak szakfelügyelőivel is, például úgy, ahogyan ezt Baranya megyében teszik, ahol a különféle könyvtártípusok szakfelügyelői együtt, egyazon vezető szakfelügyelő irányításával, közös szakfelügyeleti vizsgálatokat is végezve dolgoznak. Az iskolai könyvtárakkal szemben támasztott gyorsan növekvő követelmények, a sok vonatkozásban lényeges új típusú tevékenység és az iskolai könyvtárügy már említett kettős kötődése

új igényekkel is fellép a szakfelügyelet tevékenységével szemben. A jövőben a tantárgyi és a könyvtári szakfelügyelet között sokkal erősebb együttműködésre, összhangra lesz szükség, mint a múltban volt. Az illetékességi határvonal meghúzása elvileg egyszerű, s a gyakorlatban sem szabad, hogy gondot okozzon. Az iskolai könyvtár bizonyos értelemben az iskola szakkönyvtárának tekinthető, s mint ilyen, nyilvánvalóan csak abban az esetben működhet jól, ha állománygyarapítási, feltárási és szolgáltatási tevékenységét az adott könyvtári környezet messzemenő figyelembevételével alakítja ki és végzi. Munkája során az iskola oktatási-nevelési céljait s a belőlük fakadó könyvtári igényeket kell elsősorban figyelembe vennie. E kettősségből logikusan következik, hogy a szakfelügyelet mechanizmusán belül a tantárgyi szakfelügyelők feladatává kell tenni annak ellenőrzését, hogy a könyvtár megfelelően felkészült-e állományával, szolgáltatásaival az adott tantárgy oktatásának segítésére. A könyvtári szakfelügyeletnek a könyvtár tevékenységének könyvtári-szakmai, mondhatnánk, könyvtártechnológiai színvonalát, minőségét kell ellenőriznie, s egyúttal természetesen az iskolai könyvtárnak a magyar könyvtári rendszerbe történő beilleszkedését, részvételét is.

Az iskolai könyvtár feletti szakfelügyelet ilyen jellegű továbbfejlesztését több tényező is szükségessé teszi. Az egyik az iskolai könyvtárak említett kettős kötődése. A másik az *állami felügyeletet gyakorló tanácsok tevékenységének ésszerű és kívánatos kiterjesztése*, teljesebbé tétele a könyvtárügy területén. Ez utóbbit azt értjük, hogy minden tanács művelődésügyi szakigazgatási szerve legyen felelős koordinálója az illetékességi területén működő valamennyi könyvtár munkájának, függetlenül attól, hogy azok önállóan vagy valamilyen intézmény keretében működnek, típusuk közművelődési, iskolai, felsőoktatási vagy akár szakkönyvtár. Olyan területi könyvtárpolitika kialakítására és folyamatos érvényesítésére lesz szükség a jövőben, amely az országos könyvtárpolitikai célok alapján, azok figyelembevételével, ugyanakkor a helyi körülmények, sajátosságok szem előtt tartásával egységben képes látni, felügyelni, irányítani egy-egy területi egység könyvtárügyét. Ami pedig ennek a tanácsi irányításban legközvetlenebb következménye kell hogy legyen: bármilyen típusú könyvtár esetében az e felett gyakorolt szakfelügyeletet az illetékes tanács egyetlen pontjáról kell irányítani, egyetlen felelős munkatársnak kell lennie, akinél „összefutnak” a könyvtárak szakfelügyeletének megállapításai. Tudjuk, hogy a mai helyzet sok helyen ettől nagymértékben eltér, s úgy választja el egymástól a különféle könyvtárakat, hogy azok együttműködése nehezzé, nem egy esetben lehetetlenné válik. Meggyőződésünk, hogy ezen a gyakorlaton változtatni kell, és feltétlenül érdemes is változtatni.

BEFEJEZÉSÜL RÖVIDEN AZ ÁGAZATI IRÁNYÍTÁSRÓL. A minisztertanács vonatkozó rendelete alapján a teljes könyvtárügy felett az ágazati felügyeletet a művelődési miniszter gyakorolja. Az, hogy a tárcán belül az az ősszhang és egyetértés, amiről a tatai összejövetelel beszámolhattunk, megmaradjon és tovább erősödjön, saját, belső feladatunk, amit meg fogunk oldani. A könyvtárak, a könyvtárosok teljes joggal annak alapján ítélik meg az ágazati irányítás minőségét, amit munkájuk során közvetlenül érzékelnek. Őszintén reméljük, hogy az iskolai könyvtárügyben szükség — és részben a tanácskozásunkon már meg is ígért — központi intézkedésekkel, a központi könyvtári szolgáltatások fejlesztésével, a tanácsokkal meglevő, igazán nem rossz kapcsolatok továbbfejlesztésével, erősítésével úgy tudjuk alakítani az ágazati irányítási munkát, hogy az a legnagyobb mértékben segítse közös célunkat: olyan iskolai könyvtárak minél nagyobb számban történő kiépítését, illetve továbbfejlesztését, amelyek alkalmasak a társadalom által meghatározott feladatok ellátására. *E szándékainknak már a legközelebbi jövőben remélhetőleg kézzelfoghatóvá váló jeleként irányelveket kívánunk kiadni az iskolai könyvtárak fejlesztéséről, tevékenységéről.* A közeljövő tervei között szerepel a többfunkciójú könyvtárakkal, illetve a nevelési központokban működő könyvtárakkal kapcsolatos követelmények összeállítása és közzététele is. Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum ki fogja dolgozni az iskolai könyvtári hálózati központok részletes feladatrendszerét. Mindezek olyan munkálatok, amelyekhez a könyvtárosok és a könyvtárak munkájáért felelős irányítók is értékes segítséget adhatnak, s reméljük, adnak is.

J u h á s z J e n ő

Én a könyvtárat alkotóműhelynek képzelem

**SÖTÉR
ISTVÁN**
akadémikus,
a Magyar
Tudományos
Akadémia
Irodalomtudományi
Intézetének
igazgatója

Író, irodalomtörténész, műfordító. Volt tanszékvezető egyetemi tanár Szegeden (szülővárosában) és az Eötvös Loránd Tudományegyetem rektora (kétszer is) Budapesten. 1965-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező, majd rendes tagja. Volt művelődési miniszterhelyettes, a Magyar PEN Club elnöke, ugyancsak elnöke az írószövetség kritikai szakosztályának; s három évig betöltötte az Összehasonlító Irodalomtörténészek Nemzetközi Szövetségének elnöki tisztét is. Számos hazai kitüntetés mellett ő volt az első magyar tudós, akit 1973-ban a párizsi egyetem (a Sorbonne Nouvelle) díszdoktorának választottak.

— *Sötér István akadémikus talán „kivételes” helyzetben van. Jó néhány évtized múltán az 1957-ben alapított Irodalomtudományi Intézet igazgatójaként pályája ugyanoda kanyarodott vissza, ahonnan egykor az Eötvös-kollégium diákjaként elindult. Milyen út vezetett Szegedről a kollégiumba? Hogyan kezdődött kapcsolata a könyvvel, a könyvtárral?*

— Középiskolába Szegeden a piarista gimnáziumba jártam, amely — nagyszerű iskola lévén — kitűnő gárdát nevelt fel akkor. Növendékei közé tartozott *Ortutay Gyula*, *Bibó István*, a fasizmus ideje alatt megölt *Reitzer Béla*, *Straub F. Brunó* biokémikus stb. Volt egy kitűnő, roppant művelt, európai tájékozottságú tanárom, *Boharsik Pál* matematikus, aki a szegedi egyetem matematika professzorával együtt *Paul Valéry*vel levelezett például (Valéry — aki melleleg matematikus volt — a 20-as években, hallgató korszakában alighanem többet foglalkozhatott matematikával). Ugyanettől a tanáromtól kaptam ajándékba egy

kottát, *Bartók Béla* zongorára is átírt népdalaival — úgy 1926—27 táján, amikor nemhogy a szegedieknek, de még a budapestieknek sem volt fogalmuk arról, kicsoda valójában Bartók.

Amikor lebontották a szegedi piarista rendházat a fogadalmi templom építésekor, könyvtárát — amely a XVII. századtól úgy a XIX. század közepéig úgy szólván az összes addig megjelent művet tartalmazta — áthozták az újonnan felépített gimnáziumba. Ez a rendkívül értékes állomány rendezetlenül hevert több szobában, hol a polcra, hol a földre rakottan. Kedves matematika tanárom látott neki a könyvtár rendezésének, s a nyári szünetben engem is segítségül hívott. Rendezgetés, keresgélés közben egészen különleges könyvritkaságokra bukkantunk ott akkor: *Vörösmarty* sajátkezű ajánlásával a Zalán futása első kiadására, *Petőfi*-kötetre, amelybe a költő neve is be volt írva, a *Dugonics*-könyvek (Szeged hírességének, Dugonics Andrásnak a munkái) pedig kivétel nélkül megvoltak a könyvtárban. Ilyen anyagban turkálni, rendezgetés közben beírni a Petrikbe azokat a könyveket, amelyekről még ő sem tudott — nos, ez akkora élményem volt, hogy alighanem ez volt első igazi találkozásom a könyvtárral.

A riasztóan elhanyagolt könyvtárat persze nem tudtuk teljesen rendbe hozni, az állomány később szét is szóródott (elpusztult?), nekem legalábbis egyetlen darabja sem került szemem elé azóta.

— *Vallomásaiból tudom, hogy a Fellegjárásban is megőrkített Eötvös-kollégiumot szellemi-emberi nevelőjének tartja.*

— Az Eötvös-kollégium kétszeresen is kivételes dolognak számított. Nagyszerű tanári kara volt, a legkiválóbb tanárokkal: a kollégiumi tanárság valósággal az egyetemi tanárság előszobáját jelentette akkoriban. *Gyergyai Albert*, *Pais Dezso*, *Zsirai Miklós*, *Keresztury Dezso* előadásait, szemináriumait még az egyetemi előadásoknál is fontosabbnak tartottuk. Másik különlegessége a könyvtár volt. Mindaz, amit a kollégiumban átélünk, hozzá kapcsolódott. S amiben csakugyan különbözött minden másiktól: nem volt olvasóterem. Mert az egész — csaknem a teljes első emeletet elfoglaló — könyvtár egyetlen, összefüggő olvasótermet alkotott. Mintha a saját könyveinkért nyúltunk volna, olyan természetesen vettük

le őket a polcokról, élő társainkká váltak, annyira személyes, bensőséges kapcsolat fűzött bennünket hozzájuk. S ami leg-
alább ennyire fontos: a modern, a világ-
irodalom legújabb termékeit is azonnal
beszerző könyvtárban mi egyszerre vol-
tunk Magyarországon és Európában. Ál-
landóan lépést tarthattunk tehát az euró-
pai kultúra alakulásával.

— *Ösztöndíjaként innen Párizsba, az
Eötvös-kollégium mintájául szolgáló
École Normale Supérieure-be vezetett az
útja.*

— Az École Normale Supérieure Párizs
elitképző intézete még az Eötvös-kollé-
giumnál is többet adott tagjainak. S bár
én csak ösztöndíjas voltam, de ottani egy
évem nagyon termékenynek bizonyult.
Mégsem az École Normale óriási, ragyo-
gó könyvtárát látogattam. Speciális kutá-
tási témám lévén ugyanis — a XVII. szá-
zadi stilisztikai elméletek kutatásával
foglalkoztam —, a munkámhoz szükséges,
XVII. században megjelent könyvekért
(hiszen ezek Párizsban sem mindnapo-
sak) a Nemzeti Könyvtárba, a Biblio-
thèque Nationale-ba jártam. Nap mint
nap ott dolgoztam, kezemben az egykori
Versailles-i királyi könyvtár csodálatos
bőrkötésű darabjaival — rajtuk a három
aranyozott liliummal. A múlt században
épült könyvtár tetőzetét vasoszlopok tar-
tották. A székesegyház méretű olvasó-
terem csendjében, áhitatos hangulatában
— amelyet az intim íróasztali lámpák
fénykörükkel árasztottak — nagyon kel-
lemes, valóban emlékezetes délutánokat
töltöttem el. (S bár Versailles-ból kellett
behozatni a könyveket, egy délután alatt
bármelyiket megkaptam!)

— *Mennyivel jártak előtünk az akkori
párizsi könyvtárak?*

— Én nem hiszem, hogy a magyar
könyvtárak különösebben elmaradtak
lettek volna, noha jóval kisebbek voltak,
mint a párizsiak. Amiben mégis külön-
böztek: az ottani Nemzeti Könyvtárnak
akkor már erőteljesen fejlett katalógus-
és bibliográfiai rendszere volt. Ebben
magunk is könnyen eligazodhattunk, az
olvasótermekben elhelyezett kéziköny-
vek segítségével még a nagyon ritka
könyvekhez is meglepően gyorsan hozzá-
jutottunk. Nálunk ekkor még hiányoz-
tak a magyar irodalom bibliográfiái, a
nyomatott katalógusok, kevesebb eliga-
zító kézikönyvünk akadt; de például az
Egyetemi Könyvtár régimódi — a porosz
állami könyvtárban használt minta nyo-
mán kialakított — katalógizálási rendsze-
rére mi is bizton támaszkodhattunk.

— *Doktori disszertációjának megvédése
után az utóbbiba került gyakornoknak.*

— A magánéletemben ez nem volt túl
szerencsés időszak. A három évig tartó
díjtalan gyakornokoskodás (mert csak a
negyedik évben kaptam hatvan pengőt)
elég mostoha körülményeket teremtett
egy fiatal ember számára.

A szakozáshoz osztottak be, s a mun-
kám körülbelül abból állott, hogy számta-
lan cédulát írtam tele könyvcímek-
kel. Bizony, elég egyhangú munka volt...
Ráadásul szomorúan kellett tapasztal-
nom, hogy a könyvtár nagyon rossz né-
ven vette, ha valaki a szakozandó köny-
vekbe beleolvasott. Rossz szemmel néz-
ték: a könyvtáros nem arra való, hogy
olvasson. Szerencsére *Mátrai László*ban
kitűnő főnököm akadt, aki széles mű-
veltségével, szellemességével még ezt az
igen egyhangú munkát is színesebbé, él-
vezetesebbé varázsolta. Vele élmény volt
együtt dolgozni.

— *Hogyan találkozott — immár iroda-
lomtörténészként — később a könyvtár-
ral?*

— Ismét találkoztam az Eötvös-könyv-
tárral. Nagyon sokat változott ugyan ez
a könyvtár kollégista korom óta — mert
nagyon sok nehézséggel küzd, óriási mér-
tékben megnőtt az anyaga, megváltozott
olvasói rétegződése stb., de ettől a könyv-
tártól minden segítséget megkaptam.
Egész irodalomtörténeti munkám, tudomá-
nyos tevékenységem ehhez kapcsoló-
dik a lehető legszorosabban. Munkássá-
gomban még saját könyvtáramnál is fon-
tosabb. Nemcsak folyóiratgyűjteménye
rendkívüli, de ide került például *Eötvös
József, Halász Gábor, Szabó Dezsdé* egy-
kori magánkönyvtára is. S az sem utolsó
dolog, hogy nagyszerű munkatársai van-
nak. Más könyvtárba így nem is igen
járok. Csak nagy ritkán fordulok meg
az Akadémiai Könyvtárban, még ritkáb-
ban a Széchényi hírlaptárában vagy kéz-
irattárában (bár ez utóbbiban Eötvös-
könyvem írásakor igen sokat dolgoztam,
hiszen nagyon fontos kéziratokat csak itt
találhattam meg — ezek máig kiadatla-
nok!) —, de az e könyvtárakban kapott
segítségére is csak hálával gondolhatok.

— *Milyen személyes emlékek kötik
szépiróként, olvasóként a könyvtárakhoz?*

— Íróként azt említeném, amikor ön-
magammal találkoztam össze a Washing-
toni Library of Congressben, ahol a
könyvtárosok olyan figyelmesek voltak,
hogy amikor bevezettek az egyik szobá-
ba, az összes addig megjelent könyvemet
kikészítették az asztalra.

Olvasóként pedig ott a saját, több ezer
kötetes könyvtáram, s ebben pályám kez-
dete óta csaknem minden kortársam fon-
tosabb művét fellapozhatom. Az első de-
dikált példányok még *Babitt*től származ-

nak, s azután pályatársaim, nemzedék-társaim kötetei folytatták a sort. Egyébként — főként a dedikált példányok miatt — a Széchenyi Könyvtár védettnek is nyilvánította.

Bevallom, én a lakásomban lakberendezési, dekorációs tárgynak: bútornak is tekintem a könyvet — s ezért nem valamiféle tudományos rendszer, hanem külső benyomásuk, kötésük, sorozati hovatartozásuk alapján csoportosítom őket. Tudom, ez teljesen tudománytalan, hogy sokan megütközzenek, sőt felháborodnának rajta, de számomra csak így harmonikus jelenlétük a lakásban. Csak így nyúlhatok otthonosan kedves szerzőimhez, hogy csak egyet mondjak: *Proust*-hoz, akire újra meg újra rászorulok, s akit a huszadik század legnagyobb írójának tartok.

— *Mit hiányol könyvtárainkból?*

— Én a könyvtárat alkotóműhelynek képzelem el. Lehet, azért, mert még emlékszem a régi, *Fitz József* által vezetett Széchenyire, ahol *Halász Gábor*, egy időben *Jékely Zoltán* s számos történész, kutató révén valóban értékes műhely alakult ki. Irigyeltük is őket ezért! De hol is kutassanak, ha nem azokban a könyvtárakban, ahol a helyszínen található a kéziratok, a hírlaptári anyag! Miért nem lehetnek a könyvtárak a birtokukban levő, értékes forrásművek kutatói, feldolgozó-műhelyei! Márpedig a tudományos kutató-alkotó munka, úgy érzem, ma hiányzik könyvtárainkból...

— *Hogyan lehetne ezen változtatni?*

— Meg kellene engedni — és nem tiltani —, hogy a megfelelő felkészültségű, arra rátermett kutatók tudományos munkát végezzenek a könyvtárakban. A saját könyvtárunk anyagából.

— *Gyakran megfordul külföldön. A nemzetközi összehasonlítás alapján milyennek látja könyvtárainkat?*

— Meg kell, hogy mondjam: a nemzetközi összehasonlítás nem kedvező számunkra. Akár a raktárakat, akár a könyvtárak épületeit, rendben tartottsá-

gukat, akár berendezésüket, felszereltségüket vizsgálom, ezt tapasztalom. Ma, az elektronika korszakában, a legmeglepőbb gépi berendezések láttán bizony roppant nagyra tűnik elmaradottságunk, ha bemegyek — mondjuk — egy budapesti nagykönyvtárba vagy az Egyesült Államok valamelyik egyetemének könyvtárába. Persze olvasóként nem vagyok illetékes, egy könyvtáros szakember ezt bizonyára sokkal jobban ítéli meg nálam.

— *Hadd kérdezzem mégis az olvasót!*

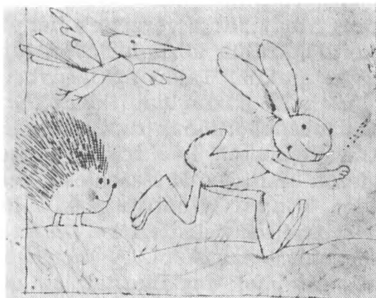
— Vegyük az Eötvös-könyvtárat! Az épületet most tatarozzák, mindent ellep a por, a törmelék okozta piszok. A könyveket ide-oda hurcolják, pedig már amúgy is rettenetesen elhasználták. És mi képtelenek vagyunk megóvni könyveinket, felfrissíteni, felújítani, restaurálni őket! Nincs rá pénz és nincs könyvkötő és nincs restaurátor (elvétve, ha akad még egy-kettő) — pedig e lehetőségek minden rendesen felszerelt könyvtárnak rendelkezésére állnak!

Kétségtelen, van egy nagyon jó xeroxunk. De hadd említsem a *Revue des Deux Mondes*-ot, amelynek a kezdetektől csaknem valamennyi évfolyama megvan könyvtárunkban, s amely a szemünk előtt pusztul, mert lassan tönkre megy a költözködés alatt. — Nos, a Columbia Egyetemen, pedig nem is itt található a legnagyobb egyetemi könyvtár, fotókópiás kiadványok készültek róla. (És persze még jó néhány másiktól.) Tökéletesen olvasható betűkkel, nagyon jó minőségű papíron — szinte szebbek ezek a fotókópiás kiadványok, mint az eredetiek, csak persze méregdrágák. És ez csak egyetlen példa. Mégis szóvá kell tennem, mert óriási nemzeti értékek mennek tönkre így, ha elhanyagoljuk a könyvtárainkat.

— *A felszereltségen túl milyen könyvtárakat kívánna a jövő generációknak?*

— A technikán nyilvánvalóan nagyon sok múlik. De az ideális könyvtárakhoz ideális olvasók is kellene. S bár én az egykori Eötvös-kollégistákat sem tartom egyértelműen ideális olvasóknak, mégis azt mondom: az ideális könyvtár továbbra is a hajdani Eötvös-könyvtár számomra. Tudom, ez csaknem megvalósíthatatlan, vagy roppant nehezen megvalósítható, de a magam tapasztalatai, ismeretei alapján valahogy úgy érzem: ez a könyvtár anticipálta a jövőt is. (A legújabb, hasonló jellegű vállalkozásokat csak halomásból ismerem.) A könyvtári fejlődésnek valahogy abba az irányba kellene mutatnia, hogy sokkal közelebbi kapcsolat alakulhasson ki a könyv, az olvasás és az olvasó között.

Makai Tóth Mária

Hogy könyvtáros legyen belőlük!

Egy gyakorlatvezető töprengései

Hosszú szünet után 1981 áprilisában bukkant fel újra a *Könyvtáros* hasábjain könyvtárszakos hallgatók nyári szakmai gyakorlatával foglalkozó hosszabb írás. Öröm volt olvasni a lelkes fiatal kollégajelöltnek egyik jeles megyei könyvtárunkban eltöltött hónapjáról írt elragadtatót sorait, amelyekből világosan és erősen kicsengett a gyakorlatvezető könyvtáros dicsérete, az emberi tényező elsődleges fontossága mindenfajta — jó és rossz — külső körülménnyel, tényezővel szemben. Bennem azonban régóta motoszkál a kérdés: megtesznek-e mindent nagykönyvtáraink azért, hogy könyvtárosok legyenek a főiskolai, egyetemi hallgatókból, akik kétféle szakma (hivatás) gyakorlására szerezhetnek papírt?

Mi leszek, ha nagy leszek?

Úgy gondolom, nem érzi sem a szakma, sem az oktatás a „pillanat” — a nyári egy hónap — nagy jelentőségét. Pedig a pályaválasztás tekintetében még ingadozó hallgató a valóságban saját bőrén tapasztalhatja a könyvtárosi munka minden vonzó vagy riasztó vonását. Tehát vagy megutálja, és pedagógusnak megy, vagy megszereti, és könyvtáros lesz belőle. A határozatlanságra utal, hogy különösen a főiskolások körében sok olyan akad, aki egyszerre szeretne könyvtáros és pedagógus lenni. Erre azonban csak az iskolai könyvtárakban és a kisebb települések közművelődési könyvtáraiban van igencsak korlátozott lehetőség. De más állások között is változhatnak a hallgatók. A tévések szerint náluk például házon belüli ELTE évfolyam-találkozókat is lehetne rendezni, de a végzetek számára nyitva áll a Rádió, a sajtó, a könyvkiadás, a könyvterjesztés, sőt a levéltárak, művelődési házak, hivatalok stb. ajtaja is. A dolog másik oldala viszont: esetleg azért kerülnek más pályára ezek a fiatalok, mert a nagyobb könyvtáraknak nem kellene, az „isten háta mögötti”, „B”-típusú könyvtárakba pedig nem hajlandók „lemenni”. Sem ők, sem az oktatási intézmények nem veszik figyelembe, hogy a városi könyvtárak sok esetben alkalmasabbak a műhelymunkára, mint a megyeiek, színvonaluk gyakran semmiben sem marad el a hálózati központétól.

Az elmúlt években sok nyári gyakorlatát végző hallgatóval kerültem kapcsolatba (1980—1981-ben például nyolcan az ELTE-ről, egy hallgató pedig a Szombathelyi Tanárképző Főiskoláról töltött el egy-egy hónapot nálunk, a Veszprémi Megyei Könyvtárban, és a korábbi években is mindig voltak gyakornokaink), mivel én kaptam a gyakorlatvezető megtisztelő és roppant érdekes feladatát. Az írásnak ezért a következő címet is adhatnám: „Ahogy egy gyakorlatvezető látja”, ellenpontként az idézett hallgatói beszámolóhoz. (*Abody Rita: A szakmai gyakorlat legyen modellje a mindenkori, mindenoldalú könyvtári tevékenységnek!*) De a leírt észrevételek, töprengések a hallgatók véleményét is magukban foglalják. Talán nevezzük együttgondolkodásnak egy szerintünk alapvetően fontos, de az utóbbi időben méltánytalanul elhanyagolt ügyről. Nem lennék ugyanis meglepve, ha valaki kimutatná, hogy némelyik könyvtárban a szakképzett munkatársak hiánya összefüggésbe hozható a nyári gyakorlatok nem éppen kedvescsináló hangulatával.

Bár csak hangosan gondolkodásról van szó, megpróbáltam utánanézni, mit mutatnak a számok, hogy ne essem a szubjektívizmus hibájába: a végzetek hány százaléka helyezkedik el könyvtárosként, mennyi kerül közülük közművelődési könyvtárba — e csoporton belül pedig a megyei könyvtárakba. Talán az igénybe vett tájékoztató apparátusban volt a hiba, de nem jutoftom használható adatokhoz, és be kellett látnom, hogy az iskolapadból kikerültek további útjának figyelése a képző intézmények számára megoldhatatlan feladat. A szakemberek és a frissen végzetek véleménye szerint a kétszakos diplomával rendezők mintegy 50 százaléka helyezkedik el könyvtárban. Ennyit sikerült megtudnom. Mindezt azonban csak a háttér felvázolásához szántam — anélkül, hogy a könyvtárosképzés jelenlegi helyzetét megkísérelhetném körvonalazni, vagy valamilyen megoldást javasolni. A meglévő súlyos gondokkal a legkülönfélébb fórumok, sajtóorgánumok foglalkoztak az utóbbi

időben. Én csupán arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy a problematikus képzésen belül döntő fontosságú a könyvtári gyakorlat: az egyetemi, főiskolai könyvtárosképzés ama pillanata, amikor eldől, sikerül-e megszerettetni, netán megutáltatni a könyvtári munkát. Kísérjünk el tehát gondolatban egy harmadévest a rögzös vagy sima úton...

Hova, kihez menjek?

A harmadév végén döntenie kell a hallgatónak, melyik könyvtárban szeretné eltölteni az egyhónapos gyakorlatot. De ez sem egyszerű. A főiskolai hallgatók elmehetnek lakóhelyük főfoglalkozású könyvtárossal működő bármilyen könyvtárba, az egyetemi hallgatók azonban csak „A”-típusú könyvtárban végezhetik a gyakorlatot. Ennek következtében a főiskolások gyakran térnek vissza saját intézményükbe, az ELTÉ-n tanulók viszont rációfálnak erre a gyakorlatra, és még a megyei könyvtárakba sem igen jelentkeznek. Legalábbis ezt látszik bizonyítani saját példánk: évek óta nem volt a Veszprémi Megyei Könyvtárban a megyéből származó gyakornok. A budapestieknek további gondot okoz, hogy csak vidékre mehetnek, de a helyi viszonyokról semmit sem tudnak. Nemrég panasolta egyik könyvtárunk igazgatója, hogy fogadta a könyvtárba érkező egyetemistákat, és megdöbbsent tájékozatlanságukon. De tudhatnak-e valamit egy megyei vagy más nagykönyvtár feladatairól, mindennapi munkájáról? A könyvtártani stúdium keretében ezt nem lehet megtanulni. Talán létre lehetne hozni valamilyen fórumot, például egy szemináriumi foglalkozás keretében, amelyen a hallgatók találkozhatnak és beszélgethetnek a fogadó könyvtárak képviselőjével. Ahogy a könyvtáros-kollégákat ismerem, erre minden ellenszolgáltatás nélkül szívesen vállalkoznának. Annál is inkább, mert ezt az alkalmat felhasználhatnák leendő munkatársaik megnyerésére. És rendszeressé válhatna az oktatási intézmények és a könyvtárak közötti, jelenleg nagyon esetleges kapcsolat.

Visszatérve a választásra, a hallgató végül is oda megy, ahova engedik és ahova tud. Van olyan könyvtár, amelyikről — finoman szólva — lebeszélük őket, mert nem tartják alkalmasnak az ottani körülményeket a gyakorlatra. Hogy melyik az ilyen, azt csak a tanszéken tudják. Véleményük lehet megalapozott, de fakadhat egyszerűen elfoglaltságból is. Abban bizonyosak lehetünk: sokszor nem fordultak meg ezekben a könyvtárakban, egyiket-másikat csak a tanulmányi kirándulás engedte futó látogatás során ismerték meg. És ebben nem ők, vagy nem csak ők a hibásak. Vannak viszont jó hírű könyvtárak, amelyek „megszerzéséért” nagy harc folyik. Ezek szakmai tevékenysége szélesebb körben elismert, és földrajzi fekvésük is vonzó. A harmadik csoportba azok az intézmények tartoznak, amelyek vélt vagy valós okok miatt egyszerűen nem hajlandók főiskolai, egyetemi hallgatókat fogadni. A választási lehetőségek ezért korlátozottak. A döntésben azonban mégis a szubjektív elemek játsszák a leg súlyosabb szerepet!

A gyakorlat vezetőjének személye meghatározó. A hallgatók, de részben a felsőoktatási intézmények is többnyire az ő szerepére alapozzák választásukat, döntésüket. Könyvtárügyünk egyik jeles képviselője mondta el beszélgetésünk során, hogy egykori gyakorlatvezetőjét sohasem felejtí el. Első találkozásáa a gyakorlati könyvtári munkával az ő jóvoltából sikerült olyan jól, hogy az egész későbbi pályafutására kihatott. A hallgatók körében nevek szállnak szájról szájra, évfolyamról évfolyamra. Pedig akikről szó van, sokszor csupán úgy lettek gyakorlatvezetők, hogy igazgatójuk kijelölte őket: „Te érsz rá a legjobban!” Olyan is előfordult már, hogy a vezető maga foglalkozott a fiatalokkal. Ma azonban mindez a könyvtári nagyüzemnek számító megyei könyvtárban szinte megoldhatatlan. Valaki mindennapi munkája mellett kapja e feladatot, és tulajdonképpen teljesen magára van hagyatva. Csak szakmaszeretete, hallgató korában szerzett hajdani élményei és az ismétlődő gyakorlatok során összegyűlt tapasztalatai segíthetik.

Mit csináljon ...

A kérdéssel kapcsolatban kétféle, meglehetősen szélsőséges változat létezik. Az első esetben a küldő intézménytől olyan útbaigazítást kap a vezető, miszerint az egy

hónap során a könyvtári munka szinte valamennyi területét meg kell tanulnia a könyvtárosjelöltnek. Bár nagyon nehéz a valóban teljesíthető követelményeket pontosan megfogalmazni és írásban rögzíteni, mégis úgy érzem: ezek a mindent felmarkolni akaró, maximalistának tűnő elképzelések nem vezetnek célhoz. Mindenesetre a segítő szándék nyilvánvaló, és az is, hogy az illető könyvtári tanszék felelősséggel kezeli a szakmai gyakorlat ügyét. A másik esetben ezt nehéz megállapítani, mert semmilyen útmutató sincs. A döntés ilyenformán a gyakorlatvezetőre marad, aki a lehetőségekhez igazodva szervezi meg a munkát. De lehet-e egyáltalán munkának nevezni a gyakorlatot? (Az anyagi ügyek tárgyalásakor még érdemes lesz visszatérni erre az izgalmas kérdésre.)

Egy általam elfogadhatónak tartott gyakorlat felépítésének első lépése a könyvtár épületével, a nyilvános terekkel, munkahelyekkel és a munkatársakkal való ismerkedés lehetne. Nem feltétlenül szükséges lefelészőr az igazgató színe elé járulni, mert ilyen esetben gyakran kinyilatkoztatásokkal kezdődik a gyakorlat, amiből a szegény hallgató esetleg nem sokat ért. (Kihagyni viszont nem célszerű a vezetőt, mert sok, elsősorban „kézzelfogható” dolog függhet személyétől.) Félretéve az iróniát — az igazgatók neheztelésétől tartván —, egy jószemű hallgató már a protokollból következtethet a könyvtárban uralkodó légkörre, a demokratizmus fokára, a munkatársi, emberi kapcsolatokra. Tulajdonképpen már itt eldőlt, befogadja-e a könyvtári közösség a hallgatót, ő pedig hajlandó-e egy hónapra vagy később esetleg véglegesen tagjává szegődni ennek a közösségnek. Ezután a könyvtár szervezetének, osztálytagolódásának (ha van ilyen) megismerése következhet, a működési szabályzat, az ügyrend, a munkaügyi szabályzat és más írásos dokumentumok tanulmányozásával. Ezt természetesen személyes beszélgetéssel kell kiegészíteni, esetleg magával az igazgatóval, mert a hallgatók általában, de különösen munkajogi kérdésekben, teljesen tájékozatlanok. (A könyvtárosok nagy részéről — sajnos — ugyanez szintén elmondható. Bizonyítékul szolgálnak az egyes rendeletek, utasítások, állásfoglalások értelmezésében a könyvtárak között mutatkozó jókora eltérések, amelyek nem mindig foghatók rá a szövegek homályos fogalmazására, az ellentmondó paragrafusokra. Mindenesetre nem jó, ha vak vezet világtalant!)

A könyvtár feladatainak, az intézmény munkájának megismerésére az éves és a középtávú tervek, jelentések, statisztikai összeállítások szolgálhatnak alapul. Ezeket azonban „élettel” kell megtölteni. Volt olyan hallgató, aki a tapintatos megfogalmazásból azonnal kiérezte, hogy évről évre elmaradó, de halasztást tovább nem tűrő feladatról van szó a munkatervben. Be kell avatni a kulisszatitkokba, de természetesen csak akkor, ha azok érdeklik is a hallgatót. A tapasztalatok szerint nem túlságosan. Jó volna azt hinni, hogy ez még könyvtári „ártatlanságuk” és nem közömbösségük bizonyítéka. Ha már megismerték a nagyobb összefüggéseket, még szükség van annak érzékeltetésére, hogy a könyvtár az adott városban nem elszigetelt bástyaként őrzi a kultúrát, hanem a település mindennapos életének, közművelődésének szerves része. Meg kell tehát a hallgatónak ismernie a város nevezetességeit, oktatási és közművelődési intézményeit, közöttük természetesen a könyvtárakat is. Megdöbbenő, különösen a budapestiek meglepetése, amellyel tudomásul veszik: mennyi — sokszor igen jó körülmények között működő — intézmény van egy Budapesthez viszonyítva igen kicsiny városban. Veszprémben például meglátogathatják az egyetemi könyvtárat, az Országos Oktatástechnikai Központot, a Veszprémi Akadémiai Bizottságot, az Úttörőházat, a Megyei Levéltárat, a Megyei Művelődési Központot, a Múzeumi Igazgatóságot, a különféle iskolákat, a vegyipari kutatóintézeteket stb. Mindezek után kerülhet sor a gyakorlati munkára.

... és mit vár a hallgató?

Fogalmazhatnánk úgy is: mit nem. Mitől fél? Elsősorban attól, hogy 30 napig cédulákat vagy könyveket kell rakosgatnia. E félelmének van is némi alapja. Még nem veszett ki az a szemlélet, amely olyan ingyen dolgozó alkalmi munkásnak tekintí a hallgatót, akivel el lehet végeztetni a kellemetlen, a szó fizikai értelmében piszkos munkákat. Az érem másik oldala az, hogy él a hallgatókban is egy olyan hamis, „arisztokratikus” szemlélet, amely szerint ők csak magasan kvalifikált tájékoztató, nevelő, szervező munkára hivatottak, és nem azért tanulnak négy-öt évig,

hogy cédula-, illetve könyvbesorolással foglalkozzanak. Bár van némi alapja ennek (lásd a könyvtártechnikusi problémát), de megis fontos, hogy a hallgató megtanulja a gyakorlat során: a könyvtárosi munka bizonyos, nem is csekély része meglehetősen egyhangú és rettenetesen unalmas, különösen akkor, ha valaki nem érzi át fontosságát. Jó lenne pedig az érdekeltekben tudatosítani, hogy például a könyvek visszarakása egyben a szabadpolcos állomány gondozása is. Sok könyvtárban a kívánatosnál lényegesen kisebb gondot fordítanak erre, miként azt a kaposvári vándorgyűlésnek a hálózati-módszertani munkával foglalkozó fórumán *Tuba László* megfogalmazta. Pedig attól, hogy valaki így végzi a gépies rutinmunkát, az még érdekes is lehet. Rá kell arra is jönniük a leendő könyvtárosoknak, hogy a szakma íratlan szabályai szerint esetenként bizony nem kimondottan a munkakörükhöz tartozó feladatokat is el kell végezniük. E téren viszont kedvező tapasztalataim vannak. Példaként azt a meglehetősen gyenge, „könyvtáros” fizikumú fiatalembert említettem, aki a gyakorlat első napjaiban egy városi könyvtár költöztetésének igazán nem könnyű munkájába csöppent, és hivatásos szállítómunkásokat meghazudtoló erővel és lelkesedéssel dolgozott.

De a hallgatók azt sem szeretik, ha mindennap strandolni vagy sétálni küldik őket, mert ilyenkor felesleges koloncnak érzik magukat. Nagy sikerük van azonban a közösen szervezett kirándulásoknak, amelyeken mód nyílik a szomszédos megyék, városok megismerésére, közvetlen kapcsolatok kialakítására. Gondot okoz azonban a pontosság. Általában nehezen szokják meg, hogy vannak szabályok, amelyeket be kell tartani, még ha azok számukra ésszerűtlennek látszanak is.

A hallgató tehát — érthetően — elsősorban érdekességet vár az előtte álló gyakorlattól, kicsit titokzatosnak, kicsit idegennek érzi, vonzódik és viszolyog egyszerre. Gátlásai vannak. Legtöbbször könyvtáros-kamasznak érzi magát a felnőtt könyvtárosok között. (Kivételt csak azok képeznek, akik már szakmai tapasztalatokkal rendelkeznek, dolgoztak könyvtárban vagy valamilyen kapcsolódó intézményben.) A feloldódás, a „felnőtté válás” segítése a gyakorlatvezető legnehezebb, de leghálásabb feladata. Ha sikerül, megnyeri a hallgatók rokonszenvét magának és a könyvtárügynek. Az utóbbi a lényeg.

Szeretem — nem szeretem

Ezek után essék szó a könyvtári munka egyes területeinek gyakorlása közben szerzett tapasztalatokról is.

Az *állománygyarapítás és feldolgozás* általában önálló osztály keretében történik, ahol legtöbbször egy hétig tartózkodnak a hallgatók. Nem a legkedveltebb helyszín! Aki szeret itt dolgozni, abból nagy valószínűséggel szakozó vagy dokumentumleíró lesz. Vannak olyanok, akik belátják e munkafolyamat alapvető fontosságát, sőt érdekesnek is tartják. Ehhez az kell például, hogy a beszerzés kollektív döntés alapján folyjék, ne kizárólag a *Könyvtárellátó* jegyzékének ajánlásaira hagyatkozva, mechanikusan. Egy-egy fontos mű szükséges voltának felderítésére végezzenek igazi nyomozó munkát, s ehhez igen széles skálájú tájékoztató apparátus álljon rendelkezésükre. Jó, ha megismerkednek a helyismereti, helytörténeti irodalom gyűjtésének, feltárásának, a kutatómunka szervezésének módszereivel is. De a leltározást sem szabad kihagyni! Aki viszont egy héten át könyveket pecsétel, joggal tekinti büntetésnek az ezzel eltöltött időt.

Az *olvasószolgálat és a tájékoztatás* a többség kedvenc helyszíne. A „kettős én” itt mutatkozik meg leginkább. A „kicsit könyvtáros, kicsit pedagógus” hallgató úgy érzi, itt mindkét szenvedélyének hódolhat: oktathat és nevelhet. Pedig olvasószolgálati könyvtárosnak lenni nem a legnépszerűbb beosztás a könyvtárakban dolgozók körében. A fiatalok még nem érzik a kedvezőtlen munkaidő-beosztás nyűgét, a nagyüzem sokszor lélekölő nehéz munkáját, és az is optimizmusra ad okot, hogy olyan könyvtári munkát végeznek a legszívesebben, melynek során nap mint nap olvasókkal, könyvtárhasználókkal találkoznak. Gyakran igen sokkal. Nem meglepő viszont, hogy a tájékoztató munka iránt is érdeklődnek: szeretnének több feladatot kapni, kérdéseket önállóan megoldani. Sokszor csodálkozva tapasztalják és meg is jegyzik: az olvasóközöniséggel, az egyes rétegekkel, de méginkább az egyes személyekkel való foglalkozás teljesen hiányzik az olvasószolgálati munkából.

A gyerekek között általában kevesebb időt tölthetnek, de nevelői érdeklődésüknek ellentmondóan ezt nem is nagyon kifogásolják. (Az a gyanúm, hogy a gyermekkönyvtárosok meglehetősen zárt világába az idő rövidsége miatt nem tudnak beilleszkedni.)

A *hálózati és módszertani munka* teljesen ismeretlen terület számukra, de változatossága miatt hamar megkedvelik. A kellemetlen mozzanatokból nem sokat éreznek. Nem értik, miért nem kezeli mindenki (a fenntartók és más hivatalos szervek) elsőrendűen fontos kérdésként a könyvtárügyet. Elkeserednek a rossz körülmények között levő könyvtárak siralmas állapota miatt, de őszintén lelkesednek egy-egy szép épület, terem, hangulatos gyermekkönyvtári sarok láttán. Sajnos, terjedőben van az a gyakorlat, hogy a gyakornokokat huzamosabb időre nyári tanfolyamokra, olvasótáborokba és más rendezvényekre osztják be. Így e tevékenység időtartamát és fontosságát tekintve megtevesztdőn nagy súllyal szerepel. Azt hiszik a fiatalok, hogy ez a fő feladat, a módszertani foglalkozás egyenlő a kiscsoportvezetéssel vagy tanfolyam-szervezéssel. Belőlük esetleg kiváló szervezők lesznek, akik már nem érnek rá „csip-csup” könyvtári ügyekkel foglalkozni.

A hallgatók a módszertani munkával kapcsolatban tulajdonképpen csupán megfigyeléseket végeznek, mivel annak elemeiről csak részben vagy egyáltalán nem hallottak a könyvtárterület keretében. De jó megfigyelők, az ügyeket a szereplők személyén keresztül nézik, érzelmi alapon alkotnak ítéletet. Bizonyos munkákat pedig könnyen és jól elvégeznek önállóan is. Az adatgyűjtés, rendszerezés, a szolgáltatások közvetítése a módszertani munka egyre fontosabb elemei. Örömmel vállalnak ilyen feladatokat, e munkát lelkesen és pontosan végzik. (Ez változatos tevékenység, utazni lehet, ami nagyszerű, csak a menetrendben vagy a menetlevélben való eligazodás, a kiküldetési rendelvény kitöltése bizonyul leküzdhetetlen akadállyal.) Mindenesetre megismerik a különböző nagyságú településeket, azok könyvtárait, művelődési viszonyait. Ennek ellenére nem vágyakoznak arra, hogy majd módszertanosok legyenek. Talán túl kényelmesek? Megérik a nehézségeket is? Vagy egyszerűen csak nem tartják komoly dolognak? Nem tudom. Erről őszintén nemigen nyilatkoznak. Talán azért, mert nem érzik kézzelfoghatóan ennek a munkának a lényegét.

Beszéljünk az anyagiakról és egyebekről!

Árvák a hallgatók. Nincs szállásuk, ellátásuk, nem kapnak fizetést. Pedig munkát kérünk tőlük. Számukra kész ráfizetés az egy hónap, különösen akkor, ha a fogadó könyvtárnak a különféle összeköttetések és ügyeskedések révén sem sikerül a hallgatók számára kedvezményes elhelyezést szereznie. Panaszkodnak is, nem értik, miért nem ad nekik ilyenkor az egyetem vagy a főiskola valamilyen minimális összeget. A könyvtárak viszont egyszerűen nem tudnak a gyakorlat címén fizetni. A „jobblelkűek” a hallgatóknak külön megbízást adnak, amiért meg kell dolgozniuk, jelentést kell írniuk stb. Ez nem baj, csak nincs rá mindenhol lehetőség. Még kiskapu sem... Ezért nem szabad elverni a port rajtuk. Mert naiv és tájékozatlanságról árulkodó elképzelés az, hogy a könyvtár a zsebébe nyúl és fizet. Csak egy jószívű nagybácsi (művelődési központ) képes erre. Jó lenne pedig a végzett munka nagysága és színvonala arányában honorálni a hallgatókat! Ebben az esetben beszélhetnénk igazán munkáról és valós érdem(bank-)jegyről.

Veszprémben egyetlen nap jut a gazdasági osztály, a könyvkötészet és a sokszorosító üzem megismerésére. A hallgatókat tájékoztatják a költségvetésről, a kettős könyvvitelről és egyéb kinaiul hangzó dolgokról. Nagyon keveset tudnak meg a gépesítésről, a modern reprográfiai eszközökről, a hangos-képes dokumentumokról és apparátusokról, a számítógépes központi szolgáltatásokról. Alig hallanak az intézmény tudományos munkájáról, hazai és nemzetközi kapcsolatairól, propagandájáról, a munkatársak könyvtáron kívüli társadalmi megbízatásairól. Van hely, ahol titkos iratként kezelik a bérlistákat és a napi levelezést. Pedig tudnia kellene, mire számíthat a kezdő szakember, és milyenek a későbbi lehetőségek (általában kedvezőbbnek gondolják). A levelezésből megtudhatják, mi mindennel lehet és kell egy könyvtárban a könyvtárosoknak foglalkozniuk. Hiába hisszük, hogy izgalmas lehet idegenek leveleit olvasni, az érdeklődés nem nagy az irattartók tartalma iránt.

Talán nem is baj! Két egyetemi hallgató, miután végignézte a gyakorlatvezető féléves postáját, egymás között egyetlen mondatban összegezte az egészét: „a különböző könyvtárak különböző ürüggyel pénzt kérnek”. Ez a motívum Abody Rita említett cikkében is felvillant. A szerző-hallgató is részt vett az elosztás nehéz munkájában.

Egyeseknek naplót kell vezetniük a gyakorlatról, másoknak nem. Hogy milyen legyen a beszámoló, azt sem a hallgatók, sem a gyakorlatvezetők nem tudják. Ennek következtében általában részletesen leírják az egyes munkafolyamatokat, nem ritkán 20—30 oldalas dolgozatban. Kevés az észrevétel, az egyéni meglátás, a bírálat. Mintha attól félnének, hogy ha őszintén kifejtik véleményüket, az befolyásolja a róluk írt jellemzést. Mert naplót, beszámolót ír a gyakorlatvezető is. Kap hozzá szempontokat, értékeli a hallgató munkáját, szakmai tudását, emberi magatartását. Még érdemjegyre is javaslatot kell tennie, bár kételyei vannak, lehet-e egy gyakorlatot utólag a távolból minősíteni. Leírhatja azt a szerény óhaját is, hogy szívesen látná viszont saját házatáján a hallgatót a diploma megszerzése után, arra számítva: az iskola segíti ebben.

A beszámolók, gondolom, sokasodnak a tanszékeken. Nem ártana, ha valaki megvizsgálná tartalmukat, és belőlük egy leendő könyvtárosgeneráció könyvtárképét megrajzolná.

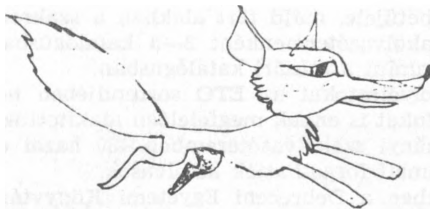
E gyakorlatok igazi tanulsága azonban (legalábbis számomra): *nincs megnyugtatóan rendezve a nyári gyakorlatok ügye*. Nem tudom, más hálózatok könyvtárainak milyen tapasztalatai vannak, de úgy érzem, a tanszékek és az intézmények kapcsolatát élőbbé és főleg rendszeressé kellene tenni, a gyakorlatvezetőket külső munkatársként kezelni, munkájukat figyelemmel kísérni; tájékoztatásukról, netán továbbképzésükről az illetékes intézményeknek gondoskodni, munkájukat megbecsülni. Mert csak ebben az esetben várható, hogy az írás elején feltett *Mi leszek, ha nagy leszek?* kérdésre a gyakoronokok kórusban így válaszoljanak: *könyvtáros* valamelyik közművelődési, szak-, tudományos, iskolai stb. könyvtárban.

Halász Béla

Kitüntetések

A művelődési miniszter a Fegyveres Erők Napja alkalmából, eredményes közművelődési tevékenységük elismeréséül *Berki Imréné* tudományoskönyvtár-vezetőnek, *dr. Brunszvik Pálné* könyvtárvezetőnek, *Kocsis Miklósné* könyvtárosnak, *Kotaska Zoltáné* könyvtárosnak, *Molnár Györgyné* könyvtárosnak; eredményes munkája elismeréséül *Jánoskuti Saroltának*, az Akadémiai Könyvtár igazgatósági titkárnőjének; nyugállományba vonulásuk alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül *Belencsik Lajosnak*, az Országos Széchényi Könyvtár adréma-gépkezelőjének, *Moharos Benjáminének*, a Könyvértékesítő Vállalat mb. osztályvezető-helyettesének és *dr. Ürögdí Györgynének*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezető-helyettesének A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést adományozta.

Az 1981. évi országos múzeumi és műemléki hónap alkalmából, eredményes munkája elismeréséül *Muzslai Jánosnának*, a Múzeumi Restaurátor- és Módszertani Központ könyvtári csoportvezetőjének; nyugállományba vonulásuk alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül *dr. Berkes Sándornének*, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára csoportvezetőjének és *Jakab Mihálynének*, a Mezőberényi Községi Könyvtár könyvtárosának a KIVALÓ MUNKAÉRT kitüntetést adományozta; nyugállományba vonulása alkalmából, eredményes munkássága elismeréséül *Simon Józsefnét*, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára olvasótermi felügyelő könyvtárosát DICSÉRETben részesítette.

Egy szakreferens feljegyzései

Tizenöt éve annak, hogy a Debreceni Egyetemi Könyvtárban *Csúry István* igazgató kezdeményezésére megalakult és működni kezdett a szakreferensi osztály. A következőkben az osztály rövid bemutatása után egy szűkebb szakterület, a szlavisztika példáján szeretném szemléltetni a másfél évtized eredményeit és gondjait.

Mit értünk el?

A főmunkakörű szakreferensek feladatkörét és munkavégzésük menetét a könyvtár *Működési kézikönyvének* külön füzete szabályozta 1967-ben, s főbb teendőiket a következőkben jelölte meg:

A gvűitemény tervszerű és arányos fejlesztése egy meghatározott tudományterületen; szakkézíkönyvtárak kiépítése; az alapvető irodalom számontartása, a gyűjtemény hiánvainak pótlása: beszerzési javaslatok megtétele adott költségvetési keretben; az aiándék és a csere címén érkezett kiadvánvokból a megtartandók kiválasztása; osztályozás, tárgyszavazás, szakkatalógus-építés és -gondozás; szaktájékoztatás: kapcsolattartás az egyetem megfelelő tanszékével (tanszékeivel) és azok oktatóival a szakirodalmi szükségletekről való rendszeres tájékozódás, illetve a könyvtárba beérkezett szakirodalomról való tájékoztatás céljából.

A főmunkakörű szakreferenssel szemben az osztály megalakulásakor követelmény volt, hogy szakirányú egyetemi végzettséggel rendelkezzen, a referálandó tudományág területéhez kapcsolódó publikációs vagy szakbibliográfusi tevékenységet végezzen, s végül feltétel volt a széles körű nyelvismeret is. E követelményekhez később, 1975-ben az egyetemi doktorátus megszerzése is kapcsolódott.

Az új osztályon hét főmunkakörű szakreferens kezdte meg a munkát, négyen közülük a mai napig ott dolgoznak, megteremtven így a folytonosságot. 1967. október 1-én megnyílt az Egyetemi Könyvtár két szakolvasóterme — a társadalom-, illetve a természettudományi, elsősorban az egyetem oktatói és tudományos kutatói számára: 5000—5000 kötetes, szabadpolcos kézikönyvtári állománnyal és a megfelelő tudományágak kurrens folyóiratszámaival. A szakolvasótermek létrehozása érdekében könyvtárosi munkahelyeket költöztettünk össze. 1981-re azonban a szakolvasótermek szabadpolcos állománya megkétszereződött, a hetvenes évek elején szerény fejlesztésként kapott két helyiség polcai csaknem beteltek, s mára szorongató gondná vált a zsúfoltság.

A szakolvasótermeket szorgalmi és vizsgaidőszakban a hét hat napján 48 órában, az oktatási szünet idején a hét öt napján 35 órában vehetik igénybe az olvasók. Felügyeletüket csaknem teljes egészében a főmunkakörű szakreferensek látják el, akik részben az olvasótermek közvetlen közelében, részben a természettudományi szakolvasóteremben dolgoznak.

A Debreceni Egyetemi Könyvtár állományának tervszerű és arányos fejlesztéséből 1967-től kivették részüket a részidejű szakreferensek is, vagyis azok a tudományos dolgozók, akik a könyvtár más osztályain dolgoznak, de vállalták egy-egy tudományterület könyvtári gondozásának feladatát. Jelenleg öten vannak, a könyvtár főigazgatója is részidejű szakreferens. A szakolvasótermek kézikönyvtáraiba kerülő könyveket a főmunkaidejű szakreferensek választják ki az osztályozás műveletével egyidőben.

A könyvek szerelése úgy történik, hogy a gerincre fehér, ragasztott csik kerül rá a szakkézíkönyvtár betűjele, majd tört alakban a szakrendi betűjel. A szakkézíkönyvtárak anyagát szakolvasótermenként 3—3 katalógusban tárjuk fel: a szerzői betűrendes, a szak-, valamint a raktári katalógusban.

Mivel a kurrens folyóiratokat az ETO sorrendjében helyeztük el a polcokon, kis folyóirat-katalógusainkat is ennek megfelelően alakítottuk ki.

A társadalomtudományi szakolvasóteremben 480 hazai és külföldi folyóirat, illetve hírlap kurrens számait forgathatják az olvasók.

A szakolvasótermekben a Debreceni Egyetemi Könyvtár különgyűjteményeinek

anyagát is az olvasók rendelkezésére bocsátjuk: a kéziratokat, a régi könyveket, a díszműveket, a Kner-gyűjteményt, az úgynevezett egyetemi emlékkönyvtárat, a zárt kiadványokat és a mikrofilmeket, valamint a könyvtárközi kölcsönzésben kapott dokumentumokat.

A szlavisztika szakreferensének szemszögéből

1967-ben még nem tudhattuk, milyen gondokkal kell majd megbirkóznunk a szlavisztika szakreferensének posztján! Az 1914-ben alapított Debreceni Tudományegyetemen a felszabadulás előtt az orosz—szláv filológiának nem volt önálló tanszéke. Az ötvenes évek elejére alakult ki az orosz *intézet*, ahol megkezdődött a tanárképzés; a dinamikus fejlődés eredményeként azonban a későbbi években létrejött az orosz és szláv *filológiai tanszékcsoport* is, amely a bölcsészettudományi kar legnépesebb szervezeti egységévé vált, mind az oktatók, mind a hallgatók létszámát tekintve. (1974-ben megindult a lengyel szakos képzés is.) Tanszék híján az Egyetemi Könyvtár eleinte nem gyűjtötte a tudományág szakirodalmát; az állomány 1945 előtti beszerzéseit néhány esetlegesen odakerült szláv nyelvtudományi mű képviseli. A tanszék megalakulásával csaknem egyidőben azonban megindult a vásárlás révén és az egyéb forrásokból való állománygyarapítás a központi könyvtárban; ám ezek eredménye — az 1967. évi állományelemzésünk tanúsága szerint — kissé „féloldalas” lett. Az egészséges és szükséges arányok ugyanis eltolódtak a nyelvtudomány javára. Miközben a nyelvtudományi szakbibliográfiákból és a tudományos szótárakból valóban értékes gyűjtemény alakult ki, nagyrészt hiányoztak az irodalmi szövegek (főként az orosz klasszikusok eredetiben); az igényekhez képest kevés volt az orosz és a szláv irodalomtudományi, művelődéstörténeti összefoglalás, a kézikönyv és a lexikon; s nem tudtunk elegendő példányt kölcsönözni a klasszikusok magyar fordításaiból sem.

Az állomány fehér foltjait azonban felmértük, s miután a Debreceni Egyetemi Könyvtárat 1968-ban a nyelv- és irodalomtudomány tudományági szakkönyvtárává minősítették, megkíséreltük a legégetőbb hiányok pótlását (ezzel persze mind a mai napig nem végeztünk!), a társadalomtudományi szakkönyvtár 808, 808.2, 808.3/6, 882, 883/886 szakcsoportjainak módszeres kiépítését, továbbá az orosz, illetve más szláv anyag beszerzését az egyéb szakcsoportokban is, s mindezzel a tanulás tömegméretű szükségleteinek lehetséges kielégítését. Ahhoz az alapelvhez igazodtunk, hogy a russzisztika irodalmát *lehetőségeinkhez képest enciklopédikus teljességgel* kell gyűjtenünk, ezt egyrészt az orosz nyelv szerepe indokolja, másrészt pedig az az örökség, mellyel az orosz irodalom és művelődés nagyjai az emberiség szellemi kincsházát gyarapították. A többi szláv nyelv és irodalom anyagának gyűjtésében a *referenz szint* elérését tűztük ki célul. A fentebb említett hiányok pótlásának módját bizonyos körülmények eleve megszabták. Hazánkban az 1945 előtt kiadott orosz könyvek eredeti példányai gyakorlatilag beszerezhetetlenek, s az egyéb szlavisztikai diszciplínához tartozó művek felbukkanását is csak két forrásból várhatjuk: a tudósok, szakírók hagyatékából és más könyvtárak fölőspéldányainak felajánlásából. (Tizenöt év alatt semmit sem tudtunk vásárolni antikváriumban!)

A legszükségesebb könyveket kétféleképpen lehetett beszerezni: reprintek vásárlásával — tekintet nélkül azok magas árára — elsősorban az NDK-ból, Angliából és az Egyesült Államokból, valamint a könyvtárközi kölcsönzés keretében kapott példányokról — a szerzői jogvédelmet tiszteletben tartva — házilagosan készített másolatokkal.

A gondozásunkban levő szabadpolcos szakkönyvtári állomány összetétele jelenleg a következő (zárójelben a reprintek, illetve a másolatok kötetszáma szerepel):

orosz és szláv nyelv- és irodalomtudomány	900 (200)
orosz és szláv honismeret, életrajzi lexikonok	60 (50)
cirill és glagolita írástörténet	10 (8)
orosz vallástörténet	50 (40)
forradalom előtti enciklopédiák, lexikonok	103
akadémiák, tudós társaságok története	10 (10)
cirillbetűs régi könyvek katalógusai	20 (20)

Mint majd minden könyvtárban, nálunk is ellentétek feszülnek a jogos beszerzési igények és a vásárlásra fordítható összegek között. Ezek feloldását nagyban elősegíti könyvtárunk nemzetközi csereszolgálata. A szláv államokkal való partnerkapcsolatok kiterjedt voltát a következő számok jellemzik: a Szovjetunióban 23 cserепartnerünk van, Csehszlovákiában 20, Lengyelországban 15, Jugoszláviában 12 s végül Bulgáriában 4.

Különösen segítőkészek szovjet cserепartnerreink: az akadémiai sorozati kiadványoktól a klasszikusok kritikai kiadásain át a monografikus feldolgozásokig minden újdonságot megkapunk tőlük, s alkalmi kéréseinket is teljesítik. Az orosz nyelvű könyveket, orosz-szovjet szépirodalmat, irodalomtankönyveket az Idegennyelvű Könyvesbolt révén szerezzük be. Az orosz és a szláv klasszikusok magyar fordításából megjelenésükkor több példányt is vásárolunk kölcsönzési célból: a régebbi (1945 előtti) magyar fordításokat pedig főlőpéldány felajánlásból igényeljük. Célunk az, hogy az olvasó állományunk segítségével tájékozódhasson a műfordítás-történet és az irodalmi kapcsolatok kérdéseiről.

A debreceni egyetem könyvtári hálózatába jelenleg 92 szlavisztikai folyóirat jár, 52 az egyetemi könyvtárba, 40 az orosz és szláv filológiai tanszékcsoport könyvtárába.

A tanszékcsoport oktatóinak tudományos munkatervét a szakreferens hivatalból megkapja, a témafigyelést ennek alapján végzi. Oktatóink közül többen szeminárium foglalkozásaik idejének egy részét áldozzák arra, hogy hallgatóikat elhozzák a szakolvasóterembe, s bemutassák nekik a russzisztika kézikönyveit. Ők kérik azt is, hogy tanítványaiknak segítséget adjunk szeminárium, szak- és diák-köri dolgozataikhoz.

Az eredményes szakreferensi munka záloga: a személyes ismeretség és kollegiális kapcsolat a tanszéki munkatársakkal, mert csak ennek birtokában lehet jól felmérni az igényeket. Orosz klasszikus írók életművét bemutató kiállításainkkal köz-művelődési célokat igyekszünk szolgálni.

Dr. Ojtozi Eszter

a Debreceni Egyetemi Könyvtár
szlavisztikai szakreferense

VISSZHANG

Sárvár protestál

Érdeklődéssel olvastam a *Könyvtáros* szeptemberi számában *Skaliczki Judit* összefoglalását a „B”-típusú könyvtárak zenei részlegeiről, amelyben azonban — sajnos — az áll, hogy Vas megyében „zenei rendezvényeket csak a körmenői könyvtárban tartanak”.

Tájékozottasul közlöm az 1973-tól az elmúlt év végéig a Sárvári Városi-Járási Könyvtár által lebonyolított zenei rendezvények adatait. Azóta van ugyanis alkalmas lejátsszóberendezésünk, és azóta gyűjtjük a hangzó dokumentumokat és vezetünk e tevékenységünkről munkanaplót is, mely nemcsak az egyéni, hanem a csoportos zenehallgatást és a zenei vonatkozású előadásokat is számon tartja. Beszéljenek hát a számadatok: 1973-ban 6 előadás 124 résztvevővel; 1974-ben 2 előadás 68 résztvevővel; 1975-ben nem volt rendezvényünk; 1976-ban 8 előadás 298 résztvevővel; 1977-ben 14 előadás, tematikus foglalkozás 282 résztvevővel. 1978. augusztus 20-án nyílt meg új zenei könyvtárunk, 5 csatornával, 12 egyéni hallgatóhellyel, a közös hallgatásra is alkalmas, 70 négyzetméteres helyiségben.

Abban az évben a 18, csoportos zenehallgatáson 244 hallgató vett részt, és 20 zenei foglalkozást, előadást tartottunk 388 résztvevővel, 1979-ben 27 zenei foglalkozás és előadás volt 519 résztvevővel, a csoportosan zenét hallgatók száma pedig 1058-ra emelkedett. 1980-ban 29 zenei foglalkozásra és előadásra került sor 650 résztvevővel, a csoportosan zenét hallgatók száma pedig 774 volt.

1981-ben zenei sorozat indult *A hangszeresek története* címmel. A gyermekfoglalkozásokhoz szintén rendszeresen használjuk a hangzó anyagokat, más szemléltető eszközökkel együtt. Például *Csajkovszkij* Diótörőjének meséjét előbb diafilmen mutatjuk be, és előre felhívjuk a gyermekhallgatók figyelmét a zene jellemző részeire. Vagy *Garay János* Az obsitosának diafilmjét követi *Kodály Zoltán* Hány János-feldolgozása. A növekvő számadatok az egyéni hallgatást is jellemzik. Az olvasóknak az átjátszással kapcsolatos kéréseit szintén teljesítjük.

Urbán László

a sárvári Sylvester János
Városi-Járási Könyvtár igazgatója

Kitüntetések

A művelődési miniszter augusztus 20. alkalmából az alábbi kitüntetéseket adományozta:

A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT

Tudományos és szakkönyvtárak

Dr. Ádám Antalné osztályvezető, a Pécsi Tudományegyetem Könyvtára; *dr. Bárány Lászlóné* tudományos főmunkatárs, Cukortermelési Kutatóintézet; *Bárdi Ilona* igazgatóhelyettes, a Pécsi Tudományegyetem Könyvtára; *Békés Józsefné* könyvtáros, a Vetőmag Vállalat Kutatóközpontja, Nyiregyháza; *Bíró Bálintné* könyvtáros, Élelmiszeripari Gazdaságtudományi Intézet; *Borsai Györgyné* könyvtáros, a TIT Országos Központja, Budapest; *Csapó Edit* könyvtáros, OSZK KMK*; *dr. Csillag Lászlóné* osztályvezető-helyettes, OSZK; *Deli Györgyné* könyvtáros, OSZK; *Eöry Erika* könyvtárvezető, a Központi Fizikai Kutatóintézet Könyvtára; *Ernszt Árpád* könyvtáros, Népművelési Intézet, Budapest; *dr. Felvinczy Tamás* osztályvezető, az MTA Világgazdasági Kutatóintézetének Tudományos Tájékoztató Szolgálat; *Froemel Károlyné* csoportvezető, OSZK; *Gyulai Árpád* osztályvezető, OSZK; *dr. Halász Imre* tudományos főmunkatárs, OPKM; *Hamza Ferencné* raktáros, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára; *dr. Hegedűs Károly* osztályvezető-helyettes, OSZK; *dr. Illyés Katalin* főmunkatárs, OSZK; *Jánka József* pénzügyi előadó, OSZK; *Kékesy Jolán* osztályvezető, Központi Szolgáltatásfejlesztési Kutatóintézet; *Korsós Lászlóné* könyvtárvezető, a Heves megyei Kórház orvosi könyvtára, Eger; *Kövecses Józsefné* könyvtárvezető, Lakó- és Kommunális Épületeket Tervező Vállalat; *Madár Lajos* osztályvezető-helyettes, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Központi Könyvtára; *dr. Mader Béla* igazgatóhelyettes, a József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára, Szeged;

dr. Nagy Zsoltné osztályvezető-helyettes, OSZK; *Nosek Margit* könyvtáros, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára; *Novacsek-Vojnicsné László Mária* csoportvezető, OMKDK; *Papp Valéria* főkönyvtáros, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Központi Könyvtára; *Rakos József* igazgató, Helikon Könyvtár, Keszthely; *dr. Rozsondai Béláné* főkönyvtáros, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára; *Samkó Ferencné* csoportvezető, OSZK; *Sziklai Imréné Rabinnek Magdolna* főkönyvtáros, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Központi Könyvtára; *Törökne dr. Papp Kornélia* osztályvezető, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára; *Tremkó Györgyné* csoportvezető, OSZK KMK; *Vajda Kornél* könyvtáros, OSZK KMK; *dr. Vizkelety Andrásné* főkönyvtáros, OSZK.

Tanácsi és iskolai könyvtárak

Appel József körzeti könyvtárvezető, KK, Himesháza (Baranya m.); *Bangó Béla* igazgatóhelyettes, MK, Zalaegerszeg; *Bárdos Istvánné* könyvtáros, VK, Esztergom; *Barkó Imre* könyvtárvezető, NK, Polgár (Hajdú-Bihar m.); *Benjámín Judit* könyvtáros, FSZEK 1. sz. kerületi könyvtár; *Bertha Mihály* könyvtáros, KK, Iszkáz (Veszprém m.); *Bornemissza Sámuelné* tiszteletdíjas könyvtáros, Szekszárd-Szőlőhegy (Tolna m.); *Csáki Menyhért* könyvtárvezető, NK, Dombrád (Szabolcs-Szatmár m.); *Csapó Tamásné* könyvtáros, MK, Kaposvár; *Deli Ferencné* gyermekkönyvtáros, VJK, Siklós; *Dohányos Jánosné* könyvtárvezető, NK, Tótkomlós (Békés m.); *Dóka Sándorné* klubkönyvtáros, Szentlőrinc-káta (Pest m.); *Elezsánszki Mihály* könyvtáros, MK, Békéscsaba; *Fésű Józsefné* könyvtárvezető, KK, Tök (Pest m.); *Finta Zoltánné* osztályvezető, VK, Győr; *Fülei Istvánné* könyvtáros, Városi Művelődési Központ és Könyvtár, Dombóvár; *Gaál Katalin* könyvtáros, MK, Miskolc; *Gazsó Lajosné* könyvtáros, NK, Lajosmizse (Bács-Kiskun m.); *Gelén Gáborné* könyvtáros, VJK, Mátészalka; *Gellér Ferencné* osztályvezető, MK, Debrecen; *Gerhát Gyuláné* igazgatóhelyettes, NK—JK, Pásztó, (Nógrád m.); *Gyumbier Ferencné* könyvtáros, VK, Békés; *Harmat Béla* könyvtáros, VK, Érd; *dr. Horváth Zoltánné* könyvtáros, Nagy Lajos Gimnázium, Szombathely; *Keresztúri József* fiókkönyvtár-vezető, VK, Pécs; *Kilián György* tiszteletdíjas könyvtáros, KK, Sióagárd (Tolna m.); *Kismánuoki Kornélné* könyvtáros, NK, Boglárlelle (Somogy m.); *dr. Kiss Béláné*

* RÖVIDÍTÉSEK

FSZEK = Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
OMKDK = Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ
OPKM = Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum
OSZK = Országos Széchényi Könyvtár
OSZK KMK = Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ
JK = Járási Könyvtár
KK = Községi Könyvtár
MK = Megyei Könyvtár
NK = Nagyközségi Könyvtár
NK-JK = Nagyközségi-Járási Könyvtár
VJK = Városi-Járási Könyvtár
VK = Városi Könyvtár

könyvtárvezető, FSZEK 20. sz. kerületi könyvtár; *Kiss Jánosné* könyvtáros, VJK, Gyula; *Kiss Tiborné* könyvtáros, MK, Kaposvár; *Kocsis Józsefné* könyvtáros, VK, Erd; *Kolozs Ibolya*, osztályvezető, MK, Tatabánya; *Koltay Andorné* tiszteletdíjas fiókkönyvtáros, Teleki (Somogy m.); *Kovács Istvánné* gazdasági előadó, MK, Pécs; *Kristóf Márta* könyvtárvezető, NK, Tiszakécske (Bács-Kiskun m.); *Lakatos Józsefné* könyvtárvezető-helyettes, FSZEK 38. sz. kerületi könyvtár; *Mártonfai Dénesné* könyvtáros, Csapó Dániel Mezőgazdasági Szakközépiskola, Szekszárd—Palánk; *Mitykó Judit* könyvtáros, VJK, Orosháza; *Molnár Istvánné* könyvtáros, KK, Atkár (Heves m.); *Molnár Zsuzsanna* gyermekkönyvtáros, MK, Miskolc; *Oláhne Schvarcz Emma* könyvtárvezető, NK, Pomáz (Pest m.); *Papp Józsefné* könyvtárigazgató, NK, Ráckeve (Pest m.); *Román Károlyné* gazdasági igazgató, MK, Székesfehérvár; *Rosta Róbertné* könyvtárigazgató, VK, Balatonfüred; *dr. Sikabonyi Györgyné* nyugdíjas könyvtáros, MK, Győr; *Szabó Edit* könyvtáros, 6. sz. Általános Iskola, Miskolc; *Szabó Józsefné* csoportvezető, FSZEK; *Szabó Sándorné* könyvtáros, Kömpöc (Bács-Kiskun m.); *Szántó Józsefné* könyvtárvezető, NK, Albertirsa (Pest m.); *Szarka Józsefné* könyvtáros, KK, Pusztaszentlászló (Zala m.); *Szentesi Jánosné* könyvtáros, NK—JK, Tiszafüred (Szolnok m.); *Szomjú Lászlóné* csoportvezető, VK, Cellődmölk; *Terdik László* könyvtáros, VJK, Nyírbátor; *Toldi Jánosné* könyvtáros, KK, Besenyőtelek (Heves m.); *Tóth Erzsébet* könyvtárvezető, NK, Tura (Pest m.); *Tóth László* osztályvezető, MK, Nyíregyháza; *Tóth Lászlóné* könyvtárvezető, NK, Maglód (Pest m.); *Túri Istvánné* könyvtárvezető, KK, Velence (Fejér m.); *Újhelyi Tiborné* könyvtáros, MK, Veszprém; *dr. Varga Gyuláné* gyermekkönyvtáros, MK, Székesfehérvár; *Varga Lászlóné* könyvtárvezető, II. sz. Klubkönyvtár, Sárbogárd (Fejér m.); *Vida Szabolcsné* könyvtáros, VK, Várpalota; *Zieger Lajos* könyvtáros, MK, Zalaegerszeg.

Szakszervezeti könyvtárak

Bánfi Mihályné könyvtárvezető, a MOM Szakasits Árpád Művelődési Központ Könyvtára, Budapest; *Brül Klára* könyvtáros, Textilipari Kutatóintézet, Budapest; *Gócza Ferencné* klubkönyvtárvezető, Utasellátó Vállalat, Budapest; *Gurai Ferencné* könyvtárvezető, a Postások Szakszervezetének Központi Könyvtára, Budapest; *Kovács Béláné* könyvtáros, Ozdi Népművelési Intézmények; *Lelkes Ferencné* könyvtáros, SZOT Központi Iskola, Budapest; *Magyar Júlia*

könyvtáros, Magyar Posztbógyár; *Mezei Mária* könyvtáros, SZMT Központi Könyvtár, Debrecen; *Nagy Edit* könyvtáros, SZMT Központi Könyvtár, Eger; *Szabó Zoltánné* csoportvezető, Munkás-művelődési Központ és Könyvtár, Dunaújváros; *Szalai Bálintné* könyvtáros, Budapesti Bútoripari Vállalat; *Szigeti Imréné* könyvtárvezető, a Textilszakszervezet IV. kerületi körzeti könyvtára; *Tengerdi Istvánné* könyvtárigazgató, MEDOSZ Központi Könyvtár; *Veres Jánosné* könyvtárvezető, Petőfi Sándor Művelődési Ház, Sajószentpéter (Borsod-Abaúj-Zemplén m.); *Zatykó Sándorné* könyvtárvezető, SZMT Körzeti Könyvtár, Békés.

A KIVÁLÓ MUNKAÉRT

Tudományos és szakkönyvtárak

Bácsfalusi Mária könyvtáros, Salgótarjáni Vasöntöde és Tűzhelygyár; *Bán Józsefné* betanított munkás, OSZK; *Bárczy Ödönné* raktáros-teremőrz, Országgyűlési Könyvtár; *Cavalloni Gyöngyi* könyvtáros, OSZK KMK; *Csengődy Lászlóné* főelőadó, OMKDK; *Dömötör Sándorné* könyvtáros, MAHART Vezérgazgatóság; *Éliás Jánosné* könyvtáros, Dél-dunántúli Tervező Vállalat, Pécs; *Erdei Istvánné* főraktáros, a József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára, Szeged; *Farkas Ágnes* könyvtáros, OSZK; *dr. Fekete Józsefné* könyvtárvezető, Ganz Árammérőgyár; *Gál Imréné* csoportvezető, REMIX Rádiótechnikai Vállalat; *Hajdú Sándorné* betanított munkás, OSZK; *Horváth Lajosné* könyvtári kezelő, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára; *dr. Horváth Lászlóné* osztályvezető, Központi Bányászati Fejlesztési Intézet; *M. Horváth Sándor* könyvtáros, NIMDOK; *Illy Lászlóné* főkönyvtáros, OSZK; *Jávori Ferencné* könyvtáros, OSZK KMK; *Kocsy Lászlóné* könyvtáros, OSZK; *Molnár Ferencné* könyvtáros, a Magyar Gördülőcsapágy Művek Diósi Gyára; *Nagy Katalin* könyvtáros, Országgyűlési Könyvtár; *Nagy László* könyvtáros, OSZK; *Nemere Zoltánné* ügyintéző, OSZK; *Neumayer Katalin* könyvtáros, OSZK; *Nyitrai Istvánné* könyvtáros, Borsodnádasi Lemezgyár; *Ördög Adámné* könyvtáros, Dunai Kőolajipari Vállalat; *dr. Pálincás Györgyné* csoportvezető, OSZK; *Palotás Endréné* könyvtáros, OSZK; *Réthy Rózsa* főelőadó, OMKDK; *dr. Réti Lászlóné* főkönyvtáros, OSZK; *Sándor Ernő* főmunkatárs, OSZK; *Somogyvári Gyula* könyvtárkezelő, OSZK; *Szabó Istvánné* könyvkötő, OSZK; *Tomaskovics Gyuláné* könyvtáros, GRABOPLAST Győri Pamutzösvő és Műbörgvár; *Tóth Bálintné* könyvtáros, OSZK; *Tóth*

Sándorné főmunkatárs, OSZK; Udvardy Jenőné főelőadó, OMKDK; Varga Lajosné könyvtáros, OSZK.

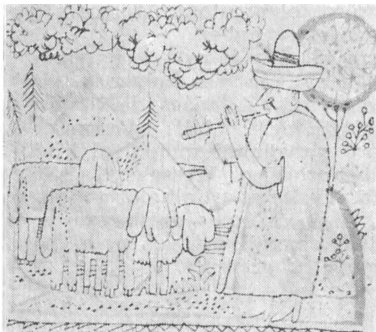
Tanácsi és iskolai könyvtárak

Albert Istvánné könyvtáros, NK, Bácsalmás (Bács-Kiskun m.); Antal Attila könyvtárvezető, KK, Dabronc (Veszprém m.); Badonics Sándorné könyvtáros, VK, Leninváros; Ballabás Sándor gépkocsivezető, MK, Miskolc; Bánóczy József gépkocsivezető, MK, Kecskemét; Borsos Istvánné könyvtáros, KK, Zagyvaszántó (Heves m.); özv. Czifrus Ferencné takarítónő, MK, Miskolc; dr. Czipó Ernőné könyvtáros, MK, Salgótarján; Csepregi Oszkárné osztályvezető, Somogyi Könyvtár, Szeged; Csik Sándorné könyvtáros, NK, Békésszentandrás (Békés m.); Csizmazia Gizella fiókkönyvtáros, VK, Győr; Csörgöl Lajosné könyvtáros, Felcsút (Fejér m.); Dancz Zsófia tiszteletdíjas könyvtáros, Pinchehely—Belezná (Tolna m.); Dévényi Jánosné könyvtáros, VJK, Sátoraljaújhely; Dorkó Jenőné könyvtáros, KK, Bekőlce (Heves m.); Drahos Lászlóné könyvkötő szakmunkás, MK, Kaposvár; Farkas Ignác portás, MK, Szekszárd; Fodor Jánosné tiszteletdíjas könyvtáros, KK, Szakály (Tolna m.); dr. Forgó Istvánné ügyintéző, VK, Makó; Gyányiné Olasz Irén gyermekkönyvtárvezető, NK, Dévaványa (Békés m.); Hány Péterné könyvtáros, MK, Kecskemét; Horváth Józsefné műszaki-gazdasági tanácsadó, MK, Szekszárd; Horváth Lajos gépkocsivezető, VJK, Keszthely; Imre Júlia könyvtáros, FSZEK 22. sz. kerületi könyvtár; Jegesi Ferencné takarítónő, Salgótarján—Baglyasaljai Klubkönyvtár; Kádár Imréné könyvtárvezető, KK, Domszló (Heves m.); Kerecseny Lászlóné könyvkötő szakmunkás, MK, Pécs; Kerepesi Ferencné könyvtáros, NK, Sándorfalva, (Csongrád m.); Keresztesiné Urbán Mária könyvtárvezető, NK, Táplózele (Pest m.); Kis Pálné könyvtáros, KK, Mátraderecske (Heves m.); dr. Kiss Györgyné gyermekkönyvtáros, MK,

Veszprém; Kiss Jánosné takarító-kézbesítő, VK, Székesfehérvár; Kiss Józsefné munkaügyi előadó, MK, Nyíregyháza; Kiss Tóth Istvánné könyvtáros, VK, Kapuvár; Klausz Józsefné könyvkötő, MK, Zalaegerszeg; Klimaj András klubkönyvtár-vezető, Kardos (Békés m.); dr. Koczóh Ferencné könyvtárvezető, NK, Csorvás (Békés m.); Kocsis Jánosné iskolai könyvtári szakfelügyelő, 3. sz. Általános Iskola, Miskolc; Kókai Jánosné könyvtáros, NK, Jászárokszállás (Szolnok m.); Kovács Barnáné szaktájékoztató, MK, Nyíregyháza; Kukta József könyvtáros, VJK, Fehérgyarmat; Kundrák Jánosné fiókkönyvtár-vezető, VK, Miskolc; Lőrinc Kálmánné takarítónő, MK, Veszprém; Madarász Margit osztályvezető, MK, Veszprém; Marsai József tiszteletdíjas fiókkönyvtáros, Zomba—Szentgálpusztá (Tolna m.); Márta Zoltán sokszorosító-üzem-vezető, MK, Debrecen; Máthé Imréné főelőadó, FSZEK; Mayer Ágota tiszteletdíjas fiókkönyvtáros, KK, Sárpiilis (Tolna m.); Mirkovszki Bernátné előadó, MK, Eger; Nagy Zoltánné csoportvezető, MK, Salgótarján; Papp Józsefné könyvtáros, NK, Kaba (Hajdú-Bihar m.); Perényi Gyuláné könyvtáros, VJK, Nagykanizsa; Pethő Lászlóné gazdasági ügyintéző, VJK, Jászberény; Pintye Ferencné szakalkalmazott, JK, Debrecen; Rátvai Miklósné könyvtáros, VK, Tatabánya; Rieth Józsefné könyvtáros, FSZEK 37. sz. kerületi könyvtár; Sántha Tiborné könyvtáros, FSZEK; Simon Lajosné gyermekkönyvtáros, VK, Kazincbarcika; Simon László tiszteletdíjas könyvtáros, KK, Hantos (Fejér m.); Simkovics Mártonné könyvkötő, MK, Szentendre; G. Szabó Jánosné ruhatáros, MK, Szolnok; Szabó Lajosné könyvkötő csoportvezető, MK, Székesfehérvár; Szalma Józsefné könyvkötő szakmunkás, MK, Tatabánya; Tóth Jánosné könyvtáros, MK, Veszprém; Tóth Magdolna könyvtáros, VK, Miskolc; Tóth-Pál Zoltán könyvtárigazgató, VJK, Baja; Tóth Zsigmondné könyvtáros, általános iskola, Szigetszentmárton (Pest m.); Töreky Ráfael könyvtáros, KK, Nemesvita (Veszprém m.); Török Imréné könyvtáros, VK, Győr; Varga Zsuzsanna könyvtárvezető-helyettes, FSZEK 30. kerületi könyvtár.

Szakszervezeti könyvtárak

Borbély Sándorné könyvtáros, SZMT Központi Könyvtár, Szekszárd; Lambropulosz Dimitriszné könyvtáros, SZMT Központi Könyvtár, Tatabánya; Szabó Gézáné könyvtáros, HVDSZ Központi Könyvtár, Budapest; dr. Várhelyi Istvánné könyvtárvezető, EGYT Gyógyszervezési Gyár, Budapest.

Tudományos és szakkönyvtárak

Dr. Nándori Gyuláné könyvtáros, a Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, Miskolc; *Saliga Lászlóné* könyvtáros, a József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára, Szeged; *dr. Takáts Károlyné* könyvtáros, József Attila Tudományegyetem, Szeged.

Tanácsai és iskolai könyvtárak

Arnóczky Mária gyermekkönyvtáros, VK, Hódmezővásárhely; *Czikora Pál* költészeti dolgozó, MK, Salgótarján; *Nagy György Jánosné* könyvtárvezető, NK, Kiszombor (Csongrád m.); *Vajda Mária* könyvtárvezető, KK, Csengele (Csongrád m.).

a lapokban olvastuk

Tanyai könyvtár

Sajnálni való félreértésből kulturális károk sorozata támadt tanyáink körül. A félreértés kiváltó oka maga nem hibáztható. Egymás után szüntek meg a tanyai iskolák, mert kevés gyerek maradt a környékükön. A legtöbb helyen azonban nem vették figyelembe, hogy kettős funkciója volt szinte kivétel nélkül minden tanyai iskolának: tanította a gyerekeket, és fölmérhetetlen, de mindenképpen jó hatásfokkal terjesztette a kultúrát a felnőttek között. Amikor bezárták az iskolákat, egyetlen adminisztratív intézkedésre elsorvadt mind a két funkció. Azért sajnálni való, mert tudjuk, óriási a veszteség. Régóta hirdetjük Petőfi szavaival, hogy a szellem napvilága ragyogjon be minden ház ablakán, s közben hatalmas területek igen sok lakója kerül mesterségesen teremtetett szellemi árnyékba. Következményeit föltehetően később tudjuk csak lemérni.

Ezeket előrebecsátva szeretnénk dicsérni *Zsombó igyekezetét*. Itt is megszűnt már a felső tagozat a Wesselényi iskolában, és hajszálon billegett most is, hogy indulhat-e egyáltalán az alsó, *az iskola azonban kulturális központ marad ezután is*. Nem adják el, ahogy sok faluban tették, nem hagyják romlani — erre is sok példát tudnánk mondani —, hanem *könyvtárat telepítettek bele*. Három évtizedig tanított itt *Kovács Almos és felesége*. Itt maradnak nyugdíjas éveikben is, van tehát könyvtáros is.

Kovács Almos könyves érdeklődését régóta ismerem, azt hittem, ő járta ki követni való buzgalommal, hogy könyvveket vegyen a falu, és ide hozza. Elhárítja magától a kezdeményezés dicsőségét. Azt mondja, neki csak annyi része van benne, hogy hét gyereke mellett nem tudott lakásra gyűjteni, kénytelen itt maradni. *A községi tanácsnak megmaradt valahonnan hatvanezer forintja, bölcs belátással könyvekre fordította*. Augusz-

tus 20-án nyílt meg a tanyai könyvtár, ezeröttszáz kötettel.

— Letéti könyvtár eddig is volt.

— Száz könyv volt csak benne. Aki kétszer hajlandó elolvasni minden kötetet, annak is kevés.

Úgy rendezték be a tantermet, hogy egyik felőlől szekrényekkel elválasztott olvasóterem lett. Hivatalosan hetente kétszer lesz nyitva, itt is olvashat, aki akar. Megmarad persze a régi jó szokás is:

— Ha akkor jön valaki, amikor itthon vagyok, akár van nyitvatartási idő, akár nincsen, úgyis adok könyvet. Ott a szekrény, be sincs zárva, szabad a vásár, azt viszi mindenki, amit akar.

— Változás?

— Most már van időm, beszélgetni is tudunk a könyvekről. Aki olvasni szeret, szívesen el is mondja élményeit.

— El lehet hinni, hogy csak a könyvekért eljön a tanyai ember?

— Aki nem hiszi el, nézze meg! Ha az őszi munkák csillapodnak, 25—30 embert várok minden könyvtári órára. Különböző tanfolyamok szerveződnek itt minden évben, azok hallgatói is többre mennek, ha itt van a könyvtár. A szaktanfolyamok föltétele, hogy minden hallgatója végezze el az általános iskolát. Könyvtárral az is könnyebb. A kertbarátok köre folyamatosan dolgozik, van itt mozgás egész évben.

Nem olcsó a könyv, a hatvanezer forintnak nyilván más helyet is találhatott volna a zsombói tanács, de döntése azonnal visszhangra talált: hatvanezer forintot érő társadalmi munkával kívül-belül rendbehozták a Wesselényi iskolát. A kettős igyekezet cáfolhatatlan bizonyíték arra, hogy érdemes meghagyni a tanyai iskolák semmi mással nem pótolható népművelési szerepét.

Horváth Dezső
Délmagyarország

SZABÓ PÁL-EMLEK-KÖNYVTÁRAT avattak a nagy író falujában, Biharugrán október 22-én. A megnyitó beszédet Villanó István, a Művelődési Minisztérium közgyűteményi főosztályának vezetője tartotta; nemcsak Szabó Pál munkásságát méltatta, hanem kiemelte a könyvtárakhoz, a könyvtárosokhoz egész életében fűződő szoros kapcsolatait is. Kiss Ernő tanácselnök mutatta be az új könyvtárt, amely a község központjában, a tanácsháza mellett épült, a faluképbe jól illeszkedő, kívül-belül szép, mai ház. Alapterülete 120 négyzetméter, építésének és berendezésének összes költségei meghaladják a másfél millió forintot. Zenei részlege, gyermekrészlege és Szabó Pál-emlékszobája van. Az író emlékéhez méltó intézményt Hegedűs Péter és Kerecsényi Zsuzsa, a KÖZTI mérnökei terveztek; a tanács a könyvtár gondozására és továbbfejlesztésére főhivatású könyvtárost alkalmazott. A biharugrai avatás jelentőségét az a tény is fokozta, hogy ezzel az építkezéssel befejeződött a szeghalmi járás községi könyvtárainak rendbetétele.

A BUDAPESTI MŰSZAKI EGYETEM KÖZPONTI KÖNYVTÁRÁBAN befejeződött az épület előcsarnokának rekonstrukciója. A műemlékvédelmi és ergonomiai szempontok érvényesítésével korszerűsítették a kölcsönzés munkahealyeit, a világítást, s növelték a szabadpolcos állományt. Az átalakítás tervét Fényes József építésmérnök készítette. — A könyvtár munkatársai éltek a kiegészítő államvizsga lehetőségével, és 17-en szereztek meg a könyvtárszakos főiskolai oklevelet, három munkatárs pedig megkezdte egyetemi tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, a kiegészítő könyvtár szakon. (H.)

Hírek

A BIBLIOGRÁFIAI MUNKA IDŐSZERŰ KÉRDÉSEIRŐL rendezett tanácskozást a Magyar Könyvtárosok Egyesületének bibliográfiai bizottsága és az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1981. szeptember 25—26-án Kecskeméten. A megnyitó előadást Szentmihályi János tartotta a magyar bibliográfiai tevékenységnek az elmúlt húsz esztendőben tapasztalható törekvéseiről, irányzatairól és a gödöllői konferencia óta megjárt útjáról. Ezt követően Szűcs Jenőné Bibliográfiai szerkesztése számítógéppel, Varga Ildikó pedig Az új bibliográfiai (katalogizálási) szabványokról és alkalmazásukról címmel tartott előadást. Az utóbbi előadáshoz kapcsolódott Huber Kálmánné, Mader Béláné, Dénes Pálné és Pál Tiborné kiegészítő referátuma. A rendkívül élénk vitában — többek között — Fügedi Péterné, Sárdy Péter, Ungváry Rudolf, Tóth György, Gyuris György vetett fel fontos kérdéseket az új szabványok bevezetését és alkalmazását illetően. A konferencia úgy döntött, hogy bizottságot küld ki állásfoglalásának megszövegezésére, s ezt a szakajtatban nyilvánosságra hozza. (K. M.)

A MAGYAR NÉPHADSEREGBEN DOLGOZÓ valamennyi szakképzett közművelődési, szak- és felsőoktatási könyvtáros részére októberben kétszer ötnapos továbbképző tanfolyamot szervezett az MN Módszertani Központ. A könyvek bibliográfiai leírásáról szóló MSZ 3424/1—78 jelzésű szabvány megismertetése céljából rendezett tanfolyam első szakaszában egy héten át az új

leírás elméletével ismerkedtek a hallgatók, majd az otthoni munkára kiadott feladatok elkészítése és a szabvány tanulmányozása után, október utolsó hetében újabb öt napon át gyakorlati foglalkozásokon vettek részt. A tanfolyam megszervezéséhez az Országos Széchényi Könyvtár bibliográfiai főosztálya nyújtott hatékony segítséget. A Magyar Néphadsereg Művelődési Házában, illetve az Országos Széchényi Könyvtárban megtartott tanfolyam keretében a hadsereg vezető könyvtárosai részére Berezky Lászlóné, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa tájékoztatót tartott a katalógusépítésnek az 1982-es évtől esedékes feladatairól is. (F. J.)

A TOLNA MEGYEI PÁRTBIZOTTSÁG agitációs és propaganda bizottsága 1981. szeptember 18-i ülésén Lovas Henrik megyei könyvtárigazgató előterjesztésében megvizsgálta a megye tanácsi könyvtárainak helyzetét, a 15 éves fejlesztési terv végrehajtását. Az elmúlt tíz év eredményei alapján a bizottság felhívta a könyvtárak fenntartóinak és vezetőinek figyelmét a hatékonyabb tevékenységre, a lehetséges fejlesztések megvalósítására.

A MÉDIATÁRI ISMERETEK című tanfolyamon 31 hallgató vett részt Veszprémben, az Országos Oktatástechnikai Központban. A szept. 29. és okt. 1. között lebonyolított továbbképzés résztvevői iskolai könyvtárosok, tanácsi közművelődési könyvtárosok és filmtárosok voltak. Az 1982. évi március hónapra meghirdetett hasonló tanfolyamra is betelt a létszám, de megfelelő számú jelentkezés esetén május első hetében újra megszer-

vezi a tanfolyamot az Országos Oktatástechnikai Központ, amely várja az érdeklődők jelentkezését a következő címen: Veszprém, Schönherz Zoltán u. 20. Pf. 543. 8201 (T. D.)

NÉGY MEGYE ÖTVEN MÓDSZERTANI könyvtárosa részére rendezett továbbképzést 1981. október 26. és 28. között az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ, valamint az Egri Megyei Könyvtár. A Heves megyei Noszvajon lebonyolított továbbképzésen a Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád és Pest megye „A”- és „B”-típusú könyvtáraitól érkezett könyvtárosok a következő témákat tárgyalták meg: A hálózati munka helye az általános és a szakfelügyelet mellett (előadó: Orosz Bertalanné); A hálózati-módszertani munka feladatrendszerének áttekintése az 5/1978-as KM. sz. rendelet alapján (dr. Kenyéri Katalin); A több funkciójú könyvtárak, integrált intézmények és ellátó rendszerek szervezeti-módszertani kérdései (Szente Ferenc); Az állománygondozás módszertana (Baranyi Imre); Az olvasószolgálat módszertana (Kamarás István). A módszertani könyvtárosok mellett az előadásokon és a baráti beszélgetéseken több városi, járási intézmény igazgatója, valamint az OSZK KMK több munkatársa is részt vett. E továbbképzési formát a rendező szervek a jövőben szeretnék rendszeressé tenni a négy megye könyvtárosai részére. (B. I.)

A KÖNYVTÁROSEGYESÜLET GYERMEKKÖNYVTÁROSI szekciója Békés, Csongrád és Tolna megye gyermekkönyvtárosai részére október 6. és 8. között tájértekezletet szervezett a Tolna megyei Tengelicen. Az első napon Ba-

logh Ferencné, a Veszprémi Megyei Könyvtár osztályvezetője a gyermekkönyvtári hálózati-módszertani munkáról beszélt; Vasné Mészáros Katalin, a kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár feldolgozó munkatársa pedig egy országos katalógusépítési felmérés tapasztalatait és az ehhez kapcsolódó javaslatokat ismertette, majd kiegészítő referátumok hangzottak el az iskola és a könyvtár kapcsolatáról, a gyermekkönyvtári tájékoztató szolgálatról és a gyermekrészlegben folyó helyismereti munkáról. A második napon a résztvevők a Dombóvári Városi Művelődési Központ és Könyvtár vendégei voltak, ahol a Móra Ferenc Gyermek- és Ifjúsági Könyvkiadó képviselőivel találkoztak, majd egy szaktanár irányításával megtartott matematika- és biológia-órát láthattak. Tengelicre visszaérkezve Újlaky Károly színművész előadójátékot vettek részt; a harmadik napon pedig Szekszárdon helytörténetét ismertette meg őket a várossal, végül meghallgatták a megyei üttörőelnök tájékoztatóját a könyvtár és az ifjúsági szervezetek közötti együttműködésről. (L. H.)

A MAGYAR ÍROK SZÖVETSÉGE gyermek- és ifjúsági irodalmi szakosztályának hagyományos konferenciáját október 19—21-én rendezték meg Szekszárdon. A most hetedik alkalommal lebonyolított tanácskozáson az ifjúsági regény volt a vita fő tár-

gya, a résztvevők pedig írók, rádiósok, a televízió munkatársai, pedagógusok és könyvtárosok voltak. (L. H.)

OKTÓBER HAVI ERTEKEZLETI NAPTÁR: 6—7. A Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése — a megyei tanácsi intézményi előadók részvételével — Siklósban a megyék és a főváros VI. ötéves könyvtárügyi terveiről, a könyvtárügyi konferenciáról, a közművelődési könyvtári szolgáltatások kiterjesztéséről, új jogszabályokról; 6—8. A Könyvtárosegyesület gyermekkönyvtárosi szekciójának tájértekezlete Tolna megyében Békés, Csongrád és Tolna megyei gyermekkönyvtárosok részvételével; 10. Baranya megye nemzetiségi könyvtárosainak könyvkiállítással egybekötött szakmai tanácskozása könyvtárellátási kérdésekről a Mohácsi Városi-Járási Könyvtárban; 14. Ugyanez Szentendrén Nógrád és Pest megye nemzetiségi könyvtárosai részére; 19—21. Az írószövetség gyermek- és ifjúsági irodalmi szakosztályának 7. konferenciája Szekszárdon; 22. Az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése a Művelődési Minisztériumban az egyetemi könyvtárak fejlesztési kérdéseiről és a főiskolai könyvtárak fejlesztésének szakmai irányelveiről; 26—28. Négy megye módszertani könyvtárosainak továbbképzés jellegű tanácskozása a Heves megyei Noszvajon; 28—30. Országos iskolai könyvtárügyi konferencia Tatán; 29—30. A Főiskolai Könyvtárvezetők Tanácsának plenáris ülése a Győri Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola Könyvtárában a főiskolák helyzetéről, feladatairól, a főiskolai könyvtáraknak a IV. országos könyvtárügyi konferencia utáni feladatairól, a könyvtár- és irodalomhasználati ismeretek oktatásáról.

Jegyzetek az NSZK nagykönyvtáiról

Négy külföldi városban nyolc könyvtári intézmény munkájának megismerésére egy négyhetes tanulmányút elegendő is, meg kevés is. Elegendő, mert a kiutazás előtti tájékozódás és az első benyomások eleve kínálják a vizsgálandó munkaterületeket, amelyek jellegzetességei a harmadik, negyedik intézményben rendszerint újra és újra előbukkannak. Az idő viszont mindig rövidnek tűnik, ami — az objektív körülményeken kívül — az utazó sajátos lelkivilágából fakad. Felkészülvén tudniillik a számára ismeretlen — és anyagilag gazdagabb — világ „másságára”, kezdetben akaratlanul (önvédelemből?) az ismerős momentumokat keresi, és kitartása többnyire meg is termi gyümölcsét. (Köznapi példa: árgus szemmel kutat utcán elhullajtott szemét után, s midőn végre felfedez néhány eldobott metrójegyet, lelke megnyugszik.) A hasonlóságok és különbözőségek valódi arányát — szerencsére — az idő távlatára meghozza.

Sajátosságok . . .

A sokféle benyomás mindenekelőtt két szempont szerint rendezhető el: az egyik a könyvtári rendszer *szerkezete*, a másik a könyvtárak *ellátottsága*.

Nem szorul külön magyarázatra, hogy az elsőt — a magyar és a nyugatnémet könyvtári rendszer szerkezeti különbözőségét — az NSZK sajátos közigazgatási struktúrájából, a tartományok nagyfokú önállóságából kell eredeztetnünk, ahol a helyi igencsak sokszínű hagyományok és szokások máig élnek és hatnak. A történelmi múltból táplálkozó változatosság továbbélésének erőterét a tartományi szuverenitás adja, amely az élet leghétköznapiabb jelenségeiben is tettenérhető. (A csapoltsőr hivatalos úrmértéke például 0,25 és 1,0 liter között váltakozik.) A könyvtárakban — amelyek művelődéspolitikai rendeltetésük mellett egyúttal a helyi (tartományi, sőt városi) autonómia intézményi hordozói is, felfedezhetőek a szervezeti és a módszerbeli (például címléirási gyakorlati) eltérések, s ezeket — épp az említett körülmények miatt — bizonyos megértéssel kell szemlélni. Azt is látni kell viszont, hogy a szövetségi egységesítési törekvések és eredmények a mienknél bonyolultabb körülmények között valósulnak meg. E törekvések egyrészt a tartományi együttműködés („helyi” kötelempéldányok és központi címjegyzékek stb.) mellett élő gépesített nemzeti bibliográfiai rendszer kialakításában, másrészt a szakterületi központi szolgáltatások központi finanszírozásában öltenek testet. A rendszeres és jelentékeny összegű támogatást a központi kormányzati szerv, a német kutatási munkaközösség, a Deutsche Forschungsgemeinschaft [DFG] adja évről évre a tudományáganként kijelölt báziskönyvtáraknak. A támogatást élvező könyvtárak a kapott pénzből állítják elő az országos (überregional) szakterületi gyarapodási jegyzékeket, lelőhelyjegyzékeket, a mezőgazdaság területén például a bonni egyetemi könyvtár. (Itt jegyzem meg, hogy az országos együttműködésnek és munkamegosztásnak létezik egy másik válfaja is, mondhatni a vertikum következő szférájában, az információs szolgáltatások terén. Ez a munkamegosztás az úgynevezett IuD — *Information und Dokumentation* — program keretében valósul meg: a programban kijelölt információs intézmények a felelősek egy-egy szak-, illetve tudományterület országos gépi és egyéb szolgáltatásainak terjesztéséért, amelyeket saját adattárból, illetve a nemzetközi számítógépes hálózatok közvetítésével szerveznek meg. Ily módon a bibliográfiai és a dokumentációs szintű feltárás és az ezekből táplálkozó szolgáltatási együttműködés intézménytípusok szerint elválik egymástól; a határok azonban világosan körvonalozottak.)

A könyvtári rendszer felépítésével kapcsolatban két további jellegzetességet kell kiemelnünk. Az egyik az, hogy a tartományi önkormányzat képviselte viszonylagos

helyi önállóság kisebb „léptékekben” — könyvtári vonatkozásban az egyetemi könyvtárakban — is érvényesül. A karok, intézetek könyvtárainak önállósága, sőt egyes esetekben a központi könyvtártól való elszigeteltség lényegileg elűt a magyar gyakorlatától, bár éppen az egyetemi könyvtárakban — Kölnben és Münchenben — találkoztam először a szaktájékoztatók munkakörére épülő igen tetszetős (és hasznos) szervezeti megoldásokkal. Egy további említésre méltó sajátosság valójában már átvezet a technikai ellátottság vizsgálatához. A látványos és hatásos, országos érvényű rendszerfejlesztési törekvések szinte mindenütt a számítástechnikai fejlesztésekhez illeszkedve alakultak ki: az említett IuD-program mellett így lehet csak értékelni a Deutsche Bibliothek számítógépes feldolgozásra alapozott nemzeti bibliográfiai rendszerét, valamint a nyugat-berlini számítógépes folyóirat-adatbank szolgáltatását, amely gyarapodását folyamatosan mikrofilmlapon adja közre.

A könyvtárak *ellátottsága* — bár a meglátogatott könyvtárak némelyike elhelyezési gondokkal küszködik — hazai mércével mérve igen jónak tűnt, ami nem csoda, hiszen az NSZK-ban az egy főre jutó nemzeti jövedelem (illetve bruttó nemzeti termék) három-négyszerese a miénknek. Szembeszökő különbségeket a hazai helyzethez képest elsősorban az intézmények alapterületi ellátottságában és technikai felszereltségében tapasztaltam. Láttam néhány nálunk elképzelhetetlen nagyságú könyvtárat, némelyikük azonban szinte gigantikus méretű intézményt szolgál: a müncheni egyetemi könyvtár például egy 41 ezer hallgatót képző intézményt!

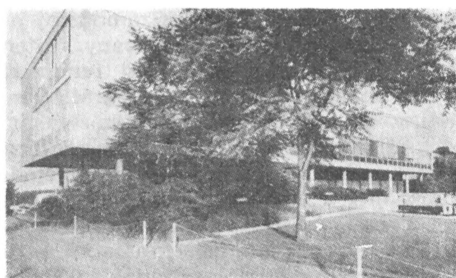
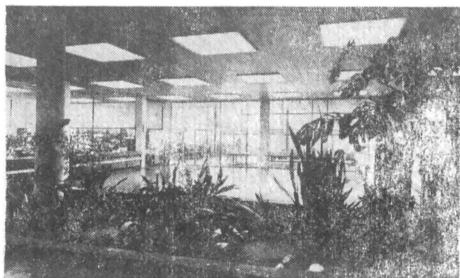
A technikai ellátottság minőségét nem az fémjelzi, hogy a könyvtárak saját adattárak kiépítésére törekednek (kivétel természetesen a majna-frankfurti Deutsche Bibliothek BIBLIO-DATA nevű adattárával), s az sem, hogy más adattárból táplálkozó gépi témafigyelést végeznek és sugároznak szét, hanem az, hogy technikai eszközökkel is felkészülnek a Deutsche Bibliothek, az NSZK-beli információs intézmények és a nemzetközi számítógépes hálózatok (az utóbbiak esetében természetesen közvetítéssel), valamint a nyugat-berlini folyóirat-adatbank szolgáltatásainak fogadására. Ebből következően igen magas színvonalú a könyvtárak mikrofilmezési és mikrofilm-hasznosítási, valamint reprográfiai kultúrája. Az általam megismert könyvtárak technikai ellátottságának másik súlypontja feltételezhetően az intenzív könyvtárhasználat nyomására alakult ki, s a gépesített raktári és kölcsönzési megoldásokban ölt testet.

A könyvtárak anyagi ellátottsága nemzetközi mércével mérve is igen jó. Bizonyára ennek is köszönhető az a kissé meglepő körülmény, hogy a könyvtárak érintetlenek az árbevételi szemlélettől. Az egyetemi könyvtárakban a hallgatóknak — de a külső olvasóknak is — igen olcsón adnak gyorsmásolatot, a könyvtárközi kölcsönzésben pedig többnyire ingyen; s a könyvtárosokat az sem zavarja, ha a „ravasz” olvasó az utóbbi esetben jól jár. Könyörtelenek viszont a renitens olvasókkal szemben: Kölnben a szemem láttára fizettettek ki egy olvasóval 100 márkát késedelmi díj címén. De itt már — gondolom — más indítékok munkálnak...

... a gyakorlat tükrében

Universitätsbibliothek Bonn. A bonni egyetemi könyvtár egyike az első, modern elvek szerint épült NSZK-beli egyetemi könyvtáraknak, a 60-as években adták át. *Dr. Lohse*, a könyvtár igazgatója szerint — bár a funkcionális elrendezés igen kedvező: a 306 személyes nagyolvasó például a földszinten van — az épület ma már igen szűknek bizonyul az igényekhez képest. Alapterülete 12 ezer négyzetméter, amely — a húsz évvel ezelőtti 6 ezerről a mai 29 ezerre duzzadt hallgatói létszám mellett — csakugyan nem sok. Gondjaik lényegesen enyhülnek majd, ha a már ma is külön épületben működő mezőgazdasági részleg új, igen tágas és esztétikus épületbe költözik.

Költségvetésének arányai — a tőkés országok könyvtárainak ellátottságát tekintve — tipikusnak mondhatók: 1,8 millió márka gyarapítási keretével szemben csaknem 4 milliót tesz ki a bérekre fordított költség. A 110 fős munkatársi gárdából a könyvtárosok száma 60. A nem könyvtáros munkaköröknek a mienkhez képest magas arányát a könyvtár jó technikai felszereltsége indokolja. Az említetteken kívül a könyvtár 60 ezer márka összegű támogatást kap évente rendszeresen a szövetségi kormányzattól a központi szolgáltatások támogatására.

A bonni egyetemi könyvtár mai épületének belső tere és külső képe

A könyvtár az NSZK-ban központi feladatot lát el a mezőgazdasági és a germanisztikai tájékoztatás területén: ehhez kap a Deutsche Forschungsgemeinschafttól központi támogatást és — a tartományi központnak megfelelő szerepére való tekintettel — teljes kötelempéldánysort. Az egyetemi könyvtár harmadik, „falakon kívüli” funkcióját azzal teljesíti, hogy a helybenhasználat, a kölcsönzés, a szóbeli és az írásos tájékoztatás (gyarapodási jegyzékek az olvasóteremben — a többi tartományi tudományos könyvtárai is! —, lelőhelyjegyzékek, irodalomkutatás stb.) révén a főváros nyilvános tudományos könyvtárának feladatait is ellátja. (Megjegyzem, hogy ez a megállapítás csak az általános tudományos tájékoztatási feladatokra érvényes; a szövetségi parlament sajátos könyvtári igényei például feladatkörén kívül kerülnek.) A könyvtár a valóságban nem szervező és módszertani központja az egyetem többi könyvtárának: központi katalógust például nem szerkeszt, gazdálkodási szempontból a kari könyvtárak önállóak, szervezeti szempontból függetlenek, s egyben elszigeteltek a központi könyvtártól. Egyetlen hálózati-központi terméke, a hálózati folyóirat-lelőhelyjegyzék a tagkönyvtárak bejelentései alapján készül, mert a megrendelés önállóan folyik a kari és intézeti könyvtárakban.

A könyvtár technikai felszereltsége jó, bár számítógép segítségével készült produktuma csak egy van, az említett, bér munkában előállított lelőhelyjegyzék. Az olvasók által érmebedobással működtetett három gyorsmásolóval is rendelkezik. (Mindössze 10 pfennig az ára az A/4-es másolatnak. Összehasonlításképpen: egy doboz cigaretta ára átlagosan 3 márka.) Van még a könyvtárban egy ugyancsak érmebedobással működő mikrofilm olvasó-másoló is; az A/3-as formátumú másolat ára 20 pfennig. E berendezéseken kívül a könyvtár belső használatra szolgáló Rank-Xerox 9200 típusú gyorsmásolóval, fotólaborral is rendelkezik, s a közeljövőre egy xerox-rendszerű cédulasokszorosító vásárlását tervezi. Úgy tűnik, hogy a technikai fejlesztés dinamikája pénzügyi szempontból garantált: a könyvtár évről évre tekintélyes összeget kap erre a célra, 1979-ben például 70 ezer márkát.

A könyvtár szervezeti felépítése hagyományos, a könyvtári munka fő területei szerint tagolódik. Munkanormákkal nem rendelkezik, de a dokumentumot a feldolgozás állomásain végigkíséri egy munkalap, amelyből megállapíthatók az egyéni teljesítmények, a szervezési problémák. A feldolgozás átlagos átfutási ideje az igazgató becslése szerint körülbelül három hónap.

Zentralbibliothek der Landwirtschaftswissenschaft. A mezőgazdaságtudomány központi könyvtára jogilag nem önálló, szervezetenként része a bonni egyetemi könyvtárnak. Épülete régi, körülbelül százéves, nem könyvtári célra épült, szűk. Új és csaknem elkészült épülete azonban minden igényt kielégít majd: a kar 2400 hallgatójára például 450 olvasótermi hely jut, teljes alapterülete — kari könyvtár létere — 6,6 ezer négyzetméter lesz. A 21 dolgozót foglalkoztató könyvtár gyarapításra 1979-ben csaknem 350 ezer márkát költött, ez 30 százalékkal több az előző évi felhasználásnál. Ugyancsak 1979-ben a könyvtár több mint 11 ezer kötetet vett állományba, s ennek külön érdekessége, hogy a gyarapodásnak majdnem háromötöde cseréből és ajándékozásból származott. Az intézmény megkapja a mezőgazdasági, az erdészeti és az élelmiszeripari disszertációkat is. (Egyébként minden meglátogatott nyugat-német könyvtárban tapasztaltam, hogy a disszertációk feltárását és forgalmazását

igen jól megszervezték.) Számottevő a könyvtár amerikai reportgyűjteménye, valamint a mezőgazdasági szabványgyűjtemény is.

A gépesített tájékoztatási rendszerben a könyvtár felhasználóként vesz részt: a nyugatnémet nemzeti bibliográfiát mágnesszalagon is megkapja a Deutsche Bibliothektől; cédulákat, fénylyukkártyákat kap az Informations- und Dokumentationsprogramm szakterületileg illetékes intézményeitől, végül — mint minden más nyugatnémet tudományos és nagy közművelődési könyvtár — számítógépes mikrofilmlapon kapja meg a nyugat-berlini folyóirat-adatbank kurrens tételeit.

Több más könyvtárhoz hasonlóan ez sem vásárol technikai berendezéseket, hanem — élve a hatalmas kínálattal — bérbe veszi őket. A bérleti díj a forgalomtól függően változó összeg, itt például gyorsmásolatonként 7 pfennig. A könyvtár éppen úgy, mint az egyetemi központi könyvtár, nem kér térítést a könyvtárközi kölcsönzésben adott másolatokért, s a könyvtárosokat az sem érdekli különösebben, hogy a normál másolásnál keletkező minimális nyereség (tudniillik a 10 pfenniges ár és a bérleti díj különbsége) fedezi-e a könyvtárközi kölcsönzés részére történő másolás költségeit (nyilvánvalóan nem).

A könyvtár — s ez szintén jellemző a nyugatnémet könyvtárügyre — dokumentációs szintű feltárást nem végez, ez a szakterületileg illetékes információs intézmények feladata.

Stadt- und Universitätsbibliothek, Köln. A modern épületben működő, sajátosan kettős funkciót betöltő kölni városi és egyetemi könyvtárt bemutatva mindenekelőtt a miénktől eltérő szaktájékoztatásról kell szólnom (később Münchenben is találkoztam ezzel a megoldással): A könyvtárban minden átfogó tudományterületnek (amely szervezetileg a kar működési területének felel meg) van egy szaktájékoztatója, akit nem soroltak be az egyes szervezeti egységekhez, hanem közvetlenül a főigazgatóhoz tartozik. E könyvtárosok vallóban referensei az adott tudományterület irodalmának, mivel ők irányítják a kari könyvtárak munkáját. Ők döntenek a karok gyarapítási ügyeiben, s irányítják a feltárást és a tájékoztatást is. Személyi okokból és a hagyományok miatt azonban ez a tetszetős szervezeti megoldás nem érvényesül valamennyi karon, a központi könyvtár mindenestre erre törekszik. A tudományos és a nyilvános funkció kettőssége — nevével ellentétben — nem úgy érvényesül a könyvtárban, hogy ez egyúttal közművelődési könyvtári feladatokat is ellát, hanem utóbbi minőségében a tudományos és a magas szintű ismeretterjesztő irodalmat bocsátja korlátozás nélkül a város lakosságának rendelkezésére. Ezt annál inkább megteheti, mivel 1979-ben adták át a város impozáns, 14 és félezer négyzetméter alapterületű, technikailag igen jól felszerelt városi könyvtárát.

A könyvtári munka szervezettsége, gépesítettsége itt — benyomásaim szerint — magasabb szintű, mint a két bonni könyvtárban. Külön gépi adatfeldolgozó osztály működik, a feldolgozás gépi úton történik, egy sajátos leírási szabályzat, az úgynevezett RAK alapján — összhangban a Deutsche Bibliothek rendszerével. Szintén gépi úton állítják elő az egyetemi hálózat folyóiratlelőhely-jegyzékét, valamint az új szerzemények jegyzékét. Az állomány nem szabadpolcon elhelyezett részét elektromos működtetésű tömörraktárban tárolják, amely egyébként teljesen balesetmentes: azonnal leáll az állványok mozgása, ha bármi középük kerül. A könyvtár a tudományterület szerint illetékes információs központ közbeiktatásával érheti el a nagy nemzetközi adattárak, illetve hálózatok (például Lockheed) szolgáltatásait, mivel saját terminállal nem rendelkezik.

Az új kölni városi könyvtár a legkorszerűbb közművelődési könyvtári intézmény, amit valaha is láttam. Az épület (a zárt raktáron kívül) hatszintes. Az alagsorban van a gyermekrészleg, társasjátékokkal, jelmezekkel, bábjátékkal stb. Az utcával egy szinten levő, fotocellás bejárati ajtókkal felszerelt földszinti részen található az általános információs szolgálat, ahol nemcsak szóbeli eligazítással, hanem a könyvtár működésére vonatkozó tájékoztató kiadványokkal is az olvasók rendelkezésére állnak. Itt található még egy dohányzótér is, ahol újságokat, általános profilú folyóiratokat lehet lapozgatni, illetve zenét hallgatni; s vagy féltucat televízió készüléket is itt helyeztek el. A legfelső szinten található a zenei részleg, amellyel a három tömbösített szakrészleg hallgatóhelyei szintén össze vannak kötve. A könyvtárhasználati kultúra rendkívül magas: nyugdíjas nénikék nagyfokú természetesség-

gel keresgélnek a mikrofilmlap-katalógusokban és lelőhelyjegyzékekben. A szakrész-
legék állománya — közművelődési könyvtári viszonylatban — igen gazdag; különösen
a földrajzi, a zenei és a képzőművészeti részlegé. (A szabadpolcra kihelyezett teljes
állomány hozzávetőleg 300 ezer kötet.)

Deutsche Bibliothek, Frankfurt am Main. A nyugatnémet nemzeti könyvtár
Frankfurtban lényegében a semmiből nőtt ki a háború után. Ez a tény vitathatat-
lan hátrányokkal jár, azonban az itt dolgozók kiaknázták a tabula rasa-helyzetből
fakadó előnyöket is. A könyvtár két nagyszabású s — nemzeti könyvtári vonatko-
zásban — a világon párját ritkító kezdeményezését kell megemlítenem. Az egyik a
Deutsche Bibliographie sorozatainak gépi előállítására és forgalmazására mágnesszal-
agon, a másik az úgynevezett *BIBLIO-DATA* adattár kiépítése és párbeszédés (on-
line) üzemeltetése a könyvtár termináljain a nemzeti bibliográfia tételeiről. A napi
kérdések száma ebből az adattárból 50 és 100 között váltakozik. (A kérdései
lehetőségek természetesen a fő bibliográfiai adatokra korlátozódnak.)

Rendkívül érdekes a 330 fős intézmény vezetési módja. A könyvtár működését
és fejlesztését illető lényeges kérdésekben nem a főigazgató, hanem az úgynevezett
igazgatási tanács dönt. Tagjai a szövetségi kormány (köztük a Deutsche Forschungs-
gemeinschaft), továbbá a könyvkereskedelem képviselőiből és Frankfurt városatyái-
ból delegálódnak, elnöke a szövetségi minisztérium képviselője. Szavazategyenlőség
esetén az ő voksa dönt. A főigazgatót a szövetségi belügyminiszter nevezi ki, s
ugyanő látja el a könyvtár felügyeletét is.

A feldolgozásnak és a nemzeti bibliográfia előállításának munkálatait integrál-
ták a könyvtárban. A feldolgozás technológiája kissé nehézkes: elsődleges gépi adat-
hordozója a lyukszalag, amely többszöri átalakítás és hibajavítás után (a gépi fel-
dolgozás a frankfurti információs központ számítógépén történik, ugyanitt tárolják
a *BIBLIO-DATA* adatait is), a fényszedést követően válik kiadvánnyá (kumulációk
fél-, illetve ötévenként). A *Deutsche Bibliographie* különféle sorozatainak mintegy
1600 intézményi előfizetője van.

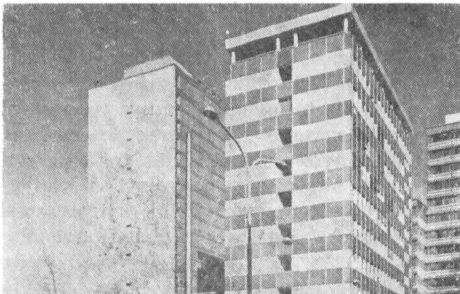
Bár a könyvtár modern épületben működik, s 14 szintes raktárral rendelkezik,
a 90-es évekre új, kb. 80—90 ezer négyzetméter bruttó alapterületű épületet tervez-
nek!

A könyvtár technikai felszereltsége magas színvonalú: Mannesmann típusú sor-
nyomatókkal, *DATA-SAAB* terminálokkal rendelkezik. Az érmebedobással mű-
ködő gyorsmásológó, a mikrofilm-olvasók és a visszanyagítók használata itt is min-
dennapos. A könyvek mozgatása a raktárak és a kölcsönzőhelyek között automatik-
us vezérlésű. Az olvasószolgálatosok egy hatalmas elektromos jelzőberendezésről
bármelyik pillanatban megállapíthatják, hol vannak az egyes könyvszállítmányok.

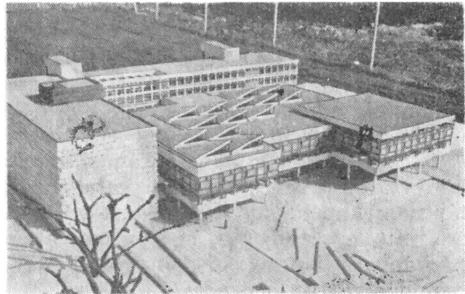
Végül egy érdekesség a könyvtárközi kölcsönzéssel kapcsolatban: A könyvtár
prezens példányokat is kölcsönöz, de kiköti, hogy azok csak a kérő könyvtár olvasó-
termében használhatók.

Stadt- und Universitätsbibliothek, Frankfurt am Main. A meglátogatott nyugat-
német könyvtárak közül — a *Deutsche Bibliothek* mellett — nekem ez a városi és
egyetemi könyvtár tűnt a legjobban működő és leginkább gépesített intézménynek.

A majna-frankfurti *Deutsche Bibliothek* épülete

A kölni városi és egyetemi könyvtár makettje

A könyvtár több funkciót lát el. Mindenekelőtt az egyetem (21 kar) központi s a város nyilvános könyvtára, továbbá Hessen tartományi központi könyvtára is. Utóbbi minőségében tartományi központi katalógust szerkeszt, s rendszeresen megjelenteti a Hessische Bibliographie című kiadványt. Mindezekben felül a könyvtár az egész NSZK vonatkozásában a nyelvészeti tájékoztatás központi intézménye. A könyvtár fenntartásának gondjában a város és az egyetem osztozik. Az olvasók mintegy 60 százaléka az egyetem hallgatóiból és oktatóiból, 40 százaléka a város egyéb lakosaiból verbuválódik. A hallgatók számára külön gyűjteménnyel és kölcsönzőszolgálattal rendelkezik (nagy példányszámban bocsátja rendelkezésükre az egyébként igen drága tankönyveket, az ajánlott és a kötelező irodalmat), ami persze nem azt jelenti, hogy a hallgatókat kizárja a könyvtár többi szolgáltatásaiból.

Egyik legfontosabb hálózati-központi funkcióját úgy teljesíti, hogy a hálózati tagkönyvtárak cédulát xerozzsal központilag sokszorosítja, s a központi katalógus számára szükséges példányszámot ezekből veszi ki.

A könyvtár néhány éve bevezette a számítógépes kölcsönzést. A rendszer on-line módon üzemel: az olvasószolgálatban négy, a raktárban két terminál működik. Kölcsönzéskor, illetve visszahozatalkor a könyvtáros egy leolvasópisztollyal azonosítja a dokumentumot, illetve az olvasót. Igény esetén azonnal megjeleníthetők a képernyőn az olvasó korábbi kérései, egy adott mű forgalma, összesített statisztikák. Ezzel a módszerrel az átlagos kölcsönzési idő — az igény bejelentésétől a dokumentum kiadásáig — a kapott tájékoztatás szerint 3 perc.

Az említett hesseni lelőhelyjegyzéket a 10 résztvevő könyvtár együttműködésével gépi úton évente állítja elő a könyvtár, s mágnesszalagon is terjeszti. Ötévenként kumulálja a *mutatókat* (!). A könyvtár gépesítette saját belső feldolgozó munkáját is. A leírásokat a nyugatnémet bibliográfiai leírási szabályzat, a RAK szerint végzik. Itt működik — a központi katalógusok mellett — a hesseni ISBN-iroda is; az adatok közlése gépi adathordozón (kazettán) történik. A központi katalógusokat 1971-ig cédulán, úgynevezett liftes szekrényekben helyezték el, az újabbakat mikrofilmlapon.

Ez a könyvtár — úgy tűnt — nem azért igazán korszerű, mert technikai felszereltsége jó, hanem azért, mert fejlesztési stratégiája végig gondolt, s gépesítési törekvéseit ennek szolgálatába állítva oldotta meg a sokrétű feladataiból, az egész NSZK-ra jellemző módszerbeli eltérésekből, a helyi széttagoltságból (a 3 milliós állományból csak 2 millió található a központi könyvtárban, a többi a 21 kisebb-nagyobb kari könyvtárban) és az erős igénybevételből adódó nem kevés problémát. Az utóbbira csak egyetlen adalék: 1979-ben 86 ezer referenz-kérdésre válaszoltak a tájékoztatók, a kérézések egy része terminálon (összeköttetésben az orvosi Medlarszal, a BIOSOS-szal stb.) folyt. A könyvtárnak 36 ezer aktív használója van, közülük 23 ezer az egyetem hallgatója.

A *Bayerische Staatsbibliothek*ot, a bajor nemzeti könyvtárt szintén meglátogattam, erről azonban nem írok, mivel a *Könyvtáros* a közelmúltban külön cikkben mutatta be olvasóinak ezt a müncheni intézményt. (Lásd Móra Lászlónak Bemutatjuk a Bajor Állami Könyvtárat című írását a folyóirat 1981. februári számában.)

Universitätsbibliothek, München. A müncheni egyetemi könyvtár 1840 körül épült, s körülbelül 15 éve modern épületszárnyal is bővítették. (Olvasótermei összesen 464 érdeklődőt fogadhatnak.) A fenntartó intézmény a legnagyobb egyetem az NSZK-ban, hallgatóinak száma 41 ezer. Az oktatott tantárgyak — a műszaki tudományok kivételével — felölelik a teljes emberi tudásanyagot. Éppen úgy, mint a Bajor Állami Könyvtár, az egyetemi könyvtár is teljes kötelepéldánysort kap, beleértve a disszertációkat is. A dokumentumok feldolgozása hagyományos módon történik, gyarapodásuk jegyzékét azonban évente kétszer kiadják mikrofilmen a nagyobb könyvtárak számára. Bár a feldolgozás a német katalogizálási előírások szerint történik, a leírások mégsem egyeznek teljesen a Deutsche Bibliothek leírásaival. A karok, intézetek könyvtárának munkája és állománya elszigetelődött a központi könyvtárétól; nincs központi katalógusuk, a beszerzés sincs összehangolva. A könyvtár nem kap anyagi támogatást a Deutsche Forschungsgemeinschafttól, s fejlesztési esélyeit az is csorbítja, hogy a nyugatnémet könyvtárak közül egyike a legmagasabb bérhányaddal működő könyvtáraknak (81 százalék!), s emiatt dologi kiadásokra nemigen marad pénze.

Universitätsbibliothek der Technischen Universität, München. A müncheni műszaki egyetem könyvtára az egyetlen olyan könyvtár volt a meglátogatottak közül, amelyet nem önálló épületben helyeztek el. Műszaki egyetem létere az oktatott tudományterületek köre szokatlanul széles: a szorosan vett műszaki tudományokon kívül ugyanis orvosi, biológiai, matematikai, mezőgazdasági és kertészeti karral is rendelkezik.

Szervezetét tekintve a könyvtár a kölni egyetemi könyvtárra emlékeztetett. A szaktájékoztatók itt elvileg éppúgy egy-egy kar könyvtárának gazdái, mint Kölnben, olyannyira, hogy hetente csak egy napot dolgoznak a központi könyvtárban, négyet a karon. Ettől függetlenül akad néhány olyan kari könyvtár is, ahol teljesen önállóan gyarapítanak. Ilyen körülmények között a központi statisztikák, nyilvántartások nem egy automatikusan és előre szabályozott együttműködés eredményeképpen készülnek, hanem a karok esetenkénti bejelentései alapján. Ez a könyvtár is inkább haszonélvezője a központi szolgáltatásoknak, mintsem előállítója (információs intézmények szolgáltatásai az Informations- und Dokumentationsprogramm keretében, a Deutsche Bibliothek mágnesszalagos és cédulaszolgáltatása, mikrofilm-lapok a nyugat-berlini folyóirat-adatbankból, valamint a regensburgi katalógusból stb.). Igen korszerű viszont a könyvtár telelifes könyvszállítási rendszere, amelynek beállítását a szűkös elhelyezési körülmények indokolták. (A telelifről lásd még *Tombor Tibor* képekkel is illusztrált cikkét a *Könyvtáros* 1972. évi 1. számában — *A szerk.*) A könyvtár egyetlen gépi úton előállított produktummal dicsekedhet: a hálózat hét legnagyobb tagkönyvtárának könyvvállományát tartalmazó kótetkatalógussal. A gépi feldolgozás itt is több fokozatú, az elsődleges gépi adathordozó ötszorosára lyukszalag, amelyet mágnesszalagra kell átvinni.

*

Úgy gondolom, egyetlen szakmai jellegű beszámoló sem teljes olyan személyes természetű közlések nélkül, amelyeknek azért közérdekű töltetük is van. Így, az eltelt idő távlatából is emlékezetes marad számomra a nyugatnémet könyvtárosok — apróságokban is megnyilvánuló — hivatástudata és felelősségérzete, amely általában kezdeményezőkésséggel párosul. (Úgy tűnt, hogy a társadalom méltányolja — erkölcsileg és anyagilag egyaránt — e tulajdonságaikat.) Kellemes meglepetés volt számomra rendkívüli, de nem toladó segítőkészségük, sőt kedvességük, amely egyébként az „utca emberével” való érintkezések során is lépten-nyomon tapasztalható volt. Szakmai megbeszéléseim során mindig teljes nyíltságot tapasztaltam. Beszélgetőtársaim híján voltak az önelégültségnek; céljuk — szinte kivétel nélkül — az őket foglalkoztató kérdések megismertetése volt.

Cholnoky Győző

Lapozgató

● A ZENTRALBLATT FÜR BIBLIOTHEKSWESEN című, az NDK-ban megjelenő folyóirat 1981. évi 6. száma közli Galambos Gábor (a szegedi József Attila Tudományegyetem tudományos munkatársa) és Szentirmai László osztályvezető *Die Anwendung des Modells „Multivariate Nominal Scale Analysis” bei bibliothekssoziologischen Untersuchungen c. tanulmányát.* (A többváltozós nominális skála elemzés alkalmazása könyvtárszociológiai kutatásokban.) A dolgozat a szegedi egyetem hallgatóinak könyvtárlátogatási szokásain mutatja be a nem régen kifejlesztett matematikai-statisztikai modell alkalmazását a könyvtárszociológiai kutatásokra. Ugyanebben a számban Erika Tröger ismerteti Gereben Ferenc, Katsányi Sándor és Nagy Attila Olvasásismeret c. jegyzetét. A folyóiratszám harmadik cikkében Margot Weiss és Helmut Göhler ír az 1980 novemberében Berlinben megrendezett, az olvasás- és könyvtárhasználat kutatásával foglalkozó IV. nemzetközi tanácskozásról (*Beratung über den Stand der Forschung und die internationale Zusammenarbeit auf dem Gebiet des Lesens und der Bibliotheksbenutzung*), és kitér a magyar résztvevők: Bartos Éva, Gereben Ferenc és Szentirmai László előadásaira is. (-i -ó)

a VIZDOK szakkönyvtárát

A véletlenek szerencsés találkozása, hogy ezúttal — remélhetőleg — nem csupán a sajátos területen működő könyvtárak egyikét mutathatjuk be, hanem az olvasóval együtt betekinthezünk abba is, mit kell felmutatnia a nyolcvanas évek elején egy szakkönyvtárnak ahhoz, hogy hivatalosan is *tudományos könyvtárnak* nyilvánítsák. (Korábbi tervünk megvalósítását, hogy tudniillik sorozatunk keretében egyszer majd sort kerítünk a vízügyi szakkönyvtár bemutatására is, sietette a Művelődési Közlönyben, majd ennek nyomán a *Könyvtáros* júniusi számában *Egyes könyvtárak tudományos könyvtárrá minősítése* címmel megjelent lista, ebben ugyanis a vízügyi könyvtár nevére is rátaláltunk. S hadd emlékeztessünk még arra, hogy ugyanebben a lapszámunkban interjút is közöltünk a tudományos könyvtárra minősítésekre javaslatot tevő — döntést előkészítő — szakbizottság elnökével arról: melyek az értékelés, illetve a döntés szempontjai. A legilletékesebb helytől kapott tájékoztatás fog tehát minket segíteni abban, hogy valóban „felfedezzük” mindazt, ami meghozta a hivatalos elismerést a vízügyi könyvtár számára.)

A külső kör

Vízügy... A víz épít és rombol, nincs élet nélküle, ám a halál is ott rejtőzik mélységeiben. Elismeréssel tekintünk azokra, akik megzabolázzák. Olyan országban élünk, amelyben a *vízügy* fogalmát úgyszólván a reformkortól napjainkig bizonyos romantikával átitatott tisztelet övezi. Okkal. *Széchenyi István*, *Vásárhelyi Pál* neve kapcsolódik össze az átlagember tudatában, és persze műveik: a Tisza, az Al-Duna szabályozása. De felderengenek bennünk a közelmúlt emlékei is, keveredve a jelen képeivel. A vízügy dolgozóinak helytállása az 1970-es nagy tiszai árvíz idején, Makó kitelepítésekor, és felsejlik egy-egy új víztározó, óriási völgyzárógát lenyűgöző látványa is.

Hogy a vízügy mindezzel együtt még szakma, sőt szerteágazó mérnöki tudományok rendszere is, arról az átlagembernek csak sejtései vannak. Annyit mindenesetre eleve feltételez, hogy e hatalmas tudományos és technikai területnek rendelkeznie kell valamilyen szakmai információs rendszerrel, intézménnyel is. Van ilyen intézmény: a VIZDOK.

Egy szakmai tájékoztatóból idézünk:

„A vízügyi ágazat egészére kiterjedő rendszeres vizsgádzalkodási tájékoztató tevékenység hatékony ellátására alakult 1968. július 1-én a Vízügyi Dokumentációs és Tájékoztató Iroda (VIZDOK), amely 1976. július 1-től megnövekedett feladatait Vízügyi Dokumentációs és Továbbképző Intézet néven látja el.” (A rövidítés maradt.) Nincs helyünk arra, hogy az intézet szerteágazó feladatait, tevékenységi körét részletesen ismertessük, csak néhányat sorolunk fel közülük: feladatai körébe tartozik az információs szolgáltatás (a könyvtár közvetítésével, erről még lesz szó), a fordítás és tolmácsolás, a szakmai könyvkiadás és kiadványterjesztés, az oktatófilmek, a légifényképek, a vízügyi filmek készítése, kiállítások rendezése, szakmai tanfolyamok szervezése, nyomdai szolgáltatás, vízügyi történeti adatok gyűjtése stb.

Az intézet a vízügy nemzetközi szakmai információs vérkeringésébe is bekapcsolódott. A KGST-tagországok 1973-ban hozták létre a Nemzetközi Ágazati Vizsgádzalkodási Információs Rendszert (ez a VODOINFORM), melynek magyar szerve a VIZDOK lett. Egyelőre nincs anyagi és műszaki lehetőség arra, hogy közvetlenül átvegye a VODOINFORM automatizált információs rendszerének szolgáltatásait, így átmenetileg csak hagyományos módon hasznosítja a kapott információkat.

Ismét idézünk: „A vízügyi ágazat szakirodalmi információs bázisa a VIZDOK vízügyi szakkönyvtára.” Ez más szóval azt jelenti, hogy a VIZDOK a könyvtár fenntartójának szerepét tölti be. Hogy jó gazda, arról az olvasó is meggyőződhet.

A százévesek klubjában

Meglehetősen zártkörű „klub” ez — sajnos. Történelmünk, különösképpen a mi évszázadunk gondoskodott arról, hogy a tagok száma — megőrizve ekként a klub exkluzivitását — kevesen csekély maradjon. Mi megelőlegezzük a vízügyi szakkönyvtár tagságát, hiszen *fennállását 1886-tól eredezteteli*. (Így már csak öt éve hiányzik a százból.) Abban az évben kezdte meg a Közmunka- és Közlekedésügyi Minisztérium kebelében működő Vízrajzi Osztály a szakmába vágó könyvek és folyóiratok gyűjtését, s ez időtől a különféle utódintézmények kezelésében folyamatosan gyarapodik, fejlődik az ál-

lomány, él a könyvtár. Az elmúlt évtizedek könyvtári krónikájából a könyvtár mai munkatársai szerint feltétlenül említést érdemel az 1930-as évekkel kezdődő korszak, amikor *dr. Lászlóffy Woldemár* került a könyvtár élére. Irányításával és munkája nyomán az időközben néhány ezer kötetesre növekedett állományt rendszereztek, és az addigi szakszerűtlen feltárást (öt csoport és szerzői katalógus-könyv) szakszerű szerzői és az ETO-n alapuló földrajzi katalógussal váltották fel. ETO-rendszerű katalógus Magyarországon 1930-ban! Vajon ez idő tájt hány nagykönyvtárban akadt párja?! S engedtessek meg egy szubjektív megjegyzés is, íme, újabb bizonyíték: a könyvtár sorsa a könyvtáros...

Kiheverte a könyvtár a második világháború pusztításait is, 1950-ben pedig mai helyére kerülvén, a Belvárosban, a Vigadó tér 3. szám alatt rendezkedett be; így található napjainkban a Vigadó, az újjáépülő nevezetes Duna-parti szállodasor és a Csipkerózsika-álmából ébredő Dunakorzó szomszédságában.

A könyvtár történetének újabb, fontos korszaka 1952-ben kezdődött, s tartott egészen 1968-ig. Új fenntartója, a Vízgazdálkodási Tudományos Kutató Intézet (ismertebb nevén: a VITUKI) lett, és ismét egy könyvtáros nevéhez kapcsolható a felemelkedés e szakasza. „*De Châtel Rudolf* munkája nyomán a könyvtár ugrásszerű fejlődésnek indult — olvassuk a könyvtár jelenlegi munkatársainak a *Hidrológiai Tájékoztató* részére írt cikkében —, az állomány céltudatos fejlesztése és a hagyományos könyvtári szolgáltatások mellett a korszerű követelményeknek eleget téve megindult a könyvtári tájékoztató munka, a figyelő, a tanácsadó szolgálat, majd a szakfordítói tevékenység is... A könyvtár elsősorban a kutatóintézet igényeit elégítette ki, de az ország valamennyi, vízgazdálkodásban érdekelt tudományos és kutatóintézetének, tervező és építő vállalatának, főhatóságainak és vízügyi hivatalainak rendelkezésére állt.”

Majd következett az 1968-as év, amikor — mint erről már szoltunk — „az egész ágazatra kiterjedő szakmai tájékoztatás céljára” megalakult a VIZDOK, s a könyvtár ennek az intézménynek a kezelésében, fenntartásában folytatta és folytatja működését mind a mai napig.

Elérkezve a mába, mielőtt belépünk a jelen kapuján, annyit megállapíthatunk, hogy a könyvtár történetének felvillantása nemcsak tanulságos volt, hanem a felfedezés örömet is nyújtotta (legalábbis a sorok írójának): megismerkedtünk egy csaknem évszázados műszaki könyvtár-

ral, s azt is megtudtuk, hogy az Egyetemes Tizedes Osztályozás bevezetésének az eddig ismert könyvtárosok mellett további úttörői is voltak hazánkban.

Csak a mutatók bizonyítsanak!

A kerekítve 374 négyzetméter alapterületen berendezkedett vízügyi szakkönyvtár bemutatásában kalauzunk *Csombok Veronika* vízépítő mérnök, geológus szakmérnök, a könyvtár vezetője volt, aki egyben — szakmai felkészültségéből eredően — a könyvtári szaktájékoztató feladatát is ellátja.

A látogató beléptekor az 53 négyzetméter alapterületű katalógusteremben találja magát, ahol a kölcsönző övezetet is elhelyezték. Mielőtt közelebről is szemügyre vettük volna a katalógusokat, tájékoztatást kértünk a gyűjteményekről. *Csombok Veronika* elmondta, hogy a könyvtár legrégebbi és legnagyobb állományegységét a könyvek és a könyv jellegű kiadványok alkotják. (Emlékeztetőül itt az ideje felidézünk a tudományos könyvtárra minősítéssel foglalkozó interjúból, hogy az elbírálás szempontjai között az első helyen az intézmény funkciórendszere és állománya szerepel.) A számszerű gyarapodást két (lényegében a „történelmi” jelent reprezentáló) évszám adata jelzi: 1950-ben 6888, 1980 végén pedig 25 969 állományba vett könyvvel rendelkezett a könyvtár. A csaknem négyszeres gyarapodás önmagában is elismerést érdemel, ám a tízezerkenti gyarapodást megvizsgálva kiderül, hogy a növekedés gyorsuló ütemű. Íme: 1950 és 1960 között 3622, 1960 és 1970 között 6483, 1970 és 1980 között pedig már 8976 új könyv áramlott a könyvtárba. (*Csombok Veronika* mindezt még kiegészítette azzal, hogy az elmúlt harminc évben többször selejtezték, továbbá, hogy a 70-es évek elején létrehozott Vízügyi Múzeumnak szép számmal adtak át muzeális értékű vízügyi szakkönyveket, amelyek máig is a múzeumi könyvgyűjtemény alapjául szolgálnak.) Az állomány gyarapodásának ez a dinamikus „trendje”, reméljük, olyan hagyomány, amely csak erősödni fog. Annyi az utolsó tíz év adatából mindenesetre nyilvánvaló, hogy indokoltan neveztek korábban a fenntartó VIZDOK-ot jó gazdáknak.

De vajon tartalmában is megfelel-e a kutatói igényeknek ez a szépen gyarapodó állomány? Ennek megválaszolásához ismét vissza kell kanyarodnunk a múltba. Mint megtudtuk, az elődök jó alapokat raktak le. A múlt században, a kezdeti időkben — az említett cikkből idézünk ismét — „főként általános vízépítési irodalmat, továbbá ármentosítási és

folyószabályozási műveket szereztek be”, később a gyűjtőkört kiterjesztették „a kultúrmérnöki, a közegészségügyi, a vízrajzi és a vízügyi művekre is”. A szakirodalom felkutatásában nem álltak meg az országhatárnál: „A külföldi beszerzések között első helyen a vízépítéstan, hidraulika és hidrológia francia klasszikusainak művei álltak, de nem hiányoztak a legfontosabb német, olasz és angol nyelvű munkák sem. Található az állományban több könyváruusi forgalomba nem került, de szakmai szempontból értékes kiadvány, sőt kézirat is.” És mit mond a jelen állománygyarapítási politikájáról a könyvtárosok cikke? „Ma a könyvtár lehetőség szerint gyűjti a hazai és külföldi vízügyi szakmai könyveket, konferencia-anyagokat, de gyűjt általános kézikönyveket, lexikonokat, adattárakat, szótárakat és más kézikönyv jellegű anyagokat is.” (A kézikönyvekről a kézikönyvtár ismertetésekor még lesz szó.)

Ha, mint esetünkben is, műszaki könyvtárral kapcsolatban keressük a választ arra a kérdésre: mit kínál tanulmányozásra olvasóinak, a könyvekkel legalább egyenlő súllyal esnek latba a *folyóiratok*. (Azért „legalább”, mert a műszaki területen kutatóknak talán legkövetelőbb igényük az aktualitás, a gyors tájékozódás. E tekintetben a könyvtár „önjellemezése” szerint: bár kevés olyan folyóiratuk van, amelyet kezdettől járatnak, „mégis nagy értéket képviselnek a több évtizedes kötetesorok, amelyek történeti értéke mellett némelyikben ma is időtálló, sőt olykor újnak tűnő megállapítások olvashatók!” Ami a járatott folyóiratok számát („féleségét”) illeti, érdemes ezúttal is figyelemmel kísérni, vajon kedvező irányzat olvasható-e ki változásukból. A bázisidőszaknak tekinthető harmincas években a könyvtárba járó hazai és külföldi szaklapok száma elérte a százat (nem lehetett ez kis szám abban az időben). A további adatok: 1949-ben 83, 1954-ben 218, 1964-ben 320 s végül 1980-ban 385 volt a könyvtárba rendszeresen beérkező lapok száma. (Megjegyezzük, hogy egy részük nem előfizetésre, hanem a *Hidrológiai Közlemény* című kiadvány cserépéldányaként érkezik.) A trend tehát a folyóiratok esetében is — már első pillantásra megállapíthatóan — kedvező. A háború utáni kényszerű megtorpanást követően az ötvenes évekre ugrásszerű fejlődést mutat a járatott folyóiratok számának csaknem megháromszorozódása. Ettől kezdve (feltehetően a nemzetközi kapcsolatok gyors kibontakozása nyomán is) tíz év alatt újabb majdnem háromszoros növekedés tapasztalható, amit a 70-es évek konszolidált fejlődésének megfelelő kiegyensúlyozott (ám el nem hanyagolható mértékű) növekedés követ.

lyozott (ám el nem hanyagolható mértékű) növekedés követ.

A folyóiratok tartalmi megosztásáról a könyvtár tudományos könyvtárrá minősítését javasoló előterjesztésben ez áll: „Magyar és idegen nyelvű vízügyi és határterületi témájú periodikumok, különös tekintettel az egy-egy ország vízgazdálkodásáról számot adó folyóiratokra; jelentősebb hazai és külföldi referáló lapok.” Ez utóbbiak feltehetően kedvelt olvasmányai a kutatóknak, ugyanis a szakterületen megjelenő irodalomról nyújtanak tájékoztatást.

A további állományegység-csoportok az úgynevezett *nem hagyományos dokumentumok* körébe tartoznak. Felsorolásuk is jelzi azt a törekvést, hogy a könyvtár a szolgáltatások minél teljesebb körével segítse a vízügyi szakembereket, kutatókat.

Elsőnek az 1980 végén 12 671 darabot számláló *fordításgyűjteményt* említjük, amely az idegen nyelvű szakirodalom magyar fordításait tartalmazza. Ezek kötelepéldányként jutnak el a könyvtárba. Gondot okoz ugyan, hogy a fordítások minősége egyenetlen, hiányoznak a képek, ábrák, mégis nagy értéket képvisel ez a gyűjtemény, hiszen segítségével tájékozódni lehet a használó által nem ismert nyelvterületek szakirodalmáról.

Az *útibeszámoló*k is önálló állományrészét alkotnak. Ezekhez úgy jut hozzá a könyvtár, hogy az *Országos Vízügyi Hivatal* megőrzésre átadja a neki mint főhatóságnak benyújtott beszámoló jelentéseket, lényegében tehát ezek is kötelepéldányok. Számuk 1980-ban 2843 volt.

Ugyancsak kötelesepéldányként kapja meg a könyvtár az úgynevezett *ágazati szabályozási kiadványokat* (152 darab); egy további dokumentumcsoport, az 1979-ben kialakított *szabadalmi leírások gyűjteménye* pedig 1980 végén 171 darabot foglalt magában.

Teljesen új — mert 1980-ban kezdték gyűjteni — a *vízügyi disszertációk* állománycsoportja. Ide kerülnek a témába vágó kandidátusi és doktori értekezések. Eddig 53 disszertációról (részben egyéb dokumentumról) készült mikrofilmtekercs is. A könyvtár *ágazati kutatásnyilvántartó hely* is; az érintettek a kutatás megkezdése, illetve befejezése alkalmával több nyilvántartó adatlapot töltenek ki. Ezekből egyet a könyvtár megőríz, s az így összeállt gyűjteményt kiegészíti a más ágazatokban, de vízügyi témákkal kapcsolatban készülő kutatások adatlapjaival. Az elmúlt év végén mintegy 1110, a vízügyi ágazatban és csaknem 2000, más ágazatban készült kutatásnyilvántartó lappal rendelkeztek.

Szólnunk kell még egy — megítélésünk szerint — rendkívül gyakorlatias szellemre utaló gyűjteményről. A külföldre készülő szakemberek nem szakmai jellegű, *általános* tájékoztatására a VIZ-DOK úgynevezett *országismertetőket* állít össze, ezekből is kap egy-egy példányt a könyvtár. Itt ügyelnek arra, hogy az egyes anyagok mindig aktuális információkat tartalmazzanak (kiemelik közülük az elavultakat).

A teljesség kedvéért meg kell még említenünk a könyvtár mintegy 300 darabból álló *térkép- és atlaszgyűjteményét*.

Erdemes azt is szemügyre vennünk, mikor kezdték kialakítani az egyes gyűjteményeket. Kezdetül — 1886-tól — fogva gyűjtötték a könyveket, a folyóiratokat és a térképeket. A következő évszám 1963, ekkor jelennek meg a könyvtárban a fordítások, majd 1969-től a vízügyi bibliográfiák (ezeket nem említettük a különgyűjtemények sorában), s ugyancsak 1969 a kutatásbejelentő lapok állománybavételének kezdő éve. Az összes többi nem hagyományos dokumentum 1970 és 1980 között jelent meg a könyvtár állományában. Talán helyesebb volna úgy fogalmazni, hogy az utolsó tíz évben *már megjelentek*. Vagyis: a könyvtár lépést tart a fejlődéssel.

Több csatornás tájékoztatás

Előbb szóljunk a *tájékozódásról*. Hányféle keresésre nyújtanak lehetőséget a könyvtár katalógusai, vagyis milyen az állomány feltártsága? (A tudományos könyvtárra minősítési szempontok felsorolása másodikként említi a „feltáró rendszer teljességét és összetételét”.)

Az egyes dokumentumfajták jellegüknek megfelelően az eltérő szempontú keresést lehetővé tevő *többféle* katalógusban vannak feltárva. A legteljesebb a könyvek és a folyóiratok katalógusrendszere, az érdeklődőknek ETO-szerinti szak-, szerzői betűrendes, továbbá földrajzi katalógus nyújt tájékoztatást, de van szolgálati katalógusa is a könyvtárnak. — A használók lehető legteljesebb tájékoztatására törekszik; a folyóiratcikkek katalógusának céduláin például egy-három kereszt jelzi, hogy a kérdéses cikk témájáról csak *általános tájékoztatást* kap az olvasó, illetve *új információk* találhatóak benne, s végül, hogy szakmai szempontból *különösen hasznos* írásról van szó.

Feltétlenül meg kell említenünk, hogy a hagyományos cédulakatalógusok mellett *fénylukkártyás* katalógusokat is készítenek. Ezek segítségével tárják fel az útbeszámolókat, valamint egy eddig nem említett dokumentumtípus, az úgynevezett *kongresszusi kiadvány* gyűjteménnyé rendeződő anyagát. Ez utóbbiakról négyféle információval szolgál a fénylukkártya: megtudható általa a rendező intézmény neve, a kongresszus tárgya, a tanácskozás helye s végül annak időpontja. A könyvtár munkatársa, aki a rendszert kidolgozta, helyezést ért el vele az *Alkotó ifjúság* pályázaton.

Végül említsük meg a fordításokról évenként kiadott *kötetkatalógust*, amelyet az ágazat intézményei kapnak meg.

A szakirodalmi tájékozódást szolgálják a különféle tájékoztató kiadványok (*Könyvtári Tájékoztató, Vízügyi Figyelő, Hidrológiai Bibliográfia* stb.). Az olvasók ezenfelül igénybe vehetik a *témafigyelő* szolgáltatást (*Gyorsinformáció* címmel tájékoztatás folyóiratcikkekről), és megrendelhetnek *irodalomkutatást* (témabibliográfiát) is.

Javasolnak az olvasók Könyvtárhálózati központ

Látogatásunk idején éppen feltárva volt a 27,5 négyzetméter alapterületű, célszerű eleganciával berendezett olvasó-, illetve kutatószobában. A falak mentén elhelyezett állványokon az 5000 kötetes kézikönyvtár helybeni használatra szánt kötetei sorakoztak, továbbá tájékoztató folyóiratok, szakmai szótárak (kézbe vetünk például egy ötnyelvű vizsgázközlési szakszógyűjteményt), a kapcsolódó iparágak kézikönyvei, környezetvédelmi kiadványok, szótárak, szakmai csemegének számító új könyvek (összefoglaló kötet a világ nagy völgyzáró gátjairól, az osztrák vizgazdálkodási egyesület gyara-közlési jegyzéke...). Néhány perces bön-

gészes után beigazolódott a könyvtárvezető megjegyzése: ebbe a kutatószobába nem kezdő olvasók járnak. A kézikönyvtár állományának nagyobb része természetesen nem itt, a kutatószobában található, hanem a kölcsönzött övező galérián; itt őrzik a nem kifejezetten szakmai jellegű, elsősorban a külföldre készülő szakemberek általános tájékoztatását szolgáló útikönyveket, földrajzi szakmunkákat, sőt művelődéstörténeti kiadványokat is. A könyvtár régi olvasóinak egyikétől, *Börzsönyi András*tól, a VITUKI osztályvezetőjétől, aki már 17 éve rendszeres látogatója, használója a vízügyi szakkönyvtárnak, megkérdeztük: hozzájut-e a vízügy szakembere a könyvtárban a szükséges szakirodalomhoz. Az igenlő válaszból azt is megtudtuk, hogy a könyvtár igényli és lehetőség szerint figyelembe is veszi olvasóinak javaslatait például a folyóiratok rendelésében. Ellenben a géppark korszerűtlen, szükség volna egy Rank-Xerox gyorsmásolóra. (Az örökzöld téma: hadd készíthessen másolatot — helyben — az olvasó!) Egyébként van a könyvtárnak gyorsmásolója — Canon NP 5000-es —, de ezt a VIZDOK dolgozója kezeli.

A könyvtár szolgáltatásait, bár az intézmény a vízügy szakirodalmi báziskönyvtára, bárki (intézmény és magán-személy) igénybe veheti. S igénybe is veszik: 1980-ban 2227 beiratkozott olvasó 4 ezer látogatás alkalmával 926 könyvet kölcsönzött, a könyvtárközi kölcsönzések száma pedig 175 volt. Helyben 21 ezer folyóiratszámot, 3160 fordítást és 3744 egyéb dokumentumot (könyvet, úti-jelentést, országmertést stb.) vettek kézbe. Készült továbbá 3784 gyorsmásolás is. Többszörösen *lekörozi tehát az összes egyéb dokumentumot a folyóirat*. A másik megjegyeznivalónk: a könyvtárlátogatások száma az utóbbi időben — több évi stagnálás után — emelkedően van (ezt a tendenciát a régebbi évek rendelkezésünkre bocsátott adatai alapján állapítottuk meg).

A bevezetőnkben említett 374 négyzetméter könyvtári alapterület még „megmaradt” — nagyobb — részén a két

munkaszoba (összesen: 56,4 négyzetméter) és a központi, valamint egy kihelyezett raktár (együtt: 237,9 négyzetméter) osztoznak.

Végül feltétlenül meg kell még említenünk: a vízügyi szakkönyvtár néhány éve *ágazati könyvtárhálózati központ* is, összehangolja és szakmai segítségben részesíti az Országos Vízügyi Hivatal felügyelete és ágazati irányítása alá tartozó szervek könyvtárainak munkáját. Ezt a tevékenységét azzal kezdte, hogy kérdőíves felmérést végzett az érintett 65 intézményi könyvtárról az elhelyezés, a gyűjtőkör, állománygyarapítás, a feldolgozás és a kölcsönzés körülményeit vizsgálva. Ezt követően 1977-ben könyvtáros tanfolyamot szervezett, amelyen 37 könyvtárkezelő szerezte meg az alapfokú szakképesítést. Néhány adat: a 65 könyvtárból 4 (6 százalék) rendelkezik 10 ezer kötetesnél nagyobb könyvállománnyal, 35-nek (54 százalék) az 1—2-ezrestől a 10 ezer kötetesig terjedő, 26-nak (40 százalék) pedig ezer kötetesnél kisebb könyvállománya van, illetve a könyvtárt még csak szervezik. Az elhelyezést tekintve: a 65-ből 23 könyvtár (35 százalék) működik önálló helyiségben, 42-nek (65 százalék) pedig vagy nincs önálló helyisége, vagy még szintén szervezés alatt áll. Az összes könyvek száma 275 106, s mintegy 500-féle kiadványt járatnak 1464 példányban. Az összes beiratkozott olvasók (részben becslült) száma pedig mintegy 126 ezer. A hálózati központ további feladatait a képzés, illetve továbbképzés folyamatos megoldásában, a tagkönyvtárakkal kiépített kapcsolat fenntartásában, illetve továbbépítésében látja (eszközei a módszertani körlevelek — *Vízügyi Könyvtárhálózat* címmel eddig nyolcat küldtek szét a hálózat könyvtárosainak —, továbbá a rendszeres könyvtárlátogatások).

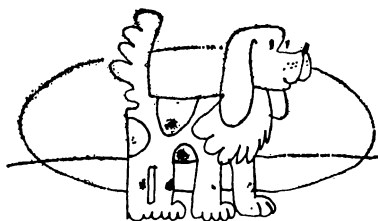
*

Mind ez ideig egy szóval sem méltattuk a vízügyi szakkönyvtár vezetőjének és tizenhat könyvtárosának munkáját, akik felső- és középfokú szakmai képzettségüket mindennapi tevékenységük közben gyümölcsöztetik. Vagy véégig róluk szólt az „ének”? Mi úgy hisszük, igen. E téma feszegetése azonban óhatatlanul értékelésbe torkollna. Ezt pedig mi ezúttal nem vállaljuk. Megették azok, akik erre sokszorta hivatottabbak, amikor a vízügyi szakkönyvtárt tudományos könyvtári címmel és ranggal ruházták fel.

Nekünk csak egy kellemes kötelességünk maradt: gratulálni.

Fogadják szeretettel.

Simay Norbert

Nagy Miklós

1881—1962

A két világháború közötti könyvtárosnemzedék jelentős alakja, aki az Országgyűlési Könyvtárnak 34 évig volt munkatársa, száz éve, 1881. január 27-én született a Szolnok-Doboka megyei Désen. Középiskoláit Kolozsváron végezte, ezután a budapesti egyetem jogi és államtudományi karára iratkozott be, ahol államtudományi doktorátust szerzett. Közben húszéves korában, 1901. november 7-én rapidíjasként a képviselőház szolgálatába állt. 1904. november 1-én naplószerkesztő segédtiszté neveztek ki, majd 1907. július 1-én segédkönyvtárnokként a Képviselőházi Könyvtár tisztviselője lett. Ettől kezdve a könyvtár újrendezésén dolgozott, sokat tett a katalógus- és a raktározási rendszernek a kor követelményeihez igazodó, korszerű kialakításáért és összhangjuk megteremtéséért.

A könyvtárigazgató

Az első világháború kitörése után a könyvtár összes tisztviselője bevonult katonának, emiatt a törvényhozást szolgáló intézmény működésképtelenné vált: a háborús nehézségek nem kerültek el a könyvtárat sem, a gazdátlanná vált 75 ezer kötetes állomány kevéssel az újrendezés évtizedes munkájának befejezése előtt visszaesett a rendezetlenség, sőt a súlyos rendetlenség állapotába. Az áldatlan helyzet miatt Nagy Miklóst 1915 decemberében felmentették a katonai szolgálat alól, és visszatérhetett a képviselőházba: hosszú időn át egymaga, mindössze egy segéderővel látta el a könyvtár gondozását, mindennapi teendőit. 1917. július 1-én könyvtárnok, 1918 májusában főkönyvtárnok lett, és Plechl Béla igazgató helyett (aki 1915-től viselte ezt a tisztséget, de a háború alatt a Honvédelmi Minisztériumban teljesített szolgálatot) 1918 végéig gyakorlatilag a könyvtár vezetője volt. A forradalmak idején, ha nem is nyíltan, de szembe helyezkedett az új rendszerrel, ezért Plechl Béla igazgató hirtelen bekövetkezett halála után nemcsak szakmai, hanem politikai bizalmat is kapott a Horthy-rendszer tőlen szolgáló nemzet-

gyűléstől (1920-tól 26-ig egykamarás volt a parlament): 1921. december 3-án Gaál Gaszton, a nemzetgyűlés elnöke Nagy Miklóst nevezte ki a könyvtár igazgatójává. Ez várható is volt, hiszen kiemelkedő tudása, szakmai és vezetési gyakorlata, tudományos tevékenysége, rangidős helyzete egyértelműen őt tette a könyvtárvezetői poszt várományosává (1920. július 5-től már címzetes könyvtárigazgató). Politikai beállítottsága ellenére — a húszas és a harmincas években tanácstagja volt a Magyar Külügyi Társaság elnökségének, választmányi tagja a Magyar Revíziós Ligának, a Magyar Nemzeti Szövetségnek, a Bethlen Gábor Szövetségnek, a Magyar—Székely Szövetségnek, a Magyar Protestáns Irodalmi Társaságnak stb. — tárgyilagosan el kell ismerni róla, hogy a könyvtárügy kiváló szakembere volt. Két évtizedes igazgatói tevékenysége során a Képviselőházi Könyvtárt tudományos színvonalon vezette, fejlesztette és irányította, a könyvtár érdekeit valamennyi fórumon lankadatlanul képviselte: a könyvtári bizottság ülésein, ha a helyzet úgy kívánta, még a „Ház” elnökével szemben is. 1922-ben Nagy Miklós szorgalmazta és készítette elő a kötelezpéldány-törvényt, melyet az ő megfogalmazásában terjesztett a parlament elé Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter. E törvény tette lehetővé, hogy a Képviselőház Könyvtára (akkor: a Nemzetgyűlés Könyvtára) az Országos Széchényi Könyvtárral és a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárával egyetemben ingyen kapja meg a magyarországi könyv- és periodikatermést, s ezáltal a súlyos infláció okozta válságos pénzügyi helyzetben a felszabaduló pénzeszközöket külföldi könyvtári dokumentumok vásárlására fordíthassa. A könyvtár jövője szempontjából az is lényeges, hogy ekkor kezdődött a könyvtár általános gyűjtőkörű, országos közkönyvtárrá fejlődése, ami az egyik oka annak, hogy az Országgyűlési Könyvtár állománya csaknem valamennyi társadalomtudomány területén ma is igen gazdag. Nagy Miklós a könyvtárt vezetélásra ítélő Horthy-idő-

szakban, a költségvetések durva lefaragása idején is kiharcolta, hogy a „honatyák” többet törődjenek a törvényhozás könyvtárával. Sikerült is elérnie, hogy az 1914-ben félbeszakadt és a háború miatt teljesen összeomlott könyvtárrendezési munkálatok a húszas évek közepétől újra folytatódjanak, sőt ezeket állományrevízióval is összekötötte. 1923-ban ő állította fel a helyrajzi katalógust, amely a leltározás nélkülözhetetlen alapja lett. Kezdeményezői és ezek szívós végrehajtása vezetett oda, hogy az újjárendezés a harmincas évek elején végetért. Ezzel befejeződött a könyvtár egymásraépülő katalógus- és raktározási rendszerének kialakítása. E munkákkal összhangban és egyidejűleg jelent meg 1929-ben és 1932-ben a könyvtár két vastos kötetkatalógusa (*Közjog és közigazgatási jog; Közgazdasági és pénzügyi irodalom*), amelynek szerkesztője, irányítója ugyancsak Nagy Miklós volt. A nem csekély idegi és fizikai megterheléssel járó feladatot két kitűnő segítőjével, *Panka Károly* címzetes könyvtárigazgatóval és *Trócsányi György* főkönyvtárnokkal együtt végezte el.

A könyvtárrendezés hosszú, nehéz munkája mellett kézben tartotta a könyvtár működésének többi területét is, az állománygyarapítástól a kölcsönzésig, a képviselőknek nyújtott szolgáltatásoktól az

állomány védelméig. Nagy Miklós érdeme, hogy sikerült visszaszereznie a *Ghyczy Ignác* képviselő által 1872-ben a képviselőháznak adományozott 14 500 kötetes hagyatékából azt a csaknem 6 ezer kötetre tehető, muzeális értékekben rendkívül gazdag állományrészt, amelyet a Ház — bár a tulajdonjog fenntartásával — öt különböző intézmény birtokába juttatott. A könyvtári bizottságnak 1928-ban Nagy Miklós javaslatára hozott határozata, valamint a képviselőház jóváhagyása alapján indult meg az „elherdált kincsek” megkeresése, visszakérése. Végül is a nagy értékű hagyaték különböző egységei kevesebb mint 500 kötet híján visszakerültek a könyvtárba.

Nagy Miklós könyvtárigazgató a könyvtári állomány védelmének ügyét is különös gonddal, következetesen és hajthatatlanul képviselte. A nehéz viszonyok, a gazdasági válság ellenére a könyvek és az időszaki kiadványok költetését erőteljesen szorgalmazta, és végül is sikerült magas összegű pénzügyi támogatást szereznie különösen *Zsitvay Tibor* és *Almásy László* képviselőházi elnöksége idején (1926—35). Ennek eredményeként 1928-tól 1940-ig 40 ezer darabot költettek be, s így majdnem két évtizedes hátrányt sikerült felszámolniuk.

A bibliográfus és szaktudós

Bibliográfusi tevékenysége is számottevő. Ő készített általános mutatókötetet a Magyar Országgyűlés Képviselőházának 1901—1906. évi naplóköteteihez (Budapest, 1905. 310 l.), s összeállításában jelent meg 1913-ban és 1914-ben a Képviselőházi Könyvtár 1912. és 1913. évi gyarapodásának katalógusa is. A húszas években (1922-től 29-ig) *Tisza István* volt miniszterelnökről és képviselőházi elnökről igen pontos és teljességre törekvő bibliográfiája, illetve repertóriumja jelent meg a *Tisza-évkönyvben*, amelynek 1926-tól 1934-ig szerkesztője is volt. Értékes bibliográfiai vállalkozásának tekinthetjük a már említett két, 1929-es és 1932-es katalóguskötetet is.

Tudományos téren szintén figyelemre méltó munkásságot fejtett ki. Kezdetben mint jogász államtudományi, később mint történész történelmi és politikai kérdésekkel foglalkozott. Számos tanulmánya, könyvismertetése és kritikája jelent meg a *Jogállam*, a *Budapesti Szemle*, a *Történelmi Szemle*, a *Századok*, a *Magyar Szemle*, a *Magyar Élet*, a *Protestáns Szemle*, a *Magyar Törvényhozók Lapja*, a *Turul* stb. című folyóiratokban, különféle évkönyvekben és emlékkönyvekben. 1927. május 5-én az Akadémia levelező tagja lett (székfoglalóját 1928.

november 5-én tartotta *A Ghyczyek a magyar nemzet történelmében* címmel). A harmincas években jó néhány történeti témájú előadást tartott az Akadémia nagygyűlésein. 1939-ben egy nemzetközi politika- és alkotmánytörténeti intézet, az Institut International d'Histoire Politique et Constitutionnelle tagjává választották, s ez a nemzetközi elismerést is meghozta számára.

A 30-as évtizedben több közéleti és szakmai funkciót töltött be. Elnökségi tagja volt a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületének, s fontos szerepet játszott a Magyar Könyvszemle szerkesztő és kiadó bizottságában is. Munkatársai és hozzátartozói egybehangozva vallják: személyiségét a nagy tudás és a szerénység jellemezte. Munkatársaihoz, akiknek szakmai és emberi gondjaikban igen sokat segített, jó kapcsolat fűzte: egyszerűsége, humanizmusa, segítőkészsége a tudományos kutatás hangszorgalmával párosult a könyvtári ügyek előbbrevitelében is.

1940-ben a képviselőház elnöke elnöki osztályfőnökké nevezte ki, de még ebben az évben nyugdíjba vonult. Történelmi kutatásokkal, főleg a Ghyczy család történetével továbbra is foglalkozott (ennek kézirata halála után a Ráday-könyvtárba

került). A felszabadulás után az Akadémia munkájából már csökkenő mértékben vette ki a részét. Az Akadémián 1948. április 16-án tartotta utolsó előadását *1848. évi törvényeink jelentősége alkotmányunk történetében* címmel. 1949-ben a Magyar Tudományos Akadémia tanácskozó tagjává minősítették.

81 éves korában, 1962. március 12-én halt meg Budapesten. Bár történetírói szemlélete vitatható, s politikai meggyőződése, a rendszerhez fűződő kapcsolata bírálható (ne feledjük azonban: az ellenforradalmi rendszert szinte *feltétel nélkül támogató* képviselőház könyvtárának igazgatójáról van szó, s a forradalmak után ellenzéki felfogású vezető ez en a poszton nem türtek volna meg), az mégis tagadhatatlan: Nagy Miklós mint könyvtáros és bibliográfus elismerésre méltó munkát végzett: az Országgyűlési Könyvtárt egy nehéz korszakban, a két világháború között tudományos színvonalra emelte, s a gazdasági nehézségek ellenére ezen meg is tartotta. Mint kutató-könyvtáros sokat tett a könyvtár fejlődéséért, s vitathatatlan érdemeket szerzett abban, hogy az ma is egyik legnagyobb és leggazdagabb állományú közgyűjteményünk.

Jónás Károly

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

A könyv, a könyvtár — képzőművész szemmel

KASS JÁNOS
grafikus,
könyvművész

Mint minden betűvetéssel, olvasással ismerkedő gyerek, én is gyorsan barátságot kötöttem a könyvvel. De nekem ebben még a sors is segített: szegedi születésű lévén családunk jól ismerte *Móra Ferencet* — máig emlékszem a szegedi múzeum, sőt Móra saját könyvtárára is. Az iskolában — főleg a kamaszkor ide-

jén — pedig már a könyv, az olvasás, a könyvtár döntő szerepet játszott életemben. Németországi tanulmányaim alatt is sokat kutattam könyvtárakban, a lipcei Deutsche Büchereien — idehaza pedig a Szabó Ervin és a Széchényi Könyvtárban.

A könyv, a könyvtár szerves része munkámnak, hiszen könyveket illusztrálok, tipografizálok, tervezek. Persze elsősorban a könyv, és csak másodsorban a könyvtár... Évekkel ezelőtt a Helikon Kiadó számára egy könyvet kellett terveznem. A *Szeta*-regény, ez az óegyiptomi történet kurta kis szöveg volt, a művészettörténész három év munkájával fordította le óegyiptomiból a szöveget. Az otthoni könyvtáramban akkoriban még nemigen akadt egyiptomi vonatkozású könyvem — így a könyvtárakhoz fordultam. Búvárkodás, studiórozás közben a Szépművészeti Múzeum könyvtárában, de a Széchényiben is olyan gazdag kép-

anyagra, szakkönyvekre bukkantam, hogy így és ekkor ismertem föl teljes súlyával és jelentőségében a könyvtárak rendkívüli gazdagságát, s hogy óriási anyaggal gazdálkodhatunk egy-egy ilyen speciális területen.

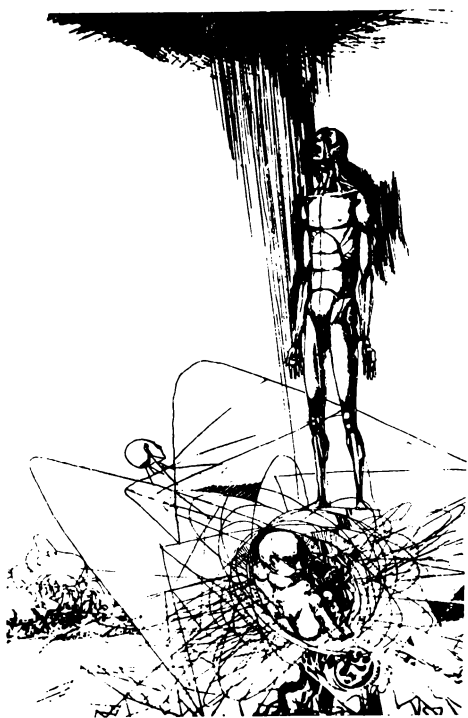
A könyvtárakkal később másként is kapcsolatba kerültem. Gyakran megfordultam például Szombathelyen vagy Miskolcon a városi könyvtárban és a József Attila Klubkönyvtárban, amelyet korszerű kiállítási helyiséggel és nagyszerűen felszerelt olvasóteremmel láttak el, s ahol magam is gyakran lapoztam bele a folyóiratokba vagy könyvekbe.

De — és ez természetes — a legfontosabb a saját könyvtáram. Nekem a könyv munkaeszköz: használom, dolgozom vele, számomra a szakkönyv létszükséglet. Sohasem gyűjtöttem módszeresen könyveket, csak ami érdekelt vagy kellett, azt vettem meg. Úgy jött létre ez a házikönyvtár, ahogy a pulikutyára a bogács ráragad. A szakkönyveim mellett megvannak azok a kötetek, amelyeket — mesterségemből eredően — magam terveztem, de akad néhány külföldi — Svájcból, Németországból, Angliából stb. származó — különleges ritkaságom is, amely engem könyvészeti szempontból érdekel. Épp a kezem ügyébe esik egy 1700-as kiadvány, *Numismata Graeca* címmel. Igazi ritkaság, hiszen akkortájt adták ki Amszterdamban, amikor *Misztófalusi Kis Miklós* ugyanitt az úgynevezett *Misztófalusi antikvált formába* öntötte. Szépirodalmi köteteim közül külön becsben őrzöm azt a mintegy 300—350 dedikált könyvet, amelyeket költő-és íróbarátaim ajánlottak nekem.

De mint mindannyiunknak, nekem is gondot okoz a helyszűke... Meg a könyvvel mindennapos kapcsolatban kell lenni, forgatni, gondozni kell. Én minden nap olvasok. Ha máskor nem, elalvás előtt — hiszen a könyv ki tudja mosni belőlünk a feszültségeket.

A könyvnek, a könyvtárnak ugyanolyan életútja lehet, mint egy embernek. Sikeres vagy tragikus pályát futhat be. A második világháborúban láttam például darabjaira széthullott könyvtárat, a lebombázott ház romjai alá temetve. Két könyvet sikerült kimentenem, máig őrzöm őket: egy német kiadású, a dél-amerikai művészetet tárgyaló kötetet s egy másikat japán fametszetekkel.

Az emberi kultúra minden eredménye kinyomtatva a könyvekben marad meg. A mi századunkban éppúgy, mint már az asszír-babilóniaiak idején az agyagtáblákon. Maradandó értékükért óvni kell őket, hiszen korunk bétagsége, a környezetszennyezés nem kíméli a könyveket sem. De attól nem tartok, hogy a gépek,

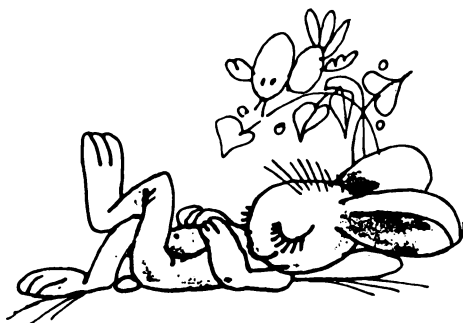
a technika veszélyeztetné a könyveket. Hittük például, hogy az autóval, repülőgéppel megoldhatjuk a közlekedést, s hogy a videokészülék, a televízió egykor majd átveszi a nyomtatás szerepét. De a képzőművészetben is lassan visszatértünk a nemes, időtálló anyagokhoz. A tömegtermelés szükséges, valós igényt elégít ki, de azt hiszem, a minőség szerepe egyre nő. Könyvekről szólva — az egyénileg megformált művek.

Aki kimarad a könyv, a könyvtár élményéből, és technicizálódó világunkban nem jut el odáig, hogy könyvolvasóvá váljék, az nagyon szegény. Az én életemnek fontos részét képezik a könyvek — így a könyvtárak is. Hasznomra vannak, táplálnak, tájítják a világról alkotott képem, segítenek szakmai, emberi fejlődésemben. De hogy „szeretem-e” a könyvtárakat, a könyveket? A szeretet emberekhez kötődő fogalom: az ember szereti a családját, az anyját, a gyermekét. A könyveket, a könyvtárakat használja: merít belőlük, emberileg, gondolatilag gazdagodik segítségükkel. Arra sem tudnék felelni: szeretem-e a vizet. Bizonyára nem szeretem, sem az édeset, sem a sósat. De a tengeren hajózhatok, széles, nagy vitorlákat bonthatok — az ivóvizet viszont megihatom, s bármikor magaménak tudhatom, enyém. Akár egy pohárban is.

Kass János

Kiváló grafikusunk, Kass János Szegeden született 1927. december 26-án. Tizenkilenc éves korában keramikusként végezte az iparművészeti iskolát. 1946-tól 1949-ig az Iparművészeti, majd két éven át a Képzőművészeti Főiskolán folytatta tanulmányait. Később egy évig Lipcsében a grafikai és könyvművészeti főiskola, a Hochschule für Grafik und Buchkunst hallgatójaként könyvtervezéssel foglalkozott. E négy műhely közül igazában az annak idején *Kozma Lajos* vezette eleven, sodró szellemű Iparművészeti Főiskola nevelte őt grafikussá.

Sokoldalú művész. Gyönyörű *bélyegeket* tervez, főleg — különböző évfordulók alkalmából — nagy magyar írók emlékezetére. A *könyvtervezésben* fölveszi a versenyt legjobb hazai mestereinkkel. Remekbe készült munkája a *Paál László*, valamint a *Markó Károly* művészetét bemutató album. Emellett főlényes biztonsággal használja a *grafika teljes eszköztárát*. Hol színes krétával, hol tussal vagy ceruzával rajzol, fa- és linóleum-metszeteket éppolyan kedvvel készít, mint rézkarcokat, sőt néha szitanyomású lapokkal illusztrál. Alkotóereje javát ugyanis a *könyvillusztrálás* szolgálatára áldozta. Ezen a téren kifejtett, három évtizedes munkásságának méreteit csak akkor tudjuk fölbecsülni, ha belepillantunk azoknak a szerzőknek a névsorába, akiknek művei közül egyet-kettőt, de olykor négyet-ötöt is Kass János illusztrált. A hosszú névsorból nem maradhat említés nélkül: *Aiszóposz, Euripidész, Vergilius, Arany, Babel, Babits, Baude- laire, Cervantes, Defoe, Dickens, Theodor Fontane, Anatole France, Gorkij, Illyés Gyula, Jékely Zoltán, Jókai, József Attila, Juhász Ferenc, a két Karinthy, Krúdy Gyula, Kuprin, Majakovszkij,*

Thomas és Heinrich Mann, Mikszáth, Móricz Zsigmond, Pablo Neruda, Petőfi, Solohov, Alekszej Tolsztoj, Lev Tolsztoj, Turgenyev, Mark Twain és Weöres Sándor. Megközelítőleg másfélszer ennyi név maradt ki a felsorolásból, de a továbbiakban néhányan még szóba kerülnek.

Kiadóink Kass Jánost — mint látjuk — valósággal elhalmozták a szebbnél szebb feladatokkal, s nyilván azért, mert a legmagasabb igényeknek is mindenkor megfelelt. Ebben igen nagy szerepe volt (és bizvást lesz is) virtuóz rajztudásának és rendkívüli karakterizáló képességének. Még állatábrázolásain is megfigyelhető, miként tud sajátos tulajdonságokat pár vonással megjeleníteni. Rokon ezzel művészalkatának hasonlóképp fontos jellemzője: hajlama a nagyfokú érzékenységet kivánó beleélésre, ugyanis éppen ennek révén tudja hitelesen felidézni a különböző korok bonyolult lelkü hőseit társadalmi háttérükkel együtt. Ezt ragyogóan példázzák *Hamlet*-illusztrációi. De Kass nemcsak az angol későreneszánsz legnagyobb írójának színpadi hőseivel tud azonosulni, hanem ugyanolyan otthonos a gyermeki lélek naiv és tiszta világában. Elég talán *Nagy László* Csodafüü-szarvas című kötetének légiés finomságú és *Zelk Zoltán* meséskönyvének egyszerre gunyoros és angyalian bájos rajzaira hivatkozni.

Végül fel kell hívni a figyelmet Kass János művészetének picassói vonására: az örökös forrongásra, formanyelvének szüntelen megújítására. Hatásosan szemlélteti ezt őt kiemelkedően nagy alkotása. Ezek közé tartoznak *Ivan Goran Kovačić* Tömegsír című művéhez készített rajzai is, amelyek szörnyszerűes láger-élményeket tükröznek. *Az ember tragédiájának* egyes színeit meglevenítő rézkarcain szinte szétveti a könyv szabta szűk kereteket a zsúfolt madáchi mondanivaló; a *Mózeshez* készült rézkarcait — *Chagall* Biblia-illusztrációinak (nagyon hiteles) füledt légkörével ellentétben — az ószövetségi világ szigora és komorsága ihlette. A *kékszakállú herceg várának* szitanyomású lapjain képi nyelvre áttéve balladai tömörséggel szól a bartóki zene, s a *Psalmus Hungaricus* tíz tusrajzán pedig úgy zeng a zoltáros siráma, akárcsak Kodály monumentális kórusművében.

Kass János munkásságának állami elismerése fejeződött ki abban, hogy 1967-ben kinevezték az Iparművészeti Főiskola tanárának, emellett érdemes művész és kétszer kapta meg a Munkácsy-díjat.

Helye kétségtől ott van nemcsak a magyar, hanem az európai grafika élvonalbeli nagyságai között is.

Kéki Béla

Könyvtári kis tükör. Ajánló könyvjegyzék

Általános művek, filozófia, pszichológia, vallás. 1945—1978

A Könyvtári kis tükör — Ajánló könyvjegyzék főcímmel indult sorozat 1978-as nyitó kötetét (Gyermekirodalom 1965—1975) csak három évvel később, 1981-ben követte a második (Társadalomtudományok 1945—1978), s e három év az anyaggyűjtés lezárásában is mutatkozik. A harmadik kötetre azonban — szerencsére — már nem kellett ilyen soká várni...

A sorozat célját a harmadik kötet előszava így jelöli meg: „A sorozat... azokat a könyveket sorolja fel és ismerteti röviden, amelyek az összegyűjtő szerint a legértékesebbek, legfontosabbak az 1945 óta magyar nyelven megjelentek közül.” E bibliográfiák, bár címük szerint ajánló könyvjegyzékek, valójában kettős hasznosításra készülnek. Egyrészt az egyes témakörök legfontosabb olvasnivalóiról kívánnak tájékoztatást adni az érdeklődő olvasóknak, másrészt — és érzésem szerint ez a fontosabb — a könyvtári gyakorlatban tájékoztatási segédeszközként, a régebbi törzsanyagjegyzékek kiegészítéseként, illetve bizonyos könyvtártípusokban azok helyett is hasznosíthatók. Eppen ezért kívánatos volna, hogy a feldolgozás mélysége minden kötetben egységes legyen, azonos könyvtártípushoz igazodjék. Az eddigiek közül az első a „C”-típusú könyvtárak gyermekirodalmi törzsanyagát vette számba, a második az alapfokú könyvtárak állományának céltudatosabb kiegészítéséhez adott segítséget, a harmadik pedig már a „B”-típusú könyvtárak törzsanyagát tekintette mércének. A mérce magasabbra emelése ugyan nem hiba, az alapfokú könyvtárak azonban talán éppen az ebben a kötetben feldolgozott tudományágakban szorulnak leginkább segítségre, ezért gyakorlati szempontból hasznos lett volna a „C”-típusú könyvtárak törzsanyagát ellátni az *Új Könyvekből* ismert betűjellel.

A sorozat új kötete az általános művek, a filozófia, a pszichológia és a vallás, tehát az 0, 1, 2 ETO-főosztályok 1945 és 1978 között megjelent, törzsanyag jellegű könyveiről tájékoztat. A szerkesztő és összeállító, *Vajda Kornél* fő célja az volt, „hogy valamennyi felvett mű értékes, napjainkban is aktuális legyen, és emellett halmazuk jól tükrözze

a tudományszak jelenlegi állását, eligazítson legfontosabb problémáiban, tükrözze az ezen a területen lehetséges teljességet.” Meddő dolog volna arról vitázni, hogy a feldolgozott 235 mű közül mit lehetett volna kihagyni, vagy mással pótolni. Annál is inkább, mert a szerkesztő csak a *lehetséges* teljességet kívánta tükröztetni, s ezt jó arányérzékkel és igényes értékeléssel meg is oldotta. Alkalmazkodnia kellett ugyanis az ajánló könyvjegyzék adta keretekhez, ráadásul a sorozat céljának megfelelően a tudományágak teljes irodalma helyett csak az 1945 és 1978 között megjelent magyar nyelvű könyvekből válogathatott!

Tovább nehezítette munkáját, hogy „olyan területről ad számot, ahol egyszerre jellemző a több évszázados, esetleg több évezredes munkák változatlan aktualitása... de a tudományszakok gyors, szinte hihetetlenül gyors fejlődése is, vagyis a még néhány évvel ezelőtt is fontos, alapvető műveknek számító könyvek elavulása.” Ebből adódóan a buktatókat, a tévedések lehetőségét is vállalva, a régebbi értékelések felülbírálatával kellett kiválgatnia a nagy anyagból a legfontosabbnak, legértékesebbnek, ma is időszerűnek minősíthető 235 művet.

A kötet a feldolgozott témakörökben lényegében a „B”-típusú könyvtárak törzsanyag-jegyzékének tekinthető, amelybe az *Új Könyvek* megjelenése óta, tehát 1964-től 1978-ig az ebben nagybetűs jellel ellátott, törzsanyagnak minősített könyveket vette fel, a korábban megjelentekből pedig azokat, amelyek „legalább nagy B-t kaptak volna, ha lett volna már *Új Könyvek*”. Az 1964 utáni anyag sem azonos azonban az *Új Könyvekben* nagybetűvel minősített könyvekkel. Részben elavulásuk, részben újraértékelésük miatt sok, korábban a törzsanyagba jelölt mű kimaradt, illetve utólag bekerült a kötetbe.

Az anyag csoportosítása az ETO-fő-táblázati számokhoz igazodva *Általános művek, Filozófia, Pszichológia, Vallás* címszavak alatt történt. A csoportokon belül a keresést és az eligazodást alcsoportok segítik. A művek besorolása nem a raktározási táblázat adta sorrendhez igazodik, hanem a visszakeresés meg-

könnyítése végett a tárgyszavak rendjében történik az analitikus feltárás.

A több szakba is besorolható könyvek csak egy helyen szerepelnek. Kár, hogy utalásokkal nem segítik a használót a „rejtőzködő” könyvek megtalálásában. Még akkor is, ha a jól megválogatott csoportcímekekre épülő, logikus felépítésű analitikus tartalomjegyzék nagyban megkönnyíti a keresést.

A bibliográfiában szereplő művekről rövidített címleírást és rövid ismertetést kapunk. Az ismertetések fő erénye, hogy rövidke, tömörek, s ahol kell (egyes részek elavulása esetén például) megbízható értékelést is adnak. Valamennyihez kapcsolódik az Új Könyvek tételszáma is, ezáltal a részletesebb ismertetés könnyen megelérhető. A címleírás részét képező tárgyszavak nemcsak az adott mű helyét jelölik meg a tárgyszókatál-

gusban, hanem egyben az egyes témáknak a jegyzékben szereplőnél bővebb irodalmáról is tájékoztatnak.

Végző értékelésként megállapíthatjuk: a jó kritikai érzékkel és igényességgel válogatott kötet megvalósítja a maga elé kitűzött célt: valamennyi felvett mű értékes és időszerű. Hiányérzetünk mégis van: például a *Vallás* fejezetünk belülről külön címszó a *Biblia*, ám alatta csupán két könyv szerepel, mindkettő a róla folytatott beszélgetéseket tartalmazza. De amiről beszélgetnek, a több mint hétszáz nyelven kiadott Biblia nincs említve. És hiányzik a Kossuth Kiadó gondozásában 1978-ban megjelentetett Bibliai kislexikon is a felsorolásból! (*Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ, 1981. Népművelési Propaganda Iroda. 88 l. 13 Ft.*)

Könczöl Imre

Rékasy Ildikó: A Szolnok megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1973—1979

Kiegészítés

Öt évvel ezelőtt jelent meg a Szolnok megyei sajtóbibliográfia, amelyet a *Könyvtáros* 1977/5-ös száma ismertetett, s máris hírt adhatunk az első kiegészítés közreadásáról. Örvendetes, hogy a szolnoki könyvtárosok azon melegében tovább folytatták a sajtóadatok gyűjtését és feldolgozását, nem kellett tehát újra hozzáfogniuk a munkálatokhoz. (Ezzel megelőztek számos olyan megyei könyvtárt, amely sajtóbibliográfiáját már évtizedekkel korábban elkészítette, de a kiegészítéssel máig adós maradt.)

A szolnoki kiegészítő kötet 122 tételt tartalmaz, s amint a bevezetésben a kötetet szerkesztő *Szurmay Ernő* írja, az alapkötethez viszonyítva kevésbé jelentős sajtótermékek adatait tárja fel: inkább olyan üzemi híradókat, diáklapokat mutat be, amelyek részben az alapkötet lezárása, 1972 után indultak, vagy említésük a korábbi adatgyűjtésből kimaradt, esetleg téves, netán hiányos adatokkal szerepeltek. Újra szerepelnek azonban a kiegészítésben az 1972 után továbbélő, rendszeresen megjelenő lapok címadatai, tehát a kötet továbbköveti a sajtótermékek életútját. A 122 tételből 50 olyan periodikára vonatkozik, amely 1972 után indult; az összeállító pótolta

46 korábban indult, de az alapkötetből kimaradt vagy abban hiányosan szereplő lap leírását, és megismételte, illetve kiegészítette 26 továbbélő lap adatait. Különösen a lelőhelyek adatgyűjtését gazdagította lényegesen, s kiegészítette a bibliográfia irodalomjegyzékét is.

Az adatgyűjtés, címleírás, szerkesztés és mutató-apparátus terén a kiadvány rendszere követte az alapkötetben alkalmazott eljárást. A szerkesztő máris jelzi, hogy a következő lépés az eddig megjelent két kötet egybedolgozása lesz. A kumulált kötet teljességre törekvő lelőhelyjegyzéket ad majd, beleértve az időközben beszerzett mikrofilmes sajtóanyag lelőhelyjegyzékét is.

Mindezekből a Szolnok megyei sajtógyűjtésének és feltárásának rendkívüli gondossága látható: a könyvtárosok igyekeznek naprakészen tartani ezt a fontos megyei információs eszközt. A kötet a Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár sokszorosító műhelyében készült 400 példányban, jól olvasható sokszorosításban. (1981. *Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár, 137 l.*)

Páldy Róbert

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A KÖNYVTÁRI FIGYELŐ idei 5. számában folytatja az Országos Könyvtárügyi Tanács által kidolgozott dokumentumok közlését: ezúttal az egyetemi könyvtárak fejlesztésének szakmai irányelveit tette közzé, amelynek munkálatait még az időközben elhunyt *Sallai István*, *Csúry István* és mások alapozták meg. Az irányelvek a tanulmány jellegű bevezető rész után a normatív kérdésekkel foglalkoznak az állományfejlesztéstől kezdve a költségvetésen és a szolgáltatásokon keresztül egészen a szervezeti, az igazgatási és a személyzeti, valamint a pénzügyi fenntartási kívánalmakig, továbbá a számokkal leginkább kifejezhető épület-, berendezési és felszerelési irányzámokig. A Figyelő közli az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ által összeállított 1981—1985-ös könyvtárügyi kutatási programtervezetet is, hogy a könyvtárosok véleményét mondhassanak a kutatási témákról. Azt is megjegyzi a folyóirat szerkesztősége, hogy a jövőben nem adja közre az újonnan indult kutatások jegyzékét, hanem ezt a *Magyar Könyvtártudományi Szakirodalom Bibliográfiája* (MAKSZAB) című kiadványban publikálja. — Egy perifériálisnak tűnő, de fontos könyvtár típusnak, a tanácsok hivatali szakkönyvtárainak helyzetével és fejlesztésével foglalkozik *Sz. Nagy Lajos* írása, amely a 60-as évek elején felvetődött ötlettől napjainkig követi nyomon az ügyben történeteket. Az ellentmondásos helyzet megoldására a szerző háromlépcsős szervezeti formát javasol, amelynek legmagasabb fokán a megyei könyvtár áll. — Egy matematikai modellre, a többváltozós nominális skálaelemzés ún. MNA modelljére hívja fel a figyelmet két szegedi szerző, *Szentirmai László* és *Galambos Gábor* cikke, amely a modell „működését” a Szegeden dolgozó ipari munkások életkörülményeiről 1979-ben folytatott vizsgálat adatainak segítségével mutatja be. — Igen tanulságos, művelődéspolitikai látókört tágitó cikket írt *Szentmihályi János* a külföldi hungarika-irodalom kurrens feltárásának kérdéseiről, reflexiókat fűzve *Mohor Jenő*nek a folyóirat 1981. évi 2. számában megjelent írásához, pontosabban annak végkövetkeztetéséhez, miszerint a hatvanas évek közepétől tervezett hungarika-dokumentációt, illetve a hetvenes években létező hungarika-bibliográfiát felválthatná a hungarika-információ. A másik vitacikk a Szombathelyi *Mezői Könyvtár* fiatal munkatársának, *Kőhökuti Katalinnak* írása a Figyelő 1979/6-os számában *Mohor Jenő* és

Sárdy Péter tollából megjelent dolgozattal foglalkozik („A kulturális és művészeti információ helyzete és perspektívái”).

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS 8—9. (aug.—szept.) összevont számában több nagy, elméleti értékű tanulmány olvasható. *Balázs Sándor* írásában (Faktográfiai tájékoztatás — direkt információ — adatdokumentáció) egyebek között meghatározza a faktográfiaival kapcsolatban legtöbbször használt fogalmakat is. Definíciója szerint *faktográfián* az információk elemzés és értékelés nélküli leírását kell érteni; a *faktográfiai* jelző értelme: a faktográfián — az információk elemzés és értékelés nélküli leírásán — alapuló; a *faktográfiai információ* jelentése: a felhasználói igényeket közvetlenül kielégítő információ; a *faktográfiai tájékoztatás* pedig: a felhasználói igényeket közvetlenül kielégítő információk szolgáltatások. A hagyományos könyvtári tájékoztatástól, a könyvtári referenz-tevékenységtől a számítógépes tájékoztatásig vezető módszerek vizsgálata alapján a szerző azt is hangsúlyozza, hogy a bibliográfiai és a faktográfiai tájékoztatás közötti kapcsolatokat erősíteni kell. — Érdekes módszerkritikai esettanulmány *Száva-Kovács Endrének* Az „Ortega-hipotézis” hivatkozáselemzéses „cáfolata” című munkája. A kétrészesre tervezett cikknek ez az első közleménye a laikusok figyelmére is érdemes olvasmány, mert rendkívül érdekes példákkal bizonyítja, hogy még az olyan, teljesen objektívnek ítélt módszerrel is, mint a citátumelemzés, mennyire vissza lehet élni, ha nem a mennyiségi, hanem a minőségi szempontokat érvényesítő vizsgálati területeken, például a történettudományban és a filozófiában alkalmazták. (A tanulmány címében szereplő *Ortega-hipotézis* megjelölés a spanyol *Ortega y Gasset*nek a harmincas években megjelent, sokat vitatott könyvére, *A tömegek lázadására* utal.) — Az iparvállalatok differenciált tájékoztatási rendszerének szervezésével foglalkozó cikksorozat második részében a szerző, *Schmél Ferencné* a saját üzemében (A VBKM Transzvil Gyára) 1979-ben végzett felmérés alapján mutatja be a műszaki vezetők tájékoztatói igényeinek kategorizálását, az azonos tájékoztatást igénylő szakemberek csoportba sorolását, ennek matematikai módszereit. Még inkább gyakorlati kérdésekkel foglalkozik a TMT két további cikke: a *Haraszthy Éva—Roboz Péter* szerzőpáros az Országos Műszaki Könyvtár és Do-

kumentációs Központ új retrospektív, párbeszédés (on-line) információkereső szolgáltatásának tíz hónapos szakaszáról ír, a Nemzetközi Nukleáris Információs Rendszer (INIS) adatbázisára alapozott szolgáltatási forma kísérleti üzemelésének tapasztalatairól számol be; *Drexler Tiborné* pedig a szakirodalmi információk terjesztésének nehézségeit, akadályait taglalja *Az ipari kutatási eredmények gyakorlati megvalósulásának gátjai ma Magyarországon* című írásában.

A **KÖNYV ÉS NEVELÉS** című folyóirat rendszeres forgatója az 1981/4-5-ös, összevont szám olvasásakor évek hosszú sora óta először érezhetik azt, hogy nemcsak a gyermek- és ifjúsági irodalom szemléjének szerepére igényt formáló folyóiratot tartanak a kezükben, hanem az iskolai könyvtárügy mindennapjait és távolabbi törekvéseit tükröző, gondjából kivézető utakat kereső, illetve mutató, a könyvtárosok gyakorlati tevékenységét segítő módszertani segédesszéköt és fórumot is. Ez a szám az október végén Tatán rendezett országos tanácskozás jegyében készült (lásd a mostani *Könyvtáros* első cikkeit), s már vezércikke is előrevetíti e konferencia jó szellemét, amikor ilyen figyelmeztetéseket fogalmaz meg: „... az iskolai és a közművelődési könyvtári hálózat szembeállítására, rivalizálása súlyos következményekkel járna mindkét könyvtár számára.” Hasonlóképpen építő szándékúak az *Elmélet és gyakorlat* című rovat közleményei is, amelyek tartalmilag most valóban a rovatba vágnak: például az egyik *A minőség küszöbén* címmel az iskolai könyvtárügy elmúlt tíz évének a számvetését készítette el; a másik hivatalos tájékoztató az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumnak mint a megyei iskolai könyvtárak koordinációs és módszertani központjának feladatairól; a harmadik az iskolai könyvtárak megyei hálózati központjainak munkájáról, a negyedik az iskolai könyvtári munka módszertani bázisairól szól; az ötödik az iránymutató jellegű írásokra rimelve egy adott város, Ajka példáján a gyakorlatban mutatja be az együttműködést a tanácsi hálózat és az iskolai könyvtárak között, s biztató eredményeit, de megoldatlan problémáit is feltárja a városi iskolai könyvtári ellátó rendszer eddigi működésének. Ha mindehhez még hozzátesszük, hogy tartalmaz cikkeket olvashattunk az általános művelődési központok (komplex művelődési intézmények) könyvtári lehetőségeiről, az általános iskolák állományalakító tevékenységéről, a szakmunkásképző intézetekben mutatkozó tanítási-tanulási gondokról és tennivalókról, a Szolnok megyei általános iskolák hagyó-

mányos anyanyelvi versenyéről, továbbá tanulmányozhattuk az 1980/81-es iskolai könyvtári statisztikákat, amelyek mindhárom iskolatípus legfőbb adatait és mutatószámait tartalmazza, e gazdag tartalomjegyzék alapján talán az is kiszámítható, hogy vagy három korábbi évfolyam szakmai írásainak terjedelmével felérő anyagot közölt ez az egyetlen szám. Bizakodva várjuk a folytatást!

A **KÖNYVTÁRI HÍRADÓ**nak, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár folyóiratának 1981/3-as, júliusi—szeptemberi összevont száma elsősorban nemzetközi ügyekkel és külföldi könyvtári vonatkozásokkal foglalkozik: Ismerteti például a nagyvárosi könyvtárak nemzetközi szervezetének, az INTAMEL-nek Budapesten tartott évi közgyűlését — közölvén az elhangzott üdvözlő beszédeket is —, és részletesen beszámol a Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége (AIBM-IAML), valamint a Hangarchívumok Nemzetközi Szövetsége (IASA) kongresszusáról, amelyet az idén ugyancsak a fővárosunkban tartottak. Ezekről a tanácskozásokról itt nem szólunk, mivel cikk jelenik meg róluk a *Könyvtáros*ban is, csupán azt jegyezzük meg, hogy a zenei könyvtárosok kongresszusát tárgyaló írásban sok hasznos háttérinformáció olvasható a nemzetközi szövetség szervezetről, nagy vállalkozásairól és kiadványairól. — A *Váradi-Sternberg János* ungvári történészprofesszorral készített interjúból a Szovjetunióban folyó meglepően széles körű Szabó Ervin-kutatásokról kap átfogó képet az olvasó. Ezek nemcsak azzal magyarázhatók, hogy Szabó Ervin Ungváron töltötte diákeveit, hanem azzal is, hogy szoros kapcsolatot tartott az orosz munkásmozgalommal. *Zimáné Lengyel Vera* érdekes interjúját a *Kárpáti Igaz Szó*ból vett négy cikk hasonmása hitelesíti. — A *Könyvtári Híradó* külföldi vonatkozású cikksorozatát egy prágai tanulmányúti beszámoló is színesíti: ebben a csehszlovák fővárosban kialakított kerületi könyvtár—fiókkönyvtár rendszer a leghatásosabb, amelyhez hasonló a Budapesten kialakuló főkönyvtári szervezet is. (Ezzel a témával összefüggésben kissé szomorúan olvastuk a II. kerületi „főkönyvtárról” szóló — egyébként rokonszenves törekvésekről és szaksterületi hálózati munkáról beszámoló — írást, mivel a Török utcai „főkönyvtár” pin-céjével és külső raktárhelyiségével együtt sem éri el alapterületileg a 200 négyzetmétert!) Végül egy kis, figyelemfelkeltő írásról kell szólnunk, amely arról számol be, hogy a cikk szerzője a Könyvtártudományi és Módszertani Központ olvasószolgálati tanfolyamán hallott a Tatabányai Megyei Könyvtár által kiadott

Verselemzések bibliográfiája c. kiadványról, amely azonban nem volt meg a kerületi könyvtárakban, csupán a központi könyvtárban lehetett megtalálni egyetlen példányát. A cikkíró könyvtára (a szövegből és a folyóiratból nem állapítható meg, melyik kerületi könyvtár ez) a tatabányai bibliográfiát cédlájkra gépelte és — nagyon helyesen — beépítette elemző katalógusába, majd a több mint ezer cédlájból álló gyűjteményt használatra felajánlotta a többi Szabó Ervin Könyvtárnak. A szerző végül azt javasolja mindazoknak, akik a szaktanfolyamokon ilyen, hasznosnak ígérkező segédletre bukkannak, hogy tegyék közkinccsé hasonló leleményüket. A feltehetőleg fiatal könyvtáros ötletét — aki mellesleg ezzel a mondattal kezdte írását: „Régi igazság, hogy nyitott szemmel kell járni” — hadd egészítsük ki egy régi könyvtárosi bölcsességgel: Az sem baj, ha a könyvtáros nemcsak nyitott szemmel jár, hanem időnként olvas is... Például szakirodalmat. És időnként szaklapokat. Mondjuk, a *Könyvtárost* is. Ez ugyanis évek hosszú sora óta szemlézi a megjelent szakirodalmat, 1977-től kezdve pedig teljességre törekedve regisztrálja. Szaktanfolyamra nem mindenki jut el, de a szakirodalmat, a szakfolyóiratokat bárki bármikor felütheti, lapozgathatja...

A PEST MEGYEI KÖNYVTÁROS idejei 1—2., összevont számában az összefoglaló, értékelő számvetések dominálnak. Ezekből kedvező irányzatok bontakoznak ki a megye elmúlt négy-öt évi, illetve a legutóbbi évi fejlődését vizsgálva. A megyei tanács elnökhelvettesének, *dr. Csicsay Ivánnak* beszámolójából például kiderül, hogy 1975 és 1980 között több mint 4400 négyzetméterrel nőtt a tanács könyvtárak alapterülete, 18 ezerrel az olvasók száma, de kiviláglik az is, hogy a megye gazdái nem feledkeztek meg a megoldatlan kérdésekről, a nem teljesített tervekről sem: ezebek között a Ceglédi Városi-Járási Könyvtár építésének kútha eséséről, a Dél-Pest megyei nagy településgyűri könyvtári ellátásának fejlesztésében tapasztalható megrekedésről. A jövőre nézve azonban igen biztató az elnökhelvettes két megállapítása: az tudniillik, hogy a megye az iskolák mellett a könyvtárakat tekinti a művelődés legfontosabb alapintézményeinek, másrészt, hogy a könyvtárútvé, az olvasási kultúra fejlesztésének elsőbbséget kell karnia a közművelődésen belül a következő időszakban. Csicsay Iván értékelését jól egészítik ki az 1980. évről készített megyei könyvtári igazgatói mérleg, valamint az ötödik ötéves terv teljesítéséről összeállított, a legfőbb mutatószámokat közlő sta-

tisztika adatai is. Ezek szerint 1980-ban 20 intézmény területe növekedett a megyében, mégpedig 2004 négyzetméterrel. (Ebből a Váci Városi-Járási Könyvtáré 1300 négyzetméter!) A főfoglalkozású könyvtárosok száma 1980-ban 14-gyel, a tervidőszakban 69-cel nőtt! Az olvasók számának növekedési üteme esztendőök óta évi 3—4 százalék. Ahhoz azonban, hogy a megye a korábbi évek elmaradását behozza, csökkenteni kellene az alacsony hatékonyságú könyvtárak jelenlegi 37-es számát. (Ezek közül is a leggyengébbek *Pusztazámor* 3, *Zsámbok* 3,6, *Vácrátót* 4,8, *Sóskút*, *Piliszentiván* 5 százalékos olvasói arányukkal.) Biztató, hogy a VI. ötéves terv időszakában újabb 40—45 intézmény működési feltételeinek javítása várható. — A Pest megyei Könyvtáros többi írásai közül egy az iskolai könyvtárak hálózati központját mutatja be, amelyet a megyei pedagógustovábbképző és a váci gimnázium könyvtárának összehozásával hoztak létre, két cikk pedig a gödöllői könyvtárútvével foglalkozik. Az egyikből — a városi tanács elnökével készített interjúból — például nemcsak a tanácsai könyvtárak feltételeinek lépésről-lépésre történő javítására tett intézkedéseket, ezek eredményeit ismerjük meg, hanem a könyvtárosi munka elismerésének eléggé ritka esetével is találkozunk, nevezetesen azzal, hogy két családos és egy egyedülálló könyvtáros lakást kapott a tanácstól... Általános érdeklődésre tarthat számot a könyvtárközi kölcsönzés Pest megyei tapasztalatairól közzétett elemzés, *Beszinger Erzsébet* módszertani és olvasószolgálati szempontból egyaránt fontos információkat tartalmazó írása is.

A VAS MEGYEI KÖNYVTÁRAK ÉRTESÍTŐJE 1981. évi második számának változatos tartalmából több írás is figyelmet érdemel. A megye általános könyvtári helyzetéről és sajátos gondjairól két összefoglalás ad jó képet: Az 1980 őszen a művelődési minisztérium által lefolytatott felülvizsgálat megállapításai általában elismeréssel szólnak a megye könyvtárügyi teljesítményeiről, javaslatai azonban jelzik a megoldandó problémákat is, például a megyei könyvtár épületbővítésének elodázhatatlanságát, a megyei irányítás átszervezését („mind az általános felügyelet, mind a szakfelügyelet esetében garanciát nyújtson a három könyvtárhálózat egységes irányítására”), a kettős funkciójú iskolai-közművelődési könyvtárak létrehozásának meggyorsítását, a pedagógus továbbképző kabinet könyvtárának felülvizsgálatát a működés és a profil szempontjából, a körzeti könyvtári ellátás helyett néhány helyen a járási

letéti rendszer visszaállítását. A kisközséges megyében az ellátási rendszer kérdései azért is a figyelem középpontjában állnak, mert a községek átlagos népessége 650 fő, 117 településen pedig az 500-at sem éri el a lélekszám. Amint a könyvellátásról szóló cikkből kiderül, a megyei könyvtár különféle módszerekkel próbálja megoldani azt a nehéz feladatot, hogy e kis községek könyvtárai az emelkedő könyvárak ellenére is hozzájussanak a „D”-típusú intézmények számára előírt friss könyvanyaghoz. — A szakszervezeti könyvtárügyet, de az ország egész kulturális színvonalának fejlődését is elsősorban befolyásoló tényező a szocialista brigádtagok művelődése, olvasottsága. Az erről a kérdéstről szóló, elgondolkodtató írás arra hívja fel a figyelmet, hogy az életstílusok változása miatt a brigádok közös művelődése iránti igény csökken, ezért a brigádok közös művelődési törekvéseit ötvözni kell az egyéni kulturálódási törekvésekkel, tehát egyéni művelődési programokra is szükség van. A másik üzemi könyvtári vonatkozású cikk a MÁVAG sárvári üzemszervezetének könyvtárosát, *Scheck Ilonát*

mutatja be, aki 15 évi nem főhivatású könyvtárosi munka után nyugdíjasként is vállalta a könyvtárosságot. — A Szombathelyi fiókkönyvtárainról szóló áttekintés eléggé lehangoló, mert kiderül belőle, hogy még egy ilyen kitűnő központi könyvtárral rendelkező megyei székváros sem tudja a könyvtár „karjait” úgy meghosszabbítani, hogy erőteljes fiókintézményekkel, házilag nélkül fogja át az egész várost: kevés számú fiókjai kicsik, de az új lakótelepeken (Ságvári, Derkovits, Olad) még ilyenek sincsenek. — A megyei könyvtár zeneműtára a közelmúltban volt tízéves, ám nemcsak emiatt érdemes elolvasni a róla szóló két cikket, hanem azért is, mert az egyik a zeneműtárakban oly fontos, de sok helyen még ma sem gyűjtött kották beszerzésével és feltárással foglalkozik, a másik pedig a használó — egy zene tanár — szemével látatja a tárat, és tesz megfontolandó javaslatokat szolgáltatásainak bővítésére. Ez az írás megérdemelné a nagyobb nyilvánosságot is: a megyei napilapban és másutt megfelelő formában jó hírverése lehetne a zeneműtárnak.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

A KÖNYVTÁRI SZEMLE harmadik, 1915-ös évfolyamának hasonmás kiadását 1000 példányban, az Országgyűlési Könyvtár sokszorosításában jelentette meg az Országos Széchényi Könyvtár. Az előző évfolyam faksimile-kiadását gyorsan követő, 1980-as impresszumú, valójában 1981 őszén napvilágot látott kötet három összevont számot (1—3., 4—8., 9—12.) tartalmaz, bennük olyan, maradandó értékű cikkekkel, tanulmányokkal, mint Szabó Ervinnek Az európai kultúrközösség a háború után című írása („... mi azt tartjuk, hogy csak aki tiszteli az ember alkotását, az ember művét, csak az tiszteli magát az élet is.”), Dienes Lászlónak Walter Hofmann könyvtári törekvéseiről írt tanulmánya, Szabó Ervin levele Csűrös Ferenchez, Debrecen közművelődési tanácsnokához, a szerkesztő, Kóhalmi Béla szemléje az an-

gol és a francia háborús irodalomról. Még a hírek között is olyan érdekes, immár könyvtártörténeti fontosságúvá vált eseményekről értesül az olvasó, mint például a szabad polc („nyílt polc”) bevezetése a fővárosi könyvtár ifjúsági fiókjában, a Csontos János lezárása, Csontos János rehabilitálása. (224 l. — 78 Ft)

A DEBRECENI AGRÁRTUDOMÁNYI EGYETEM OKTATÓINAK ÉS KUTATÓINAK SZAKIRODALMI MUNKÁSSÁGA 1969—1978 című bibliográfia, amelyet az egyetem könyvtárának munkatársai állítottak össze Bilincsi Lajos igazgató vezetésével, 770 példányban, sokszorosításban jelent meg az elődintézmény oktatóinak 1953 és 1968 közötti publikációit számba vevő kötet folytatásaként. A 2335 tételes, az egyetem négy nagy szervezeti egységének rendjében,

azon belül tanszékenként, illetve osztályonként tagolt bibliográfia az egyes szerzők munkásságát különválasztva írja le publikációikat, amelyekhez angol nyelvű címfordítást is ad. A szerzői névmutatóval ellátott kiadvány elején az egyetem és a főiskolai karok 1969 és 1978 közötti vezetőinek névsora olvasható. — A DOKTORI ÉRTEKEZÉSEK A MARX KÁROLY KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEMEN című bibliográfia az egyetem központi könyvtára által szerkesztett sorozat kilencedik füzeté, amely az 1979—1980-as évek 502 disszertációját veszi számba a korábbi évek szerkesztési elvei alapján, s a kiadványhoz nemcsak névmutatót, hanem igen részletes tárgymutatót is közöl. (1981. 94 l. — soksz.)

A KÖNYVTÁRI RAKTÁROZÁSI TÁBLÁZATOK 7. javított, 1974-es ki-

adását újabb levonatban bocsátotta közre az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ, illetve a Népművelési Propaganda Iroda. (92 l. 13 Ft — soksz.)

3×1 OLVASÓTÁBOR. MÓDSZEREK ÉS EREDMÉNYEK MÁTRAFÜREDRŐL a címe annak a kiadványnak, amely az 1976 és 1978 közötti három nyáron a Gyöngyösi Városi Járási Könyvtár által 36 hátrányos helyzetű, 10—14 éves tanuló számára szervezett olvasótábor tapasztalatait összegezi. A Nagy Attila szerkesztésében megjelent kötet e 2-2 hetes táborozások céljait, programját, munkamódszereit, történetét és a táborok hatását, a pedagógusok és a szülők körében keltett visszhangját írja le. A szerzők (Bánlaky Pál, Baranyi Imre, Nagy Attila, Villányi Lenke, Varga Csaba, Pápay Zsuzsa, Zombori Ottó, Sass Gyuláné) többnyire rövid, gondolatébresztő írásai és a közöttük gazdag dokumentáció — vizsgálati eredmények táblázatai, interjúk — jól érzékeltetik az olvasótáborok légkörét: az elérhető eredményeket, de a gondokat, az esetleges kudarcokat is. (A kiadvány egyik szerzőjének, Varga Csabának cikke jelent meg a Könyvtáros 1980. évi 6. számában a mátrafüredi olvasótáborról „Ami tisztelemmel nem tudunk nyújtani...” címmel). (Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ — Népművelési Propaganda Iroda 1981. 66 l. — 10 Ft)

A HAJDÚ-BIHAR MEGYEI GYERMEKKÖNYVNAPOKRA több ajánló jegyzéket, bibliográfiai röplapot adott ki a Debreceni Megyei Könyvtár. Közülük a legrészletesebb, a legjobban kimunkált a

BARTÓK BÉLÁRól szóló, amely az életrajzi áttekintés után a művészlőről írott életrajzokat, majd Bartók néhány prózai alkotását sorolja fel, végül pedig részletesebb összeállítást közöl a műveiről szóló elemzések, véleményekből, illetve a róla írt versekből. E bibliográfia sokszorosításban jelent meg, ugyanúgy, mint a KITTENBERGER KÁLMÁN 1881—1958, a DEFOE, DANIEL 1660—1731 és az EDISON, THOMAS ALVA 1847—1931 című leprellők. Mindegyik címloldalán arckép is van; a tárgyalt személyt rövid életrajzok mutatják be, majd ajánlott művek, illetve a róluk szóló életrajzok, emlékezések vagy tanulmányok kis, annotációk nélküli jegyzékei következnek.

SZABADLAPOS KÖNYVTÁRI KALAUZT adott ki az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ **KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI SZAKKÖNYVTÁRÁRÓL**, annak szolgáltatásairól. A szakkönyvtár néhány érdekes különkatalógust (a külföldi könyvtártudományi és informatikai könyvek központi katalógusa; kitüntetett könyvtárosok kartotékja) és különgyűjteményt is bemutat, például az útjelentések, fordítások, szakdolgozatok-disszertációk, az IFLA-dokumentumok, a

fényképek, könyvtárismeretők, aprónyomatványok, lapkvágatok, prospektusok, tájékoztatósi kiadványok, AV-dokumentumok gyűjteményét.

AZ ARADI VÉRTANÚKRÓL 14 portré-fametszetet, Perei Zoltán grafikusművész alkotásait tartalmazó füzetet jelentetett meg 500 számozott példányban — az 1-től 100-ig számozott példányokban a művész aláírásával — a Jászberényi Városi-Járási Könyvtár és a Jász Múzeum. Az október 6-ára kiadott füzet Arató Antal bevezetője után könyveket ajánl az 1848—49-es szabadságharcról és az aradi vértanúkról, majd a 14 mártír katonáról készült szabadlapos metszetek következnek (a 14. fametszetet az okt. 25-én kivégzett Kazinczy Lajos emlékére készítette a művész).

A SZIGLIGETI SZÍNHÁZ MŰHELYE 1981—1982. című színházi sorozat első és második köteteként az EMIL ÉS A DEKTEKTI-VEK (Erich Kästner), valamint a KOLDUSOPERA (Bertolt Brecht—Kurt Weill) szöveggényvének rendezői, illetve ügyelői példányát adta ki a szolnoki színház és a Veszeghy Ferenc Megyei Könyvtár. A 200 példányban sokszorosított Brecht-szöveggényvénél végén a szerzőnek a műről és a színházról szóló néhány írása, valamint bibliográfia is olvasható, a 150 példányban közzétett Kästner-szöveggényvet pedig Walter Trier tíz rajza egészíti ki — bibliográfia nélkül.

MÉDIATÁRI SZAKIRODALOM címmel az Országos Oktatástechnikai Központ (Veszprém) anyagából válogatott 76 tételes jegyzéket állított össze Borján Beatrix, a központ munkatársa. Az annotációk nélküli, szerzői, illetve címek

szerinti betűrendbe rendezett kiadvány több, az iskolai könyvtárak számára fontos közleményről is hírt ad. (1981. 19 l. — soksz.)

VERSRŐL — VERSRE címmel alsó tagozatos gyerekek számára összeállított ajánlójegyzéket adott ki a kaposvári Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár. Az 500 példányban kibocsátott, izléses címlapú, szépen sokszorosított jegyzék olyan ünnepekre, illetve eseményekre kínál versválasztékokat az alsó tagozatos nevelőknek, mint ápr. 4., anyák napja, tanévnyitó, évzáró, május 1., november 7., a pedagógus nap, télapó ünnep, újév, továbbá a kulturális szemlékkel, illetve az évszakkal kapcsolatban is bőségesen található verskinlát a füzetben, mégpedig az összeállító, Detrich Istvánné szándéka szerint az első és a második osztályos gyermekek számára, valamint az iskolai tanórákat és a napközi otthoni foglalkozásokat vezető pedagógusok használatára is. (1981. 27 l.)

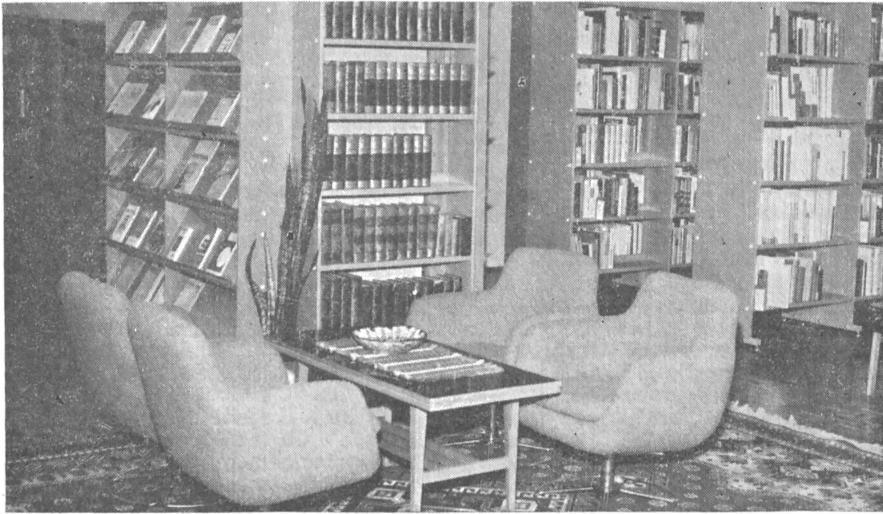
AZ AMATŐR RÁDIÓZÁS, REPÜLÉS ÉS MODELLEZÉS tárgyköréből összeállított ajánló bibliográfiát közöl az a programfüzet, amelyet az 1981. évi műszaki és közgazdasági könyvnapokra adott ki a Szabolcs-Szatmár megyei Könyvtárak Bizottság és a Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár. A Kosztin Sándorné által összeállított annotált jegyzék nemcsak a témába vágó könyveket sorolja fel, hanem válogatást is ad a megyei könyvtár magyar és idegen nyelvű folyóiratanyagából. (19 l. — soksz.)

A NOVEMBER 1-IG A SZERKESZTŐSÉGBE ÉRKEZETT PERIODIKUS KIADVÁNYOK, STATISZTIKAI ADATTÁRAK: Gazdaságpolitikai Tájékoztató 1981/8. sz., augusztus

(Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); Gyarapodási jegyzék 1981/2. Orosz nyelvű könyvek, 1981/3. Német nyelvű könyvek (Allami Gorkij Könyvtár); Gyarapodási jegyzék a Szombathelyi Tanárképző Főiskola könyv- és médiatárának nem nyomtatott ismerethordozóiról 1981/1.; Irodalomkutatások. Az általános és a szakkönyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke. 1981. október (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); Könyvtári Tájékoztató 1981/10. sz., október (Nagyközségi és Járási Könyvtár, Edelény); A Központ folyóiratainak jegyzéke 1981—1982 (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár); Külföldi magyar nyelvű kiadványok. Külföldön magyar nyelven megjelent könyvek és folyóiratcikkek válogatott bibliográfiája. 1981/4. (okt.—dec.) (Országos Széchényi Könyvtár); Külföldön megjelent fontosabb legújabbkori történelmi és politikai művek jegyzéke. 1981. második negyedév (Országgyűlési Könyvtár); Magyar Könyvészet 1978—1979. A Magyarországon megjelent könyvek bibliográfiája 1—3. köt., 1. köt. Szakrendi rész, 2. köt. Szakrendi rész, 3. köt. Mutatók (OSZK); A Magyar Könyvtári Szak-

Bibliográfiája 1981/1. sz., M 26 097—M 26 506 (OSZK KMK); Magyar Közgazdasági Irodalom. Bibliográfia. 1978 ([A] Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára); Magyarország és az UNESCO. Sajtóbibliográfia 1979—1980. (Magyar UNESCO Bizottság — Országgyűlési Könyvtár); Magyar Orvosi Bibliográfia. Bibliographia Medica Hungarica. 1981/1. (Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár); OMKDK Híradó 1981/9. (Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ); Somogy a sajtó tükrében. A megyei könyvtár sajtófigyelője 1981/3. (Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár, Kaposvár); Szakszervezeti Szakirodalmi Figyelő. Szakszervezeti mozgalom, népgazdaság, szociálpolitika, közművelődés. 1981/2. ([A] Szakszervezetek Elméleti Kutatóintézete. Dokumentáció); Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról. „A”-sorozat. Referátumok 1981/10. sz., „B”-sorozat. Bibliográfia 1981/10. sz. (Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtár); Tájékoztató a Vas megyéről szóló irodalomból. 1981. szeptember (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); Tájékoztató külföldi szociológiai folyóiratokról. 1981/6., 1981/7. (FSZEK); Új Média. Audiovizuális állománygyarapítási tanácsadó. 1981/4. sz. (Országos Oktatástechnikai Központ, Veszprém); Világszerte. Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum információs szolgálata. 1981/12., 1981/13., 1981/14. — Településeink könyvtári ellátása 1980 (Heves megye) (Megyei Könyvtár, Eger); A Nógrád megyei tanács közművelődési könyvtári hálózat 5. ötéves tervi statisztikája és a statisztika elemzése (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján).

**A Mezőgépipari Szövetkezeti Közös Vállalat
legújabb terméke a**

T É K A

könyvtári bútorcsalád

Tartóoszlop: bútortalap; laminált tölgy

**Polc: lemezpolc; rilzánózott vagy festett felületkezeléssel,
a kívánt színben**

**I. és II. jelű változatban, a megrendelő által meghatározott
polcosztással készül**

Polcállítási lehetőség: 5 cm-enként

**Magasság az I. jelűnél: 150 cm, 180 cm, 210 cm, 270 cm,
a II. jelűnél: 150 cm, 180 cm, 210 cm**

Díjtalan tanácsadás

Gyártja és forgalmazza:

**Mezőgépipari Szövetkezeti
Közös Vállalat, Szany**

Ügyintéző:

Németh László

Postacím: TÖVÁLL

Szany, Ady E. u. 9317

KASS JÁNOS
grafikáiból

(Cikkünket lásd a 751. oldalon)

